

Osvežitev političnega življenja tudi v SRS

Na seji CK Zveze komunistov Slovenije 20. t. m. je bilo mogoče čutiti, da je tudi v Sloveniji prelom, ki ga pomeni 21. seja predsedstva ZKJ, prinesel osvežitev v naše politično življenje ali, kakor je ugotovil sekretar sekretariata CK ZKS inž. Andrej Marinc v svojem poročilu, »da je tak razplet razmer prišel delovnim ljudem in članstvu ZK veliko olajšanje. Začeli smo se skupno upirati nekaterim političnim težnjam, ki so nas očitno vse bolj potiskale v položaj, ko so bile ogrožene nekatere temeljne pridobitve naše revolucije«.

Sekretar Marinc je razčlenil vzroke neugodnih razmer v naši družbi in ZK. Ugotovil je, da teh vzrokov ne moremo iskati le v zunanjih pojavih kakršni so nacionalizem, šovinizem, gospodarska neustaljenost itd., marveč v globljih družbenogospodarskih in političnih gibanjih.

Vodstva ZKS bi si morala bolj prizadevati, da bi

ODPRAVILI NAŠO LASTNO JALOVOST

in vse tiste slabosti ter težnje, ki so v naših razmerah pritiskale ZKS in celotno skupnost v podobne politične razmere, kakršne so se pokazale v mnogo nevarnejši obliki na Hrvaškem — je poudaril uvodno sekretar Marinc. Z 21. sejo predsedstva ZKJ je bilo tudi pri nas ustvarjeno ugodnejše ozračje za doslednejši spopad s politiko in tistimi silami, ki so na mnogih družbenih področjih zavestno in podzavestno, vendar pa določno potiskale ob stran interese delavskega razreda in zato tudi resnične interese malega slovenskega naroda. Prav to terjajo, da še

ZMERAJ NADALJUJEMO BITKO

za politično oblast delovnega človeka, za prevladujoč vpliv delavskega razreda in interesov združenega dela.

Tudi ta plenum bi naj pripomogel, da bo prav ZK tisti pobudnik, ki bo nakazoval najnaprednejše družbene odločitve in se z naprednimi družbenimi silami bojeval za resničenje pobud. Resnična idejna razčiščevanja so mogoča le v političnih akcijah, kakršne že vodijo mnogi komunisti v družbeni bazi. — Sekretar Marinc meni, da smo v političnem delovanju z demokratizacijo že dosegli raven, ko se

NE BOJUJEMO PROTI LJUDEM, MARVEČ PROTI POLITIKI,

ki se odvrta od naše samoupravne socialistične usmeritve. Razumljivo pa je, da ne moremo dovoljevati, da bi bili nosilci takšne politike na vplivnih družbenopolitičnih in gospodarskih mestih.

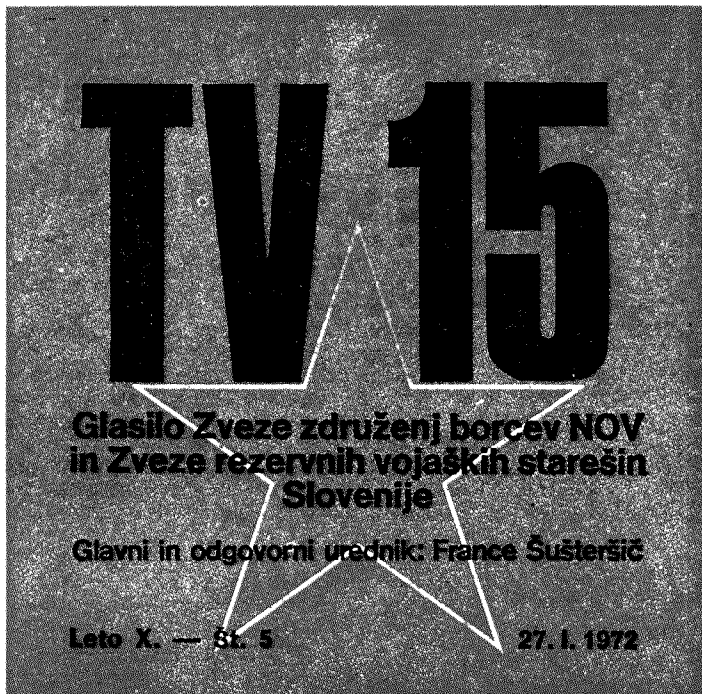
Marinc je nadalje razčlenil razmere na univerzi, dalje dejavnost političnih aktivov v republiških ustanovah in opozoril na napačna pojmovanja, kakšno vlogo ima pravzaprav ZK.

Med drugim je dejal, da se ves čas po VI. kongresu ZKS bolj ali manj ponujata dve skrajnosti, ki ju naša zamisel socialistične demokracije ne sprejema, in sicer: teza o monolitni partiji, ki z oblastnimi sredstvi usmerja družbeni razvoj, kar pa je mogoče le v ureditvi družbe z državnim lastništvom in z na njem slonečim enostrankarskim sistemom; druga skrajnost pa je zamisel o Zvezi komunistov kot o nekakšnem debatnem klubu, ki bi se naj izživil le v jalovem razpravljanju, ne da bi se menil za politično in akcijsko dejavnost. Toda nesporno spoznanje je, da

JE ZK REVOLUCIONARNA IDEJNOPOLITIČNA ORGANIZACIJA

in avantgarda delavskega razreda, ki lahko deluje le znotraj samoupravne

Nadaljevanje na 3. strani

BOZIDAR JAKAC: NA POHORJE (spomin na pohod 14. divizije na Štajersko, ki se je začel ta čas pred 28 leti)

S SEJE PREDSEDSTVA ZVEZNEGA ODBORA ZZB NOVJ

Zarota je bila odraz slabosti naprednih sil

Med sklepi, ki jih je sprejelo predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije na svoji seji 18. januarja letos, potem ko je obravnavalo aktivnost Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije pri izvajanju sklepov 21. seje predsedstva ZKJ, so tudi te ugotovitve:

■ Zarota protirevolucionarnih sil je, jasneje kot kdajkoli prej pokazala, da je naši družbi, delavskemu razredu in vsem jugoslovanskim narodom in narodnostim potrebna enotna Zveza komunistov Jugoslavije, zgrajena na temeljih demokratičnega centralizma, ki nikakor ne more biti zveza ali federacija republiških partij. To je temeljno zagotovilo enotnosti večnacionalne jugoslovanske skupnosti.

■ Boj proti kontrarevolucionarnim, nacionalističnim in šovinističnim elementom naj ne bo kampanjski, temveč nenehen in dolgoročen. Tega boja ni mogoče končati z razbitjem organizacije, odstopi, zamenjavo in kaznovanjem pobudnikov sovražne akcije. Te sile je treba premagati idejno in politično. Proti sovražniku se je treba bojevati z revolucionarnim orožjem, z vsemi sredstvi, začenši od prepričevanja do uporabe zakona.

V uvodu v razpravo o problematiki iz prve točke dnevnega reda je generalni sekretar Dušan Sekić med drugim naglasil:

Borci so že prej opozarjali na razne negativne in zaskrbljujoče pojave, ker je šlo za napade na pridobitve revolucije. Zato se je nekaj borcev pasiviziralo, zapustili so ZK in se zaprli vase. Sedaj po 21. seji predsedstva ZKJ, v kateri vidijo nadaljevanje revolucije pa se ponovno vračajo v Zvezo komunistov.

Dalje je dejal, da so se mnoge organizacije borcev upirale politiki, ki je v Karadjordjevem doživela svoj zlom. Te si tudi sedaj z vsemi silami prizadevajo opravičiti s protirevolucionarnimi silami, ki so se potuhile v ilegalnosti. Borci dobro vedo, da ne gre samo za Hrvaško in tudi ne samo za nacionalizem, čeprav vedo, da je prav nacionalizem tisti temelj, ob katerem se zbira vse, kar je v naši družbi reakcionarnega in protikomunističnega.

Iz nadaljnjih izvajanj Dušana Sekića lahko ugotovimo, da je glavne vzroke neustreznega stanja pri nas treba iskati tudi v zatajevanju vloge ZK, v političnem oportunizmu in neenotnosti vodstva. Zato je naši družbi potrebna taka Zveza komunistov, ki bo enotna revolucionarna organizacija vseh jugoslovanskih komunistov, zasnovana na demokratičnem centralizmu.

Govoril je še o potrebi političnega središča v državi, nato je naglasil, da se razredni revolucionarni smotri ne morejo izvajati »v imenu delavcev« s partijo, v kateri so ti v manjšini.

Po teh izvajanjih je v razpravo o aktivnosti ZZB pri izvajanju sklepov 21. seje predsedstva ZKJ poseglo kar 14 članov, ki so vsestransko osvetlili stanje v organizaciji borcev širom po Jugoslaviji. Izčrpno so analizirali vzroke, ki so dovedli do protirevolucionarne zarote na Hrvaškem. Iz te razprave, ki je bila zelo stvarna, obsežna in izčrpna, posnemamo nekatere ugotovitve:

Socialne razlike v naši družbi so se zaskrbljujoče razmahnile. Ker so sprejemljive samo tiste razlike, ki izvirajo iz delovnih uspehov — je pa med nami veliko primerov obogatitve na spekulativni način — je treba ugotoviti višje naupravičenega bogatenja in odločno nastopiti proti temu.

Jugoslovanske borčevske organizacije so si enotne v oceni, da protirevolucionarna zarota ni prav v nobenem primeru rezultat sovražnikove moči, marveč odraz slabosti naprednih sil, predvsem v ZK. Ker ta ni imela opore v delavskem razredu, si je sovražna organizacija po klasičnem načinu fašističnih enot prizadevala, da bi s pritiskom izsilila odločitve, ki niso v skladu z našim samoupravnim sistemom. Te enote so se vrinile v razne organe, skušale v njih premagati večino in ji vsiliti svojo voljo. Pri tem pa ne gre prezreti, da

Nadaljevanje na 3. strani

VPRAŠANJE ZDRUŽENJEM BORCEV IN REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN

- Kaj ste storili, da bi se »TV-15«, ki je vaše glasilo, še bolj razširil med prebivalstvo vašega kraja?
- Če se drugi listi širijo s pomočjo organizacij, katerih glasila so, se mora tudi naš!
- Ne pozabite na to na svojih letnih skupščinah!

besede in dejanja

KJE JE MEJA?

Ceprav smo tujni dolžni približno 2,2 milijarde dolarjev, del strokovnjakov še vedno meni, da ni vzroka za preveliko zaskrbljenost. Zadolženost se namreč ne meri z višino dolga, temveč z razmerjem celotnega deviznega priliva in prispelimi obveznostmi, ki jih je potrebno odplačati. Če letos obveznosti ne presegajo 17 % skupnega deviznega priliva, je to razmerje še vedno ugodno.

Pred zadnjo devalvacijo smo bili na tej zadnji meji, devalvacija pa je sedanje bilance pokvarila, tako da je naš dolg tujni avtomatično narasel za 4,75 milijarde dinarjev. Nove računice kažejo, da bodo naša odplačila v letošnjem letu dosegla 24 % deviznega priliva!

Delavska enotnost — 15. I. 1972

ZMEDA V DELOVNI ZAKONODAJI

V zadnjih štirih letih so sedanji zakon o delovnem razmerju tolikokrat spremenili, da v delovnih organizacijah ne vedo več, kateri predpis je veljaven. Dogaja se, da dve podjetji v enakih primerih uporabljata različne predpise o prejetju in odpustu delavcev. Zmeda v delovnem zakonodajstvu je glavni vzrok, da gospodarske organizacije od vsakih pet delovnih sporov izgubijo štiri. To je pred kratkim izjavil republiški sekretar Slovenije Rado Miklič.

Večernje novice — 19. I. 1972

PAMETEN UKREP

Izvršni svet Srbije je sprejel načrt zakona o posebnih pogojih prodaje stanovanjskih hiš in stanovanj iz družbene lastnine. S tem želijo na tem področju uvesti red in onemogočiti bogatenje kupcev družbenih stanovanj.

Od ZIS pa bodo zahtevali, da omogoči, da bo zakon veljal od 1. januarja 1966. V tem razdobju je namreč bilo sklenjenih mnogo pogodb o nakupu in prodaji stanovanj in to pod pogoji, ki so bili neugodni za družbeno skupnost.

Politika ekspres — 19. I. 1972

Z OBDAVČENJEM ODSTRANITI SOCIALNE RAZLIKE

Pri obdavčenju je treba močnejše kot doslej uporabiti davčne instrumente pri odstranjevanju socialnih razlik, ki izvirajo iz gospodarsko neustrezne delitve in doseganja dohodka na podlagi premoženja, monopola, rente ipd. Politiko in sistem

davkov ter prispevkov je treba zastaviti tako, da bo učinkovito uresničevano načelo socialistične solidarnosti in skupnega življenja, na podlagi katerega tisti, ki dosega večji dohodek, tudi več prispeva za kritje skupnih potreb.

Kmečki glas — 19. I. 1972

GOJIJO SADIKE IN NAKUPUJEJO UČILA

Višji razredi osnovnih šol v občini Gornji Milanovac gojijo na svojih ekonomskih sadike gozdnega drevja.

V letu 1971 so zadovoljili potrebe krajevnih organizacij tabornikov, a mimo tega so prodali še nad 1.500.000 sadike krajevnim skupnostim in privatnikom. S prodajo sadike so šole zaslužile nad 120 tisoč dinarjev in ta denar uporabile za nabavo učil.

Politika — 21. I. 1972

● Druga seja konference ZKJ se je začela včeraj, 25. I. 1972, v Beogradu v prostorih zvezne skupščine. Na njej sodeluje 210 delegatov z občinskih in drugih konferenc ZKJ, 70 delegatov z republiških kongresov in pokrajinskih konferenc ZK, 52 delegatov-članov predsedstva ZKJ, 21 članov komisije za statutarna vprašanja in 14 članov nadzornega odbora; status delegata pa ima še 367 drugih udeležencev konference. To bo drugo zborovanje ZKJ po IX. kongresu, ki je bil marca 1969. (Prva seja konference ZKJ je bila konec oktobra 1970.)

● Republiški IS Slovenije je obravnaval predlog zakona o izvršnem svetu in predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o organizaciji republiške uprave. Amandmaji k republiški ustavi prinašajo namreč vrsto sprememb, ki zahtevajo novo zakonsko ureditev položaja izvršnega sveta in njegovega razmerja z republiškimi upravnimi organi ter nove naloge izvršnega sveta kot soustvarjalca politike federacije. Izvršni svet si bo prizadeval, da bo že v letošnjem letu sprejel nov, sodobnejši in družbenim potrebam prilagojen davčni sistem, ki bo deloval v večji meri stabilizacijsko ter učinkoviteje prispeval k zmanjšanju socialnih razlik. Predlagane spremembe temeljijo predvsem na načelu, da ekonomsko sposobnejši tudi sorazmerno več prispeva k zadovoljevanju splošnih družbenih potreb. Davčni službi pa bo omogočeno učinkovitejše nastopanje zoper utaje davkov in druge negativne pojave kot tudi zajemanje dohodkov, ki niso rezultat dela. IS je tudi sprejel odlok, s katerim se pristojbine za osebne avtomobile povečajo za 100 odstotkov, za tovornjake in avtobuse pa za 50 odstotkov.

● Zvezna skupščina bo v prvih treh mesecih letošnjega leta obravnavala in sprejela temelje družbenogospodarske politike za 1972 in družbeni načrt za razvoj Jugoslavije do 1975 ter sprejela tudi sistemske rešitve za zunanjetrgovinski in devizni režim, cene, bančni in kreditni sistem, davčni sistem in sistem kreditiranja gospodarskega razvoja nezadostno razvitih republik in pokrajin. O predlogih za te sistemske rešitve bodo razpravljali hkrati z razpravo o srednjeročnem načrtu.

● Predsedstvo zvezne konference SZDL je razpravljalo o osnutku resolucije o temeljnih gospodarske politike v letu 1972. Podpredsednik ZIS dr. Jakov Sirotković je ob tej priložnosti dejal, da so letos trije osnovni problemi in cilji naše gospodarske politike: plačilna bilanca, stabilnost notranjega trga in ekonomski položaj gospodarskih panog.

● Predsednik italijanske republike Leone se je na več sestankih posvetoval s prvaki političnih strank o možnostih za rešitev vladne krize. Isti zadevi so bila posvečena posvetovanja vodstev italijanskih strank. Dosedanji partnerji v vladi — krščanski demokrati, socialisti, socialni demokrati in republikanci — v načelu še vedno težijo k obnovitvi koalicije levega centra, vendar pa so si zahteve, ki jih štiri koalicijske stranke postavljajo pred novega mandatarja, tako navzkriž, da ni mogoče misliti na nagel razplet krize. Med kandidati za novega predsednika vlade je na prvem mestu dosedanji predsednik Emilio Colombo, ob njem se pojavljajo imena Rumorja, voditelja strankine skupine v senatu Spagnollia, voditelja strankine skupine v poslanski zbornici Andreottija ter dosedanjega ministra za pomoč jugu Tavianijsa. — Mandat za sestavo nove vlade je sprejel Emilio Colombo.

● Generalpolkovnik Dušan Kovač je sporočil, da se bodo mladinci iz vseh jugoslovanskih republik, člani splošnega ljudskega odpora, JLA in nekaj preživelih borcev I. proletarske brigade 26. januarja odpravili na petdnevni pohod v spomin na legendarni igmanski pohod lačnih in premirnih borcev I. proletarske brigade pred 30. leti. Poslej se bo ta pohod preimenoval v pohod bratstva in enotnosti.

● Po neuradnih podatkih je bilo lani v Sloveniji 8.132 prometnih nesreč. Terjale so 603 življenja, 4.272 ljudi je bilo huje, 4.633 pa laže ranjenih. Upoštevali so le nesreče z gmotno škodo nad 5000 din in nesreče, kjer so se običajno huje ranili ali umrli. Statistiki pa menijo, da je bilo lani vseh nesreč približno 30.000, gmotno škodo pa cenijo na 50 milijonov dinarjev. Tu ni vračunana škoda zaradi zdravljenja, izostankov z dela itd. Razveseljivo pa je, da se je za četrtino zmanjšalo število ponesrečenih otrok. Nedvomno je k temu pripomogel obvezen pouk prometne vzgoje v osnovnih šolah.

● Po dolgem odlašanju so avstrijske sodne oblasti napovedale proces proti Marjanu Borutu Šturmu. Obravnavati naj bi se začela v Leobnu na Štajerskem. Marjana Šturma bodo sodili na osnovi členov 468 in 312 avstrijskega kazenskega zakonika. Po obtožnici je prvega od dveh členov prekršil, ko je dodal nemškemu krajevemu napisu Hermagor še slovensko ime Šmohor (Šmohor v Ziljski dolini), s čimer naj bi »zlomamerno oškodoval javno lastnino«. Na osnovi člena 312 pa ga dolžijo, da je žalil predstavnika javnih oblasti, kjer je na 2. Koroških kulturnih dnevih konec decembra leta 1970 opozoril občinstvo, da je navzoč tudi državni policaj, ki ga je zaradi napisne akcije zasliševal z metodami, ki so jih uporabljali v Hitlerjevi Nemčiji.

Zadnji trenutki za rešitev kmetijstva

V zvezni skupščini so nedavno z vso resnostjo ter skrbjo razpravljali o kmetijstvu. Ugotovili sicer niso nič novega, namreč, da je ta gospodarska panoga v izredno težavnem položaju, da ne more napredovati in da ima to zelo slabe posledice za vse gospodarstvo. Toda tokrat so tudi poudarili, da je treba brez odlašanja ukreniti vse potrebno, pravzaprav v zadnjem trenutku, kar je bilo doslej že dolgo pereče.

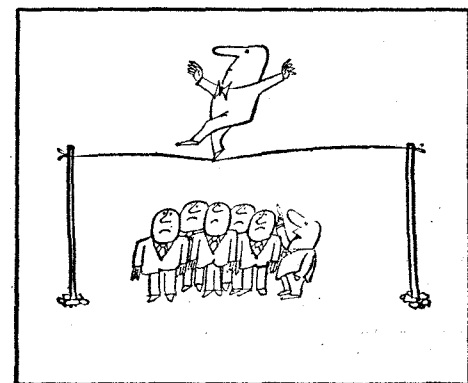
To je nujno potrebno, ker je kmetijstvo že več let v zastoju. Kmetijstvo ni sposobno, da bi nalagalo svoje dohodke za svojo rast (za tako imenovano razširjeno reprodukcijo, kakor pravijo ekonomisti). Slabe razmere v kmetijstvu povzročajo, da je podeželje čedalje bolj revno v primeri z mestom. Delovne moči zapuščajo vasi in kmetijstvo, zlasti mlajše, kar na daljše poslabšuje gospodarski položaj kmetijstva; zmogljivost kmetijstva je namreč čedalje slabše izkoriščena, tako da skupni pridelek ne more naraščati, marveč se bolj ali manj celo zmanjšuje.

Eden poglavitnih namenov gospodarske reforme je bil, da bi izenačili pogoje za gospodarjenje kmetijstva z drugimi gospodarskimi panogami. Sprva so se pokazali zadovoljivi uspehi, toda kaj kmalu so se razmere za kmetijstvo spet začele slabšati. Tako je bilo čedalje neugodnejše razmerje med osebnimi dohodki v kmetijstvu zaposlenih ljudi in med zaposleni v drugih panogah. Tudi razmerje med skupnimi dohodki kmetijstva in drugih panog se je poslabševalo, tako da je bilo kmetijstvo čedalje manj sposobno nalagati v svojo rast.

Neugodne razmere v kmetijstvu so se začele kazati že v očitni nevarnosti, da bo začelo občutno primanjkovati kmetijskih pridelkov in surovin. Velik primanjkljaj v naši zunanji trgovini je med drugim povzročilo zlasti to, da smo zadnja leta uvažali čedalje več kmetijskega blaga, medtem ko se je kmetijski izvoz naglo krčil. Tako je lani vrednost uvoženega kmetijskega blaga že presegla vrednost izvoza.

To pač narekuje, da je treba kar najhitreje ukreniti prav vse, da bo nastal prelom v kmetijstvu. V ta namen bodo morali postopno sprostiti trgovino s kmetijskimi pridelki, tako da bodo nemoteno delovali tržni zakoni. Cene kmetijskega in drugega blaga morajo biti v takšnem razmerju, da se vrednost ustvarjenega dela v kmetijstvu ne bo škodljivo odtekal v druge panoge. Za nekatere pridelke bo treba uveljaviti zajamčene cene, tako da pridelalci ne bodo več tvegali leto za leto.

VSAK TEDEN ENA...

»Predlagam, da ga najamemo za sestavo letnega zaključnega računa.«

Dušitev lastne vesti

Plamen protesta je v zadnjem času zajel dve univerzitetni središči na zahodu in vzhodu sredozemskega bazena: pred kakimi desetimi dnevi je začelo stavitki več tisoč madridskih študentov, ker so z univerze izključili štiri tisoč njihovih tovarišev, nezadovoljnih z novim učnim načrtom; približno v istem času je na kairski univerzi sprožilo stavko nekaj sto študentov gradbeništva, nezadovoljnih z uradno politiko egiptovske vlade, njim pa so se kmalu za tem pridružili tovariši z drugih fakultet. Prva in druga stavka je prerasla v organiziran protest zoper oblast. V prvem in drugem primeru je oblast odgovorila s policijskim zasedanjem univerzitetnih zgradb in zapiranjem študentov.

Oba študentska upora nimata med sabo pravzaprav ničesar skupnega. Madridski upor se je rodil v državi, kjer

so že dobra tri desetletja poteptane vse demokratične svoboščine in je toraj povezan z dolgoletnim bojem naprednih in svobodoljubnih sil, od delavstva prek inteligence do brezpravnega baskovskega naroda na severu Španije. Policija je morala upor madridskih študentov zatreti s silo zato, da ne bi njegov plamen zajel drugih zatiranih slojev prebivalstva.

Upor kairskih študentov je nastal v drugačnih okoliščinah in iz drugačnih razlogov. Nepotrpežljivi študenti so egiptovski vladi očitali, da kar naprej zavlačuje s stanjem »ne vojna ne mir«, da ni preveč odločna do Američanov, ki podpirajo Izrael, in da ni storila dovolj za utrditev »notranje fronte« — pripravo dežele na oborožen spopad za osvoboditev zasedenih ozemelj.

Na zahodu Sredozemlja torej zahteva po svobodi in demokratičnosti, na vzhodu pa pozivi k boju, k osvoboditvi izgubljene zemlje. Toda čeprav so nagibi, ki so vodili k študentskemu uporu, tu drugačni kot tam, jim je v osnovi nekaj le skupno: v obeh primerih je skozi študente spregovorila slaba vest družbe, v kateri živijo. Po eni strani vest španske družbe, ki ni znala premostiti nasprotij med posameznimi sloji prebivalstva in kjer se vse bolj širi prepad med vodstvom, sestavljenim iz vojaških poveljnikov, gospodarskih močtcev in »tehnokratov« cerkvene organizacije »Opus Dei«, ter med ljudstvom, ki ga sestavljajo revni kmetje ter izkoriščani delavci in rudarji iz asturskih rudnikov. Po drugi strani pa vest egiptovske družbe, ki je v dveh desetletjih izgubila tri vojne in ki kljub vsem načrtom o socialistični izgradnji dežele še ni ustvarila pogojev, da bi vse ljudstvo enotno občutilo skupne cilje in naloge. Zato so lani stankajoči delavci v heluanski železarni zahtevali, naj bo breme vojne pravično razdeljeno med revne in bogate in zato zdaj uporni kairski študenti zahtevajo, naj vlada obdavi bogatejše ljudi, da bi več prispevali za vojno.

S tem ko je španska policija s silo zavzela madridsko univerzo ter zaprla na tisoče študentov, je samo začasno odpravila nenehno prisotno nevarnost splošnega upora zaradi naraščajočih družbenih neskladij in zaradi nedemokratične ureditve.

In s tem ko so v Egiptu zaprli prek tisoč študentov, so samo začasno odložili odgovor na odložena vprašanja, ki so jih le-ti postavili. Toda nekateri znaki že kažejo na to, da je egiptovska vlada vendarle deloma prisluhnila študentskemu protestu: preusmerila je egiptovsko gospodarstvo za vojne potrebe, začela odpravljati nekatere privilegije vladajočih slojev, prepovedala uvoz nekaterih nepotrebnih luksuznih predmetov. To so, med drugim, zahtevali tudi študentje.

Praksa se sicer po takšnih uporih običajno kaj malo spremeni, še več, prej ali slej vsrka študente vase in si jih prilagodi. Toda tudi takšni majhni pretresi potiskajo razvoj družbe zlagoma naprej.

KOMENTATOR

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likoarjeva—
Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

ZAŠČIČENO

Novo na našem tržišču
glavnik, ki sam striže —
10-letna garancija

Izdelovalnica TRIMER glavnikov z žiletko želi vsem dosedanjim in prihodnjim uporabnikom svojih izdelkov srečno in uspehov polno novo leto 1972.

TRIMER nenehno oglašuje svojo prednost, ker to ni samo reklama, marveč gre pri tem za več sto pohval, ki so plod lastnih pobud zadovoljnih kupcev. Zelo srečni smo, da kupcem lahko nudimo zadovoljiv in koristen izdelek. Sprašujete nas, kako da dajemo popolno garancijo. To je enostavno. TRIMER izdelujemo iz nezlomljivega materiala in so možnosti okvar neznatne, zato ne zavrzete denarja, če kupite TRIMER. Vprašajte po njem v trgovini, če pa ga nimajo, pazite, da ne kupite drugega izdelka, ker to garancijo daje samo TRIMER.

TRIMER — 41000 Zagreb, Boškovičeva 40,
pričakuje vaš naslov

S SEJE PREDSEDSTVA ZZB NOVJ

Nadaljevanje s 1. strani

je šlo le za spretno udeleževanje manjšine, ki naj bi povzročila vtis moči in globokih korenin narodnega gibanja.

Uspeh obračuna s protirevolucijo je zato predvsem velika zmaga hrvatskega ljudstva in vsega delavskega razreda.

Glavni pobudnik nacionalizma so bili tako imenovani srednji sloji. To so tisti ljudje, ki so v zadnjem času naglo obogateli in si ustvarili materialno podlago, na kateri so zahtevali udeležbo pri oblasti.

Tudi v CK ZK Hrvatske je bilo nekaj odgovornih ljudi, ki so bili nosilci ideje o zvođenitvi partije. Ustanovili so frakcijo, ki je bila idejni pobudnik malomeščanske mentalitete, imenovane »vsenarodno gibanje«. Ta frakcija si je na Hrvatskem prizadevala nevtralizirati tudi ZZB NOV, a Ivan Šibl je pri tem imel posebno nalogo. Partijski vrh Hrvatske je skušal pridobiti vodstvo ZZB NOV. Ker pa mu to ni uspelo, vsaj ne v celoti, je uprizoril razkol. Tako je prišlo do primerov Virginmost, Podravska Slatina in drugih. Zadnji dogodki na Hrvatskem niso bili samo protirevolucionarni, marveč so pomenili tudi naravno izdajstvo in izdajo Zveze komunistov.

V razpravi so govorniki zahtevali tudi, da je treba obtožiti in obsoditi ne

IBT 13

samo tiste, ki so sodelovali v tem protirevolucionarnem mehanizmu, marveč tudi idejne pobudnike protisamoupravnih namer.

Po končani razpravi o tej točki je predsedstvo določilo delegacijo za drugo konferenco ZKJ, v katero so bili izvoljeni: MARIJAN CVETKOVIĆ, DUŠAN SEKIĆ IN PERO CAR.

V zvezi z razpravo o proslavljanju 25-letnice organizacije borcev so sklenili, da predsedstvo določi način proslavljanja, da se konec septembra letos ob obletnici ustanovnega kongresa skliče posebna seja zveznega odbora, da republiški pokrajinski in občinski odbori ZZB NOV na primeren način proslavijo 25-letnico borčevske organizacije in da s pomočjo sredstev obveščanja bolj seznanjajo javnost z njeno dejavnostjo.

Potem ko so člani predsedstva pretresli tudi izdajanje sklepov ZIS glede izboljšanja kvalitete ortopedskih pripomočkov, so sklenili:

Glede uvoza tistih delov ortopedskih pripomočkov, ki so najbolj precizni, toda potrebni, je treba na podlagi sporazuma s socialnim zavarovanjem zagotoviti skupna devizna sredstva za njihov uvoz in to za potrebe vojaških vojnih in delovnih invalidov. Vsestransko pa je treba skrbeti za izboljšavo ortopedskih pripomočkov v domači proizvodnji.

Pred koncem seje so člani predsedstva zveznega odbora poslušali še poročilo o obisku študijske delegacije ZZB NOV v Norveški in tovariša Esada Čendića v Češkoslovaški. Obe poročili so odobrili.

V. M.

OSVEŽITEV TUDI V SLOVENIJI

Nadaljevanje s 1. strani

politične ureditve in njenih ustanov. Naloga ZK je zagotavljati takšne družbene razmere, v kakršnih bo mogoče nadaljnji razvoj samoupravnega socializma. Sedanji politični dogodki pa še polj utrjujejo naše prepričanje, da naše socialistične samoupravne demokracije ni mogoče uresničevati brez revolucionarne avantgarde.

Sekretar Marinc je nadalje pokazal, kako se je doslej usmerjal razvoj na nekaterih področjih. Tako so kakor po načrtu izrivali marksizem kot ustvarjalni kritično družbeni nauk kar z vseh družbenih področij, od čiste politike do kulture, družboslovja in zlasti še iz obračevanja. Zato pa tudi niso bili dovolj sposobni, da bi z marksistično analizo in tako z dialektično presojo celovito obravnavali družbena vprašanja. Prav zato so znanstvene, strokovne, pa tudi politične ustanove ponujale pogosto pomanjkljive rešitve.

V Sloveniji se zelo kaže, da mnogi

PODCENJUJEMO ORGANIZACIJSKI POMEN ZK

To podcenjevanje organiziranega delovanja komunistov izvira predvsem iz tega, da ZK sicer priznavajo, ne pripisujejo pa ji vloge vodilne sile. Tako se mnogi komunisti v svojem okolju komaj poznajo med seboj, kaj šele, da bi se po potrebi dogovorili o čem, se organizirali, da bi uresničevali politiko ZK. V nekaterih kulturnih ustanovah, društvenih, znanstvenih zavodih, uredništvih in svetih sedijo komunisti; pogosto tudi sami kritizirajo uredniško ali kakšno drugo politiko, češ da ni v skladu s socialističnimi načeli, vzgojnimi smotri ali da je celo sovražna socializmu. To pa je tudi vse, čeprav so za razmere sami najbolj odgovorni. Komunisti v nekaterih uredništvih so podcenjevali organiziranost ZK, češ da se o družbenopolitičnih in idejnih vprašanjih že tako dogovarjajo na uredniških sejah. Komunisti v republiški državni upravi in nekaterih ustanovah se do nedavnega niso shajali, da bi kot odgovorni obravnavali razmere svojega delovnega okolja.

Sekretar Marinc je tudi poudaril,

DA JE TREBA ŠE BOLJ DEMOKRATIZIRATI RAZMERJA V ZK,

če hočemo delovati bolj organizirano in da bi zavestno uporabljali načelo o demokratičnem centralizmu. Ne gre toliko za demokratizacijo v organizacijah, marveč bolj za to, da bi se usposobili v vodstvih tako, da bi bolj vplivali na članstvo in organizacije ZK. Ko pa gre za demokratizacijo v ZK, bi ne smeli še nadalje nasledati oportunističnega, taktičnega, kompromisarstva in nedelavnosti članstva ter organizacij.

Nekaterim ne prija sedanja usmeritev ZKS, ko posegamo tudi na nekatera področja in dajemo naloge posameznim komunistom v različnih okoljih; čedalje pogostejše napadajo komuniste ter jim očitajo nedemokratičnost, da so stalinisti in podobno.

Očitno bo treba

TEMELJITO POMESTI Z MNENJEM, DA SE ZK »NE SME VMEŠAVATI«

Dandanes je jasno, da ZK mora vmešavati povsod tam, kjer to zahtevajo družbene razmere. Način vmeševanja pa bo zelo različen — od dela posameznih komunistov v političnih organizacijah in samoupravnih telesih pa pa do organiziranega nastopa organizacije ZK ali njenega vodstva.

V skladu s starimi metodami?

Vse kaže, da bomo Slovenci v kratkem dobili novega junaka in mučenika v osebi dijaka Marjana Sturma. Sodili mu bodo v Leobnu zaradi »zlomamernega poškodovanja javne lastnine« in »žalitve organov oblasti«.

Avstrija kot država z demokratično ustavo nima zakona, po katerem bi bilo prepovedano govoriti njeim državljanom v tem ali onem jeziku. Toda kar ni uradno prepovedano, je mogoče oblasti doseči na drugačen način, če to hoče. Da noče priznati slovenščine kot enakopravni jezik, manjšine, kažejo tudi drugi znaki, tako vsakdanje načrtno krnjenje z državno pogodbo in ustavo določenih pravic Slovencev v Avstriji kot tudi brezbriznost do protislovenskih izgovorov. Kar spominja se številnih skrunitev partizanskih grobišč, ki jih je po dokaj približnih podatkih bilo že nad sto. Spominja se zapostavljanje na vsakem koraku, ko Slovenec velja za nekaj nižjega, prav tako, kot je veljal nekoč kot podložnik tujega grofa ali delavec tujega podjetnika. Medtem ko je avstrijska policija nenehno hitro našla tiste, ki naj bi »poškodovali javno lastnino« z dodajanjem slovenskih krajevnih imen nemškimi (tega obtožujejo tudi Sturma), pa še nikoli ni izsledila nobenega skrunilca grobov.

Ko torej ugotavljamo, da ni zakona, ki bi prepovedal uporabo in pisanje slovenskih imen poleg nemških, lahko tudi ugotovimo, da nekdo, ki to hoče, vedno tudi nekaj najde, da lahko kaznuje tistega, ki mu ni všeč. Tako tudi tožijo Sturma — ne zaradi pisanja slovenskih imen, ampak zaradi poškodovanja javne lastnine. S tem ga enačijo s takimi, ki so iz različnih, predvsem izgredeških pobud, razbijali žarnice, napise, prevažali smetnjake in podobno. Iz naše nedavne preteklosti že poznamo podoben primer. V Italiji so pred leti sodili partizana »Beneške čete«. Likvidacije izdajalcev so poskušali prikazati kot roparske umore, rekvizicije pa kot navadne rope.

Drugo dejanje, ki ga očitajo Sturmu, pa je »žalitev organov oblasti«. Gre za Sturmove besede, ki jih je izrekel o policijskem uslužbencu v javnosti. Očitil mu je podobne načine pri zasliševanju, kot so jih uporabljali nacisti. Le redkokdaj je policija pri zaslišanjih do obtožencev nežna in blaga, navadno je ravno nasprotno. Seveda izkušeni policisti vedno poskrbijo, da za tako ravnanje prizadeji nima priči. Ali je mlad fant, kot je Sturm, kriv, če je povedal tisto, kar je mislil? Ali ne gre spet za to, kako bi človeku, ki je že vnaprej obsojen, naprtili še nekaj kot dokaz lastne nezmotljivosti in pravičnosti?

Sekretar Marinc je poudaril, da je zlasti pomembno delovanje komunistov v SZDL, ki je najširša opora političnega delovanja delovnih ljudi.

Poročilo sekretarja med drugim obravnava tudi nezadovoljivo enostransko socialno sestavo članstva ZK s poudarkom, da je prav zdaj priložnost, da prelomijo z dosedanjimi razmerami, to se pravi, da povečamo število delavcev v vseh vodstvih ZK in družbenopolitičnih ter samoupravnih organizacijah; dalje, da se članstvo, organizacije in vodstva pri političnih akcijah tesneje povezujejo z delavci; da sleherni komunist in sleherni organizacija skrbijo za obnovo članstva in da sprejemajo predvsem mlade delavce, učence, dijake in izobražence. Merilo za sprejem pa mora biti, ali so ti ljudje dejavni v razmerju do samoupravnega socializma.

Sekretar je končno omenil še poglavne misli, kaj bi naj bila predvsem naloga 2. seje konference ZKJ, in kakšno stališče ZKS zavzema do predloga dokumenta za to sejo.

Na podlagi sekretarjevega poročila se je razvila obširna in zelo poglobljena razprava, ki so se je udeležili številni udeleženci seje CK ZKS.

Marijan Sturm

Brez dvoma bo slovenska, pa tudi avstrijska javnost prisluhnila poročilom s razprave. Jugoslovanski diplomatski predstavniki so že protestirali, oglasili so se tudi že predstavniki nekdanjih koroških partizanov in študentje. Tudi jugoslovanska javnost podpira boj manjšine na Koroškem — za izpolnjevanje avstrijskih zakonov, ki jih krši oblast.

Kaj bo povedal Sturm v svoj zagovor, še ne vemo. Povsem lahko pa sklepamo, da se bo držal tako, kot se spodobi za mladega fanta, pripadnika naroda, ki je bil vedno zatiran. Zgledov za obnašanje pred sodiščem ima Sturm več kot preveč v naši bližnji preteklosti, ko so se mnogi komunisti znašli pred sodišči. Ne samo v Jugoslaviji, tudi v drugih državah. Vedno so znali ohraniti svoj ponos in spremeniti sojenje v manifestacijo svojih načel.

Ob koncu pa lahko še zapišemo, da proces zoper Marjana Sturma pomeni popuščanje tistim, ki so proti avstrijski politiki, proti demokratičnosti Avstrije in proti dobrim sosedskim odnosom z našo državo.

M. P.

Anekdoti

Na začetku II. svetovne vojne pa je Winston Churchill v neki radijski oddaji za Francoze dejal:

»Čakamo na že dolgo obljubljeno nemško invazijo. Ribe tudi!«

Malo pred izbruhom II. svetovne vojne je Churchill na številne kritike svoje politike odvrnil:

»Ljudje pravijo: zdaj je zadnji čas, da britanski lev pokaže zobe; jaz pa pravim, da mora iti prej k zobozdravniku.«

Zbral: Oleg Kržanovski — Igor

OBVESTILO

Ponovno obveščamo vse bivše člane Centralne tehnike, da je vsak prvi torek v mesecu tovariški pomenek od 17. ure dalje v posebni sobi v I. nadstropju restavracije Slamič na Gosposvetski cesti. Drug tak sestanek je v torek, 1. II. 1972. Vabljeni!

MAKS BURGAR

ob tabornem ognju

Pismo iz bolniške postelje

Minilo je leto, v katerem smo se borci najpogostejše srečevali na ljubljanskih Zalah. Mnogi so umirali mnogo prezgodaj, pač večinoma zaradi prenapornega dela in posledic vojne.

Novo leto so borci večinoma praznovali doma. Zadnji dan starega leta sem obiskal nekaj vojnih tovarišev. Najbolj vesele trenutke pa smo doživeli tisti, ki smo obiskali partizanske kraje na Dolenskem. Razen starih borcev smo obiskali tudi pionirje in jih skromno obdarili. Nameraval sem obiskati še več krajev, kar pa mi je preprečila bolezen, zato sem odposlal pisma voščila.

Takoj po novem letu pa je bilo spet zelo živahno... Med prvimi me je obiskal predsednik ZB NOV na našem terenu; spet je umrl partizanski tovariš, pa bi potrebovali govornika na pogrebu. Vendar se je kmalu poslovil, ko je videl, da sem bolan. Potem je zapel telefon — moral bi se udeležiti pomembnega sestanka občinskega odbora ZB NOV. Odgovoril sem, da sem bolan. Tovarišica mi je po telefonu svetovala, naj si priskrbim zdravstveno pomoč ter čimprej ozdravim. Kmalu nato me je tajnica DPM naše občine ponovno opozorila, da se mora sestanka obvezno udeležiti član ZB NOV, češ da bodo sprejeli letni delovni program za mladino. Končno sem le obljubil, da se bom oglašil, brž ko bom ozdravel.

Ne vem, ali naj naštevam po vrsti vsa nadaljnja vabila in opozorila, naj se udeležim sej, sestankov itd. Tako bi moral poročati Zavodu za socialno delo; iz Maribora so hoteli vedeti, kaj bo s srečanjem koroških kurirjev; v Piranu jih je zanimalo, kje se bodo kurirji sešli letos; tajnica krajevne skupnosti me je vprašala, zakaj zadnje čase kot dopisnik nič ne poročam, čeprav je toliko pomembnih novic. Malo pikro sem odgovoril, naj brž na-

piše mojo osmrtnico, ker sem že od lani v postelji. Zaželela mi je — kakor vsi drugi — naj kmalu okrevam, češ da bo 24. t. m. pomembna seja...

Dnevi so minevali, zdravje pa se mi ni povrnilo, tako da sem bil primoran iskati zdravniško pomoč. Medtem je telefon nadalje pel, a nisem mogel niti do aparata, ker sem imel hudo vročino. Vsi, ki so klicali, so hoteli vselej, naj bi kaj storil ali jim pomagali.

Ko sem tako več tednov ležal, sem utegnil o marsičem premišljevat. Misli pa so mi uhajale predvsem k drugim borcem, ki utegnejo prav tako bolni ležati. Ali se jih kdo spomni? Ali pa se jih spomnijo le tedaj, kadar jih potrebujejo? Spomnil sem se tudi očitka, češ da se prerediti oglašam, da nisem več tako aktiven in da sem se prav tako pogospodil kot drugi. Med tem premišljanjem sem ugibal, ali bi ne kazalo, da bi dal temu prispevku naslov »Namesto osmrtnice« (namreč same osmrtnice si res ne bi mogel napisati sam). Nekaj sem vendar storil — vsaj kot dopisnik: ta prispevek sem napisal v postelji, tako da bo morda kaj manj očitkov, češ da »sem premalo aktiven«.

TRŽIČ

PROTEST PROTI SOJENJU ŠTUDENTU ŠTURMU

Občinski odbor ZZB NOV Tržič je poslal zveznemu sekretariatu za zunanje zadeve v Beogradu naslednji protest:

V Avstriji nameravajo soditi slovenskega študenta Šturmu.

Organizaciji zveze borcev NOV občine Tržič je ozadje tega procesa znano. Ponovno poizkušajo razvrednotiti pridobitve borcev proti fašizmu v drugi svetovni vojni, med njimi tudi pravice koroških Slovencev do uporabe materinega jezika na javnih krajih. Ta pravica je zapisana v členu 7.

DOLENJA VAS PRI RIBNICI

ŽE ZDAJ PRIPRAVE NA PROSLAVO

V Dolenji vasi pri Ribnici se že sedaj pripravljajo na proslavo 13. avg. Omenjena dne bodo slavili 30-letnico oboroženega upora v tem kraju, združeno s 100-letnico delovanja gasilskega društva. Ob tej priložnosti bodo odkrili spominsko obeležje, posvečeno spominu padlih domačinov v narodnoosvobodilni vojni. Predvideno je tudi, da bi ob tej priložnosti odprli novo telovadnico, če bo do takrat zgrajena.

Priprave na proslavo vodi pripravljalni odbor, v katerem so predstavniki družbeno političnih organizacij in krajevne skupnosti. Proslava v Dolenji vasi bo imela širši zna-

mirovne pogodbe, in koroški Slovenci, med njimi tudi študent Šturm, se ogorčeno zavzemajo, da Avstrija začne pogodbo dosledno izpolnjevati, namesto da načrtno zatira slovenski življenjski na Koroškem.

Zato najenergičneje zahtevamo, da državni sekretar za zunanje zadeve ukrene vse potrebno, da se sodni proces takoj ustavi. To zahtevo smatramo za toliko bolj upravičeno, ker smo se v zadnji vojni skupaj z avstrijskimi antifašisti in zamejskimi Slovenci borili proti nacizmu in fašizmu na Koroškem.

čaj. Zato čaka organizatorje veliko dela, da bo predviden program v celoti uresničen.

Združenje borcev Dolenja vas aktivno sodeluje v pripravah na avgustovsko slovesnost. ZB NOV Dolenja vas šteje nekaj nad 60 članov, vodita pa ga uspešno Lojze Zbačnik kot predsednik in Pavle Rebolj kot tajnik.

Dolenja vas je prijeten kraj ob cesti Ribnica-Kočevje. Pred leti je bil tu sedež občine. Kraj se posebno v zadnjih letih hitro razvija. Potreben bi mu bil industrijski obrat, da bi se nekaj ljudi lahko zaposlilo doma. Najbližji industrijski obrat je zdaj v sosednji vasi v Prigorici.

MARIBOR

SKUPŠČINA ZRVS — USPEHI IN NALOGE

ZRVS občine Maribor je med najdelavnejšimi strokovnimi in političnimi organizacijami. Lep dokaz tega je, da je ob 30-letnici JLA prejela plaketo kot priznanje za uspešno strokovno usposabljanje rezervnih vojaških starešin in za zgradbo sodelovanja z enotami JLA.

Rezervni vojaški starešine so dosegli dolej pri strokovnem izpopolnjevanju in idejnem poglobljanju lepe uspehe. Zadnje čase uspešno sodelujejo pri pripravah na vse ljudsko obrambo. Nekateri tovariši so se pri tem še posebej odlikovali. Na letošnjem rednem občnem zboru ZRVS občine Maribor so 34 posameznikom izrekli javno priznanje.

Predsednik ZRVS obč. Maribor Milorad Vilar je v svojem poročilu poudaril, da se je v zadnjih dveh letih v marsičem zboljšalo sodelovanje s krajevnimi organizacijami ZRVS. Program strokovnega in splošnega izpopolnjevanja je bil tako dober, da so k sodelovanju pritegnili 98 odstotkov članov. To usposabljanje je bilo seveda povezano z vsestranskim idejnopolitičnim delovanjem rezervnih vojaških starešin. Zamisel vseljudske obrambe zahteva tudi od rezervnih vojaških starešin še več naporov, zlasti še, ker mora biti celotna organizacija ZRVS kar najbolj povezana z vsemi dejavniki splošnega ljudskega odpora. Pri tej nalogi jim je precej pomagalo gradivo iz Narodne obrambe. Na zboru so izrekli vse priznanje glavnemu in odgovornemu uredniku ter uredniškemu odboru te revije.

Člani so se prav tako odlikovali pri drugih raznih nalogah, npr. pri orientacijskih patrolnih pohodih, pri streljanju z malo-

kalibrsko in vojaško puško ter avtomatskim orožjem itd. Sodelovali so pri raznih prireditvah. Nekateri prireditve so postale v Mariboru že tradicija. Tako vsako leto prirejajo občinska strelska tekmovanja. Takšno tekmovanje je bilo tudi lani. Prvo mesto na njem si je priborila ZRVS Starše, drugo Studenci in tretje Radvanje.

V razpravi so gostje — predsednik republiškega odbora ZRVS Slovenije inž. Slavko Korbar, dalje Lazar Marković v imenu centralnega odbora ZRVSJ, komandant mariborske garnizije polkovnik Jovan Dobričević in drugi — poudarjali velik pomen ZRVS kot družbenopolitične organizacije v naši družbeni ureditvi; njen vpliv je danes še zlasti potreben prav povsod. V zvezi s tem je zbor močno poudaril, da mariborska ZRVS odločno podpira sklepe 21. seje predsedstva ZKJ; to so izrazili v pozdravnima pismoma tovarišu Titu in predsedstvu ZKJ.

V Mariboru in okolici skorajda ni organizacije, kjer bi rezervni vojaški starešine ne sodelovali kot predsedniki, tajniki ali člani upravnih odborov. Njihova dejavnost se torej ne omejuje na strokovno področje.

Tudi letos je ena poveljnih nalog mariborske ZRVS skrb za idejno in vojaško-strokovno izpopolnjevanje članstva. Hkrati bodo člani še bolj vneto sodelovali pri uveljavljanju koncepta vseljudske obrambe.

Za novega predsednika občinskega odbora so izvolili rez. polkovnika Zdravka Gomzela, za tajnika pa rez. polkovnika Franca Čuka.

D. MIKLAVEC

RAVNE NA KOROŠKEM

OBRAČUN O DELU REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN

Na Ravnah je bila 18. t. m. redna letna skupščina ZRVS Ravne I.

Iz predsednikovega poročila vidimo, da je odbor na svojih sejah razpravljal največ o strokovnem izobraževanju članstva. Včlanjenih je 118 rezervnih vojaških starešin. Za strokovno izobraževanje so poskrbeli tudi s tem, da vsi člani prejema strokovni časopis. Narodno obrambo. Za člane so priredili strokovna predavanja po programu. Razen tega so se člani udeležili tudi kondicijskega pohoda, ki ga je priredilo občinsko združenje. To prireditev imenujejo »gamsov pohod« (višina razlika 400 metrov); na njem so tudi streljali z vojaško pištolo.

Po končanih strokovnih predavanjih so bili izpiti ob 92-odstotni udeležbi.

STRANICE

PLODEN SESTANEK ZB

Straniško združenje borcev šteje trenutno 62 članov. Sestanka v soboto zvečer, 22. januarja 1972, se je udeležilo približno štirideset članov. Predsednik organizacije Konrad Sodini je zbrane toplo pozdravil in jim poročal o dejavnosti odbora in drugi problematiki organizacije ZZB. Povedal je, da so lani organizirali dva izleta, in sicer na Cerkniško jezero in na Doberdob. V okviru možnosti se borem nudijo priznavalnine in urejajo stanovanjski problemi. Opomnil je prisotne, da imajo v knjižnici dovolj partizanske literature, ki si jo lahko izposojujejo in prebirajo v zimskih dneh, ko je za to več časa. Prav tako se vsakemu priporoča »TV 15«, ki sproti poročila o borčevskih zadevah in problematiki. Ker bo

občina Sl. Konjice letos določila drugo datum za občinski praznik — glede na to, da je 19. februar obletnica obešanja 100 talcev na Stranica žalosten dogodek in vreden vse pietete — bo treba na ta dan pripraviti na grobovih žalno komemoracijo. Poskrbeli bodo tudi, da se precejijo jablane, na katere so obešali talce, in tako ohranijo za prihodnost.

Navzoč je toplo pozdravil tudi član republiške skupščine ZZB NOV Anton Šporar in jih seznanil s splošnimi aktualnimi problemi. Vsi navzoči so s svojim pritrjevanjem dokazali, da smo borci še vedno enotni v borbi za revolucionarne pridobitve. Ostro obojamo vse poskuse šovinizma in nacionalizma!

JULKA TAJNIKAR

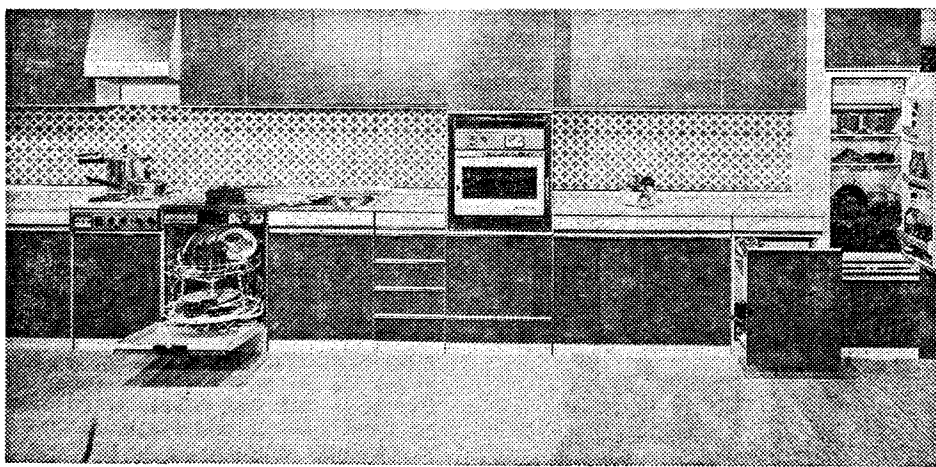
RADOVLJICA

OGORČENJE ZARADI SOJENJA MARJANU ŠTURMU

Zaradi napovedanega sodnega procesa proti slovenskemu študentu Marjanu Šturmu, ki bo 27. januarja v Leobnu na avstrijskem štajerskem, je tako kot po vsej Sloveniji vznemirjena tudi javnost v radovljiški občini. Ogorčen protest in ogorčenje so izrazile vse družbenopolitične organizacije. Komisija za odnose z zamejskimi Slovenci pri občinski konferenci SZDL Radovljica je takoj, ko je bilo uradno potrjeno sporočilo o sojenju, poslala republiški konferenci SZDL Slovenije protestno pismo z zahtevo, da ta forum zahteva pri pristojnih organih posredovanje pri avstrijskih oblasteh za ustavitev procesa. Pismo v imenu članov SZDL radovljiške občine najodločneje obsoja takšno ravnanje avstrijskih oblasteh s predstavniki slovenske manjšine na Koroškem, hkrati pa izraža popolno solidarnost z Marjanom Šturmom in drugimi preganjanimi slovenskimi mladinci.

Protest zoper sojenje mlademu Šturmu

JR

vega 60
brest cerknica

imeli smo ljudi

Miloš Benčina

V nedeljo, 16. 1. 1972, so pokopali v Starem trgu pri Ložu znanega kulturnega in družbenega delavca Miloša Benčina, ki je umrl v 66. letu starosti.

Ze od mladih let je bil vedno naprednega mišljenja. V času okupacije se je že v začetku vključil v organizacijo OF. Ob napadu na Lož 19. oktobra 1941. leta je bila v njegovi hiši javka, kamor je prihajalo zdravniško osebje, ki je nudilo pomoč ranjencem. Zaradi sodelovanja z OF ga je sovražnik odgnal v zapor, kjer je prebil nekaj mesecev. Leta 1944 so v Loški dolini izvolili prvi rajonski narodnoosvobodilni odbor, pokojni Miloš Benčina pa je postal njegov prvi tajnik.

Po osvoboditvi se je aktivno vključil v razne družbene organizacije. Posebno pozornost je posvečal kulturnemu razvoju Loške doline. Vsako prsto uro je posvetil dramski družini pri DPD »Svoboda« Loška dolina, katere režiser je bil. Režiral je več kot 22 dramskih del. Bil je eden izmed organizatorjev moškega pevskega zbora in njegov duhovni vodja. Udeleževal pa se je tudi v drugih organizacijah in društvih; posebno še v SZDL, kjer je bil dolgoletni blaginjak. Za svoje delo je bil tudi odlikovan.

Zahrbtna in kruta bolezen ga je iztrgala iz naših vrst prav v času, ko nam je bil zelo zelo potreben. Občani Loške doline ga bodo ohranili v trajnem spominu.

Neža Brovč

Rodila se je leta 1888 v Sp. Bukovici, pokopali pa smo jo 2. januarja na Graho-

vem ob Bači. Velika udeležba na pogrebu je pokazala, kako zelo priljubljena in spoštovana je bila Neža. Imela je sina in štiri hčere. Sin Andrej, spomeničar, je še zelo mlad moral emigrirati iz domačega kraja, ki je bil tedaj pod Italijo. Leta 1941 po razsulu stare Jugoslavije se je vrnil v rojstni kraj in postal organizator osvobodilnega boja. Z njim je sodelovala tudi mati. Poleti 1942 je bila družina internirana v Frosinone v Italiji. Po italijanski kapitulaciji so se vrnili v opustošeni dom. Vsi so vneto podpirali naše borce. Neža je bila za svoje sodelovanje v NOB tudi odlikovana. — Ob odprtem grobu ji je v slovo spregovoril bivši član organizacije TIGR in borec NOV Mirko Brovč iz Koritnice.

Jože Vavpetič

Rodil se je leta 1899 v Smarci pri Kamniku, pokopali pa smo ga 3. januarja na homskem pokopališču. Izkusil je trpljenje dveh svetovnih vojn. Med prvo vojno je bil hudo ranjen. Delal je v kamniški tovarni Titan in pri Stolu na Duplici. — Med narodnoosvobodilno vojno se je Jože uvrstil takoj med aktiviste, ko se je začela vstaja v Kamniškem. Okupator ga je kmalu zaprl. Mučili so ga v kamniških zaporih, nakar so ga poslali v Begunje, od tam pa po mesecu dni na prisilno delo na Koroško. Brž ko se je vrnil domov, je začel sodelovati v OF. Bil je predsednik krajevnega odbora. Čez čas so ga drugi prijeli, nato pa ga odgnali v Mauthausen. Po osvoboditvi je marljivo sodeloval pri prosvetnih društvih. Bil je dober režiser in igralec amater na Duplici. Ob odprtem grobu sta mu spregovorila v slovo predsednik ZB NOV B. Kodrič in podpredsednik KD v Smarci inž. Janez Homar, pevci dupliške Svobode pa so zapeli žalostinko. Ohranili ga bomo v spominu kot zaslužnega borca za svobodo.

NEZNANEMU AVTOMOBILISTU HVALA!

Sicer ni važen dan — zgodilo se je pač to, kar se dogaja večkrat. Bilo je tik pred novim letom, ko sem v Škofji Loki, na Poljanski cesti, čakala na avtobus, da bi se po nujnem opravku odpeljala v Log. Čeprav je na tem mestu označeno avtobusno postajališče — avtobus Transturista v Škofji Loki ob 20 minut čez deseto uro ni ustavil na tem mestu.

Mudilo se mi je predvsem do Gaberka in naenkrat sem se v mislih znašla v tistih časih, ko sem se kot terenka, obveščevalka in nato kot kurirka večkrat znašla v navidezno brezizhodnem položaju. Te misli mi je prekinil osební avto ljubljanske registracije, ki je pripeljal proti meni. Pomahala sem in mlad voznik v njem je ustavil in me odpeljal do Gaberka. Presenečena, da sem tako naglo prišla iz zagate, ga nisem niti vprašala po imenu in tudi številke njegovega avtomobila si nisem zapomnila. Zahvaljujem pa se mu najiskrenejše, ker me je rešil iz velike zadrege, kajti sofer Transturistovega avtobusa ni ustavil na označenem postajališču.

MARIJA KALAN,
Škofja Loka

»TV-15« PA ŽE NE DAM!

Z vneto preberem prav vse od prve do zadnje strani, ker zadevate v dno. Vendar bi rad prtpomnil nekaj o vaših vobrobnihih prispevkih.

Na občnem zboru ZRVS Salara pri Kopru je naš član med razpravo dejal, da redno informirate s kratkimi izvlečki bralce o anormijah po vsej državi, kar je prav. Toda nikoli še ni bilo napisano, kaj je kdo izmed odgovornih ukrenil — če je sploh kdo kaj ukrenil. Zato bi kazalo, da bi vsi sili tudi napisali, da so tega ali onega pošeno zašili.

Napišite tudi — če imate kaj prostora — da naša organizacija ZRVS Salara pri Kopru živi s časom — da je na strani vseh, ki hočejo odstraniti pokvarjene ljudi s karkršnih kol položajev; da podpira popolnoma tovariša Tita; da vsi pridno študiramo Našo obrambo; da delamo po programih in uspešno opravljamo izpite.

Zdi se mi, da ni še nihče pisal o naši ZB NOV v Salari pri Kopru. Združene borcev šteje nad 200 članov. Naš odbor je imel lani 7 plodnih sej. (Slišali smo, da je imela sosedna organizacija v dveh letih le eno sejo.) Moramo se pohvaliti, saj imamo marljivega predsednika, ki je v letu dni urejal v svoji tesni kuhinji kar 120 različnih primerov (socialne razmere in podobno). Neštetokrat je moral osebno posredovati na občini.

Zelim, da bi nam v novem letu omogočili mnogo lepšega čtiva? Ne glejte toliko na kakovost papirja kot pa na kakovost prispevkov. Mimogrede kdaj omenite tudi, naj bi odkupna podjetja star papir dražje odkupovala, da bi imeli več surovin za domači papir. Na tisoče ton papirja smo doslej uvažali, star papir pa je propadel na smetiščih, ker je bil prepoceni, da bi ga ljudje zbirali za odkupna podjetja. Poudariti pa hočem, da TV-15 nikakor ne bom nesel prodati! Hranil ga bom in ga celo dal v vezavo, če ne bo predrago!

IVAN POZENEL

KURIRČKOVA POŠTA IN PARTIZANSKE ŠOLE

TV — 15 je lani priobčil več prispevkov Silva Terška z naslovom Partizansko šolstvo na Slovenskem; brali smo opise zanimivih doživljajev, funaštev in mnogo lepšega o partizanskih učiteljih ter učiteljicah. To pa je bil pač le skromen delček vsega tistega, kar bi bilo mogoče zapisati kot lep zgled in v priznanje skromnim partizanskim učiteljem ter učiteljicam.

Tedaj so tudi vsi partizanski učitelji sodelovali pri nastajanju in rasti pionirske organizacije, ki praznuje letos svojo 30-letnico. Tako Zveza prijateljev mladine Slovenije kot ZB NOV pripravljata bogat spored prireditev v proslavo jubileja. Ob študiju zgodovine pionirske organizacije po vseh naših solah, ob razstavah, tekmovaljih, zbiranju gradiva o zgodovini organizacije bosta pomembni še dve veliki prireditvi: kurirčkova pošta in sklepna prireditev v Ljubljani maja.

Kot sodelavec pri dosedanjih pionirskih akcijah, pri kurirčkovi pošti na Dolenjskem imam vpogled in zato ob tej priložnosti predlagam:

bratje in sestre so sodelovali v NOB; se-
stro in brata so ustrelili nedaleč do
domačega kraja. Drugi brat je padel pri
partizanih. Jernej je kljub vsem nesrečam
vztrajno in požrtvovalno sodeloval v osvobodilnem gibanju. Po osvoboditvi je sodeloval pri organizacijah, kolikor mu je dopuščalo zdravje. Pokopali smo ga na pokopališču v Dobrovi pri Ljubljani, predsednik ZB NOV Jakob Sedej se je poslovil ob odprtem grobu od našega dobrega sodelavca in tovariša.

Andrej Laščak

Dne 2. I. 1972 smo se v Ročinju poslovlili od zaslužnega tovariša Andreja Laščaka iz Potravnega. Rodil se je pred 81 leti na mali kmetiji v Potravnem. Vse življenje je živel zelo skromno v mnogoštevilni družini. Ze v začetku leta 1943 je bil tovariš Andrej vključen v delo za narodnoosvobodilno gibanje. Bil je intendant in član rajonske gospodarske komisije. Kasneje pa še predsednik OF odbora v Potravnem. Za svoje požrtvovalno delo je prejel več odlikovanj. Poročil se je pred 50 leti. V zakonu se jima je rodilo 7 otrok, ki jih je vzgajal v zavedne Slovence. Dva sina sta v letu 1944 padla v partizanih. Kako je bil tovariš Andrej priljubljen, je pričal njegov pogreb, katerega se je udeležilo veliko ljudi.

Stanka Kmetič

Tiho smo se poslovili za vedno od nje 13. decembra na pokopališču v Mengšu. — Rodila se je leta 1925 v Trzinu. V osvobodilnem gibanju je začela organizirano delovati že leta 1941. Tedaj je bila frizerska vajenka in se je zavedala svoje proletarske dolžnosti. Tudi njen brat je odšel že leta 1941 k partizanom. Stanka je požrtvovalno delovala za NOV do konca vojne. Tudi po vojni je bila dejavna v družbenopolitičnih organizacijah. Z voljo do življenja se je upirala trdovratni bolezní, dokler ni omahnila. Trajno se je bomo spominjali vsi, ki smo jo poznali!

Ko bosta obe organizaciji kot prirediteljici jubileja februarja pripravili na splošno prireditveni okvir v republiki in nato po občinskih organizacijah še po občinah, bi bilo prav, da bi v ta okvir zajeli še vse partizanske šole, ki so delovale med NOB širom po Sloveniji! V ta namen bi naj upoštevali vse tiste stavbe, kjer so partizanske šole delovale, tako da bi jih s primernimi slovesnostmi s kraji vred »zapisali«, npr. s spominskimi ploščami ali podobno. Tedaj bo priložnost, da bi na takšne slovesnosti povabili tudi nekdanje partizanske učitelje, pa tudi pionirje, ki so tedaj obiskovali partizanske šole. Zdi se mi, da bi sleherna občina lahko vključila prav med kurirčkovo pošto vse te šole. Dovolj priložnosti bo tudi za pionirje teh partizanskih

šol, da bodo raziskali zgodovino svoje šole in pionirske organizacije. ZDPM kot tudi združene borcev bodo lahko veliko pomagali pionirjem pri tej lepi nalogi.

Najbrž bi bilo prav upoštevati tudi to zamisel: Borčevska organizacija v republiki bi imela hvalažno nalogo, da bi ob tej priložnosti priredila srečanje preživelih partizanskih učiteljev in učiteljic. To srečanje bi bilo nedvomno zelo koristno, npr. že zaradi tega, da bi se dogovorili o zbiranju gradiva vsaj za skromno monografijo o partizanskem šolstvu in učitelstvu. Za začetek bi bila morda mogoča takšna srečanja že ob letošnji kurirčkovi pošti po občinah ali na končni proslavi v Ljubljani.

MARJAN TRATAR-UČO

pravna posvetovalnica

ALI MI PRIPADA DODATEK ZA BORCE?

S. J. Gornja Radgona

Vprašanje: V svojem dopisu navajate, da imate priznано dvojno štetje zaradi udeležbe v NOV od 15. avgusta 1942 do konca vojne. Za udeležbo, v NOV imate priznanih 6 let 11 mesecev in 28 dni. Potem navajate, da ste bili v JLA 1 leto in 6 mesecev. Nato ste bili zaposleni pri podjetju Viadukt pa pri podjetju Kosmos Belt. Za vse zaposlitve natančno navajate, koliko časa so trajale. Zdaj pa bi radi vedeli, kdaj boste izpolnili pogoj za prejemanje dodatka za borce, oziroma, od kdaj vam ta pripada.

Odgovor: Ne bi ponavljali določil zakona o dodatku za borce, ker so ta več ali manj znana. Pač pa naj pojasnimo, da imajo pravico do dodatka za borce borci s priznано udeležbo v NOV pred 9. septembrom 1943, če imajo najmanj 15 let pokojninske dobe, od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe. Pokojninska doba je tista doba, ki se šteje za priznanje pokojnine. Po vaših podatkih imate skupaj s posebno dobo (udeležba v NOV) 16 let 8 mesecev in 29 dni pokojninske dobe. Prvi pogoj za priznanje dodatka za borce, udeležbe v NOV pred 9. septembrom 1943, izpolnjujete. Izpolnjujete tudi pogoj najmanj 15 let pokojninske dobe. Zavarovalne dobe pa imate premalo. Zavarovalna doba je namreč tisti čas, ki ga je zavarovalec prebil v delovnem razmerju ali na kakšnem drugem delu, na podlagi katerega je bil zavarovan. Te dobe pa imate vi le 9 let in 9 mesecev, računajoč do konca leta 1971. Ko boste torej imeli 10 let zavarovalne dobe, bi po vaših podatkih izpolnjevali tudi pogoj zavarovalne dobe za prejemanje borčevskega dodatka.

KAKO JE S POVEČANJEM POKOJNINE?

M.S. Ljubljana

Vprašanje: Ste upokojenka in prejimate pokojnino, ki je do konca leta 1971 znašala 112.000 st. din. Kot udeleženka NOV vam je bila pokojnina priznana zaradi slabega zdravstvenega stanja od strani posebne republiške komisije. Sedaj pa ste dobili po-

kojnino v znesku 127.000 st. din. To pa ni povečanje ne za 17 odstotkov ne za 21 odstotkov tako kot so dobili pokojnine povečane ostali upokojeneci. Zato bi radi vedeli, kako je s to stvarjo, ker se s tako pokojnino težko preživljate.

Odgovor: Pokojnine borcev, ki prejema-
jo zvezni oz. republiški dodatek za borce oz. je ta upoštevan v izračunu pokojnine, je treba na novo preračunati. Dokler pa ne bo znano, koliko bo letos znašal dodatek za borce, pa to seveda ni možno. Zato se bodo tem upokojenecem do ponovnega izračuna pokojnine izplačevale od 1. januarja le akontacije. Ta akontacija znaša 200 din za tiste upokojenke, ki prejemaajo polno 85 odstotno pokojnino. Vsem drugim upokojenecem pa se da nove odmere dodatka izplačuje na račun uskladitve pokojnine akontacija 150 din. Tudi vi ste k svoji stari pokojnini dobili na račun uskladitve pokojnin z življenjskimi stroški le akontacijo v višini 150 din.

POMOČ, PODPORA, POKOJNINA?

M.S. Polzela

Vprašanje: Pišete, da ste 65 let stari, nesposobni za delo, bolni. Po poklicu ste kmet, posedujete precej veliko kmetijo, toda je ne morete obdelati, ker nimate nikogar in živite sami. Sprašujete, kam naj se obrnete za pokojnino ali za pomoč. Pred vojno ste delali na cestah. Imate štiri otroke, vendar vam ti ne pomagajo.

Odgovor: Vi ste eden tistih ostarelih kmetov, ki so poseben problem naše družbe. Res da je vaš problem sedaj socialne narave, toda pri 20 ha zemlje bi to ne smelo biti. Ker ste stari 65 let, bi imeli pravico do pokojnine, če bi imeli vsaj 15 let ali 20 let pokojninske dobe pa še predpisano gostoto zaposlitve. Čeprav ste pred vojno delali na cesti, najbrž nimate dovolj let, da bi lahko uveljavili pokojnino. Nimate tudi pogojev gostote. V poštevi bi prišla socialna podpora, toda če imate tako posestvo... Ste se že obrnili na občino? Sicer pa določa zakon o razmerju med starši in otroki, da so otroci dolžni pomagati staršem in jih podpirati.

PRISPEVKI ZA OSNOVNO SOLO — SPOMENIK NOB V CERKNEM:

Kemija-impex, Ljubljana 15.000.— din; Osnovna šola, Postojna (prostovoljni prispevki od loterije) 180.— din; Obč. odbor ZB NOV Koper, namesto novoletnih voščil 200.— din; Sklad TIS Obalnih občin Koper 5.000.— din; ZB NOV Celje 116.— din; dr. Joža Vilfan, Ljubljana, Gregorčičeva 13 a, v počastitev spomina dr. Marjana Drmstaja 100.— din; dr. Joža Vilfan, Ljubljana, Gregorčičeva 13 a, v počastitev spomina pok. Tine Madjer 100.— din; dr. Joža Vilfan, Ljubljana, Gregorčičeva 13 a, ostane obljubljenega prispevka 250.— din; Državna založba Slovenije Ljubljana — nakazilo od poklicne šole kovinske stroke, Koper 450.— din; Klinične bolnice Ljubljana — Institut za pljučne bolezni in tuberkulozo na Golniku, namesto novoletnih čestitk 3.000.— din; Tovarniška konferenca ZM Zelenarne Jesenice, namesto novoletnih čestitk 200.— din; Projektni biro REGION Brežice, za reklamni oglas 500.— din; Sindikat delavcev druž. dej. Jug. Rep. odbor za Slovenijo Ljubljana, namesto novoletnih čestitk 700.— din; Sindikat delavcev prometa in zvez, Jug. Rep. odbor za Slovenijo, Ljubljana, namesto novoletnih čestitk 500.— din; Komite obč. konferenca ZKS Jesenice 1.000.— din; Zveza sindikatov Slovenije, Rep. svet Ljubljana 10.000.— din; Gimnazija Jurija Vege v Idriji, namesto novoletnih čestitk 200.— din; Temeljna izobraževalna skupnost Nova Gorica 10.000.— din; Komite obč. konferenca ZKS Nova Gorica namesto novoletnih voščil 500.— din; Mehanične delavnice Šempeter SSP 2.000.— din.

Odbor za izgradnjo šole — spomenika NOB v Cerknem se toplo zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tek. račun št. 5202-652-66 Sklad za izgradnjo šole v Cerknem. Kupujte razglednice bolnice »Franja« v poslovni zvezi Zavoda BOREC, Ljubljana, Titova c. 17 in denarne bone po 10.—, 50.— in 100.— dinarjev. Pomagajte graditi spomenik NOB — osnovno šolo v Cerknem.

BORCEM 14. DIVIZIJE

Vabimo vse borce enot, ki so bile v sestavi 14. divizije, da se udeležijo našega 9. tradicionalnega srečanja, ki bo v soboto, 5. februarja, ob 19. uri v Ljubljani, Dom JLA, Trg OF 13.

Informacije in prijave do 2. februarja na ZB Ljubljana-Center, Komenskega 7 ali na tel. 316-081. ODBOR

Na svidenje! 14. UDARNE DIVIZIJE

RESITEV KRIZANKE ŠTEV. 17

Vodoravno: Troskev, rostand, IMV Austin, mrak, d. erot, a.l. as, vratar, padar, kabinet, motika, om, tj, Kiel, rs, kariera, otrok, ata, ras, td, mrena, nuni, tir, bik, naloga, poni, ij, stopalo, anaa, izvocz, kole, ot, Sordí, vse za kupca, reket, niansa, tla, os, top.

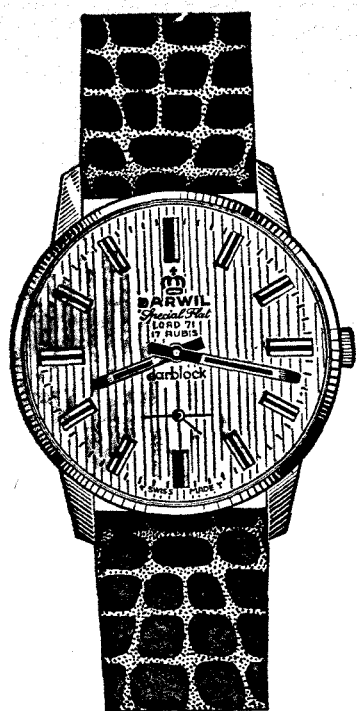
Nagrade prejmejo: žensko ročno uro — Križaj Alojz, Groharjevo naselje 8 — 64220 Škofja Loka, meško uro pa prejme: Sonček Flander, Tržaška c. 81 — 61000 Ljubljana; kolekcijo knjig založbe Borec pa bodo prejeli: Lesjak Fmil, Rozmanova 6 — 61000 Ljubljana in Kreč Lojzka, Proletarska ul. 1/II — 61000 Ljubljana.

Nagrade bomo razposlali po pošti; tovariš Sonček Flander iz Ljubljane pa se naj zglašil na upravi lista radi prevzema ure.

Uredništvo in uprava

brest ✂
☎ 791 080
SALON POHIŠTVA CERKNICA

DARWIL

export - import

TRST

**Piazza
San Antonio
Nuovo 4
I. in II.
nadstropje**

**PRODAJA V RAZŠIRJENIH IN NAJMODERNEJŠE OPREMLJENIH PROSTORIH
KAR JIH OBSTOJA V EVROPI:**

MUSTANG

AGENT 007

AGENT 25

SUPER MASTERS GRAND PRIX

AGENT 21

potem ure z vgrajenim DARBLOCK sistemom, ki so varni proti tresljajem in udarcem LORD 71 in LADY 71, ženske ure vseh vrst, med njimi ženska avtomatska ura SELENA, velika izbira ženskih ur iz zjamčene- ga 18-karatnega belega zlata, največja izbira službeno kontroliranega zlata za zobe po svetovnih cenah, vseh vrst nakita iz zjamčeno 14, 18 in 22-karatnega zlata z ograjenimi dragimi kamni: topazi, turkizi, akvamari- ni, ametisti, ahati, oniksi, koralami itd. po izbiri. Nakit je razstavljen v dragocenih vitrinah in še posebej razstav- ljen in kompletiran v posebnem BOUTIQUEU ZA NAKIT.

**PREKO 600 TIPOV RAZLIČNIH UR
DARWIL, KI JIH JE ZA LETO 1972
POVEČAL ŠE DODATNO ZA PREKO
95 MODELOV V ZLATU, MED NJIMI:**

ki je zraven prodajnih prostorov DAR- WIL v istem nadstropju.

Največja zaloga in prodaja dragih kam- nov: pravih safirjev, rubinov, pravih dragocenih belih čistih briljantov, ta- ko, da lahko kupite najdragocenejši prstan od 30 pa vse do 100 tisoč di- narjev.

Jugoslovanske kupce postrežemo v slovenskem in srbohrvatskem jeziku.

Sprejemajo za plačilo dinarje, ki jih obračunavajo po najvišjem dnevnem tečaju, lire kakor tudi vse zahodne de- vize in prodajajo tudi za vseh vrst vzhodnih deviz.

DARWIL ima najbolje organizirano servisno službo po vsej Jugoslaviji.

O literaturi in kulturi narodnoosvobodilnega boja

Slovenska matica je 14. januarja letos priredila strokovnoznanstveni posvet o literaturi in kulturi narodnoosvobodilnega boja — referate, ki so sledili uvodnim besedam predsednika akademika prof. dr. Franceta Koblarja, pa so prispevali: prof. Viktor Smolej (OB SEDMI KNJIGI ZGODOVINE SLOVENSKEGA SLOVSTVA), prof. dr. Franc Zdravc (PROBLEM PERIODIZACIJE SLOVENSKE KULTURE PO LETU 1941 IN NJENO POIMENOVANJE), prof. dr. Boris Paternu (O NAMENU, METODI IN ORGANIZACIJI DELA ZA ZBIRANJE SLOVENSKEGA NARODNOOSVOBODILNEGA PESNIŠTVA), prof. Ciril Cvetko (PARTIZANSKI SAMOSPEV), prof. Emil Cesar (MISELNI RAZVOJ KAJUHOVE POEZIJE), prof. Vera Visočnik (ILUSTRACIJA IN OPREMA MEDVOJNEGA TISKA) ter prof. Ferdo Fisher (O SKECIH SAMORASTNIKI).

O sedmi knjigi zgodovine slovenskega slovstva, posvečeni literaturi v času 1941–1945, je spregovoril njen avtor prof. Viktor Smolej. Nanizal je nekaj zanimivih novosti svojega dela, o katerem bomo obširneje spregovorili po njegovem izidu meseca februarja, in svoje več kot pol ure dolgo predavanje sklenil z upanjem, »da bo sedma knjiga zgodovine slovenskega slovstva odkrila marsikaj novega, doslej znano in upoštevano pa pomagala postaviti v ustrezen okvir naše literature.«

Sledila je — in to verjetno ne povsem slučajno — razprava o problemu periodizacije slovenske literature po letu 1941 in njenem poimenovanju, ki jo je pripravil prof. dr. Franc Zdravc. Ob dejstvu, da sta se pred izidom sedmega dela zgodovine slovenskega slovstva izšli v okviru iste serije dve knjigi (ena, ki se končuje na začetku leta 1941, in druga, ki se začne leta 1945) ugotavlja naslednje: »Ko se izogibata štiriletnega vmesnega obdobja, ga izpostavljata in morda tudi priznavata kot samostojno slovstveno obdobje, ki ga je treba obravnavati kot celoto zase, ker ima neke lastne notranje zakonitosti in zato tudi lastne periodizacijske meje.« Na pripombo, ali so avtorji teh knjig tako ravnali iz teoretskih pomislekov ali pa zato, ker niso o pravem času dovolj temeljito poznali literature iz časa narodnoosvobodilnega boja, si odgovarja »da nas to vprašanje v tem trenutku ne more vznemirjati.« V nadaljevanju razprave odločno zavrača misel, da bi slovstvo tega časa lahko tvorilo samostojno literarno obdobje. »Letnici 1941–1945 sta z narodnopolitičnega stališča izjemno pomembni, njuna literarnozgodovinska periodizacijska določevalnost pa je znatno manjša!« pravi prof. dr. Franc Zdravc. V dokaz svoje trditve je navedel več primerov literarnih stvaritev in poudaril, da je bila slovenska literatura v tridesetih le-

tih vsebinsko in estetsko razvit ter stilno zahtevno izrazni pojav, okupacija pa je njen nadaljnji vzpon nasilno prekinila. Avtor misli, da je posebna obravnavna literature iz časa narodnoosvobodilnega boja vsekakor možna, vendar bolj iz spoštovanja do njenega revolucionarnega deleža kakor pa kot neizogibna naloga, ki izvira iz slovstvene strukture. »Okupator je pri korenu ogrozil slovensko besedo. Zato je dragocen vsak verz, spis in vsako talčevno pismo, ki so nastali iz individualnega narodnega ter socialno revolucionarnega junaštva in zanosa. Toda še tako plemenita, avtentična manifestacija volje po svobodi ohranjena v zapisani besedi, še ni umetniški kriterij. Meje morajo ostati jasne: nekaj je besedna umetnina, nekaj človečansko in narodno dragocen jezikovni dokument. Skratka: doba od 1941 do 1945 ni dala velike literature, bila pa je velika pobuda za nova vsebinska in stilna iskanja v besedni umetnosti!« končuje prof. dr. Franc Zdravc svoj referat o periodizaciji slovstva v času narodnoosvobodilnega boja, s katerim je načel vprašanje, ki bi moralo biti po njegovem mnenju že zdavnaj dokončno obdelano.

Prof. dr. Boris Paternu se je v referatu z naslovom »O namenu, metodi in organizaciji dela za zbiranje slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva« ustavil predvsem ob tako imenovanem anonimnem (čeprav po večini avtoriziranem) pesništvu, ki je poleg mnogo bolj znane, vodilne in literarno uveljavljene partizanske lirike prav tako nastajalo v letih okupacije in vstaje 1941–1945. »Zaradi vsebinskega bogastva, strukturnih posebnosti in tipološke primerjave z odprniško, osvobodilno in revolucionarno poezijo drugih narodov bi ta danes skoraj neznan slovstveni pojav moral postati predmet temeljite literarnozgodovinske, teoretske in primerjalne raziskave!« je potem, ko je razčlenil vrsto njegovih značilnosti, dejal prof. dr. Boris Paternu.

O partizanskem samospevu je spregovoril prof. Ciril Cvetko in takoj v začetku kritično ugotovil, da vsa leta po vojni nismo utegnili ocenjevalno pregledati in v celoti ovrednotiti glasbenega ustvarjanja med narodnoosvobodilnim bojem ter ne natisniti. »Dalje bi želel podčrtati zmotnost mišljenja, da gre pri partizanskih samospevih za bistven odstop od stilnih, estetskih, nazorskih, oblikovnih in drugih principov, ki so bili značilni za tega ali onega partizanskega skladatelja pred njegovim vstopom v narodnoosvobodilno vojsko, oziroma za neki 'primitivizem', ki naj bi ga narekoval tedanji čas. V vsakem primeru je slovenski partizanski samospev logično nadaljevanje vsega tistega vokalnoinstrumentalnega ustvarjanja, ki je med obema svetovnima vojnama postalo osrednja in najvišja, umetniško najzre-

lejša glasbena pripoved na Slovenskem. Bilo bi smešno misliti, da spada vseh petdeset ohranjenih partizanskih samospevov, nastalih v poldrugem letu in ob najtežjih delovnih pogojih, med najboljše slovenske glasbene stvaritve. Samospevi so pač odraz ustvarjalne moči posameznih avtorjev. Ali mar za čas med obema svetovnima vojnama lahko trdimo, da je v njem nastalo petdeset vrhunskih instrumentalnih skladb? A vendar ob izidu zbirke 'Samospevi 1943 do 1945' (Partizanska knjiga 1971) ne moremo mimo dejstva, da je v njej večina Kozinovih, Pahorjevih, Šturmovih in Šivičevih samospevov taka, da prenese tudi najstrožja merila in ima trdno mesto v zakladnici slovenske glasbene ustvarjalnosti!« je na simpoziju o literaturi in kulturi slovenskega narodnoosvobodilnega boja poudaril prof. Ciril Cvetko.

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

Partizanova izpoved

Nocoj, ko v dalji so zamrli strel
in ko odcveta breskvim cvet se v
mrak,
je izzvenel ob tebi moj korak.
V noč najini sta zvezdi zagoreli.

Dekle, dekle, obriši z bledih lic si
znoj
in s suhih ust en spi strnjeno kri,
razkleni trde žuljave pesti
in mi zagrebi ves nemir v pokoj.

Da, ko se jutri vže neba obok,
bom čvrst med nove zarje se
zravnal.
Nocoj pa se bom truden snu predal
v objemu tvojih koprnečih rok.

Opomba: Zanimi nas, kdo je avtor
zgoraj objavljenega pesmi. Javi naj se za-
radi tega, ker je to besedilo uporabil
skladatelj Vremšak iz Kamnika za lepo
partizansko skladbo.

Prof. Emil Cesar in prof. Vera Visočnik, avtorja referatov »Miselni razvoj Kajuhove poezije« ter »Ilustracija in oprema medvojne tiska«, sta se v sicer izčrpnih zapisih zadovoljila predvsem z zgodovinskim naštevanjem že znanih dejstev. Zato bi se malo dlje držali le še pri sestavku prof. Ferda Fisherja, ki je spregovoril o partizanskem skeču. »Kulturno in propagandno delo je temeljito na množičnosti in je bilo za množice, njegova najizrazitejša oblika je bila množična ljudska prireditve miting, neizbežni del slednjega pa partizanski skeč!« med drugim ugotavlja avtor in dodaja, da pri vrednotenju pomena skečev za slovensko slovstvo ne moremo mimo problema neizdelanih meril, ki naj bi jih uporabljali pri primerjanju literarno umetniško vrednih del in del, ki sestavljajo množično kulturo. »V zvezi s tem pa je treba poudariti, da ni pomembno, da skeči — o katerih sem govoril — niso preživeli svojega časa, pomembna je namreč njihova vloga, ki so jo v svojem času odigrali!«

Slovenska matica, ki se že več kot sto let dosledno vključuje v kulturno osvoboditev svojega naroda in iz katere vrst so izšli mnogi voditelji narodnoosvobodilnega boja, je s prireditvijo simpozija o literaturi in kulturi slovenskega narodnoosvobodilnega boja dostojno počastila tridesetletnico OF in še enkrat potrdila svojo prisotnost v sredini našega kulturnega prostora.

PORAZNO

Ena izmed anket Pedagoškega zavoda iz Beograda je pokazala porazno sliko dijaškega znanja. Petinosemdeset odstotkov učencev ekonomskih šol ni vedelo, kdo je napisal »Kapital«, tri četrtine anketiranih srednješolcev ni vedelo imena avtorja »Država in revolucija«, a niti eden imena avtorja »Dialektike narave«!

KURIR JOVICA

Pri vrhovnem štabu je bilo nekaj znanih slikarjev, kiparjev ter drugih umetnikov, npr. Antun Augustinčić, Ismet Mujazinić, Djordje Andrejević-Kun in Marijan Detoni. V tistih dneh je nastalo mnogo del in med njimi aprila 1944 tudi znana risba Djordja Andrejevića-Kuna »Kurir Jovica« (na fotografiji), ki je našla mesto v mnogih

abecednikih in čitankah za naše najmlajše ter tako postala simbol jugoslovanskih pionirjev. Zanimivost, ki je morda še ne veste: Djordju Andrejeviću-Kunu je bil za model Jovan Toloman, eden izmed najboljših kurirjev in najmlajših borcev zaščitnega bataljona vrhovnega štaba.

beležke

NAGRAJENA FILMA

Mednarodna žirija četrtega svetovnega festivala novinarskih informativnih filmov in televizijskih reportaž, ki je bil v Londonu 13. januarja, je dodelila prvi dve nagradi jugoslovanskim filmom »Tito v Persepolisu« Dragana Mitrovića ter »Deček in most« Stevana Labudovića.

ARAGONOVA DELA V ČSSR PREPOVEDANA?

Slišati je, da so na Češkoslovaškem prepovedali dela francoskega pisatelja Louisa Aragona. Baje so jih že odstranili tudi iz vseh javnih knjižnic. Pisatelj Aragon je star štirinajdeset let in je član centralnega komiteja KP Francije.

NAPOTEK

Na sestanku komisije za kulturo predsedstva ZKJ, ki so se ga udeležili filmski delavci iz vseh republik, je Milan Ljubić iz Ljubljane rekel: — Tisti, ki misli delati oz. roma životariti v naši kinematografiji, se mora najprej pregledati pri psihiatru.

Komentar uredništva »Politike«, ki je zapisano notico tudi objavilo, pa se glasi: — Kaj bi šele morali storiti gledalci, ki gledajo nekatere naše filme?!

PISMA MLADIM VINIČANOM

Na viniški osnovni šoli so se lotili pod mentorstvom ravnatelja Antona Trohe verjetno doslej enkratne akcije med mladimi na svetu. V posebni knjigi, ki jo nameravajo izdati že letos, bodo objavili pisma najuglednejših državnikov in kulturnih delavcev našega časa. Vrsta vidnih svetovnih politikov, med njimi predsednik Tito, bivši generalni sekretar svetovne organizacije Združenih narodov U Tan, švedski premier Olaf Palme, kamboški princ Norodom Sihanuk, predsednik norveške vlade Per Borten in še mnogi drugi so mladim Viničanom že odgovorili na njihova pisma.

SUTJESKA NA BRIONIH — Na povabilo predsednika republike Tita so režiser Stipe Delić in njegovi sodelavci prejšnji teden odpotovali na Brione, kjer bodo tovarišu Titu pokazali posneto gradivo. Čeprav so posneli komaj tri četrtine filma, je predsednik republike izrazil željo, da bi videl posnetke, ki so jih pred tem gledali člani njegovega kabineta. Na fotografiji: Dina Rutić, ki je imela na pravi Sutjeski komaj dva meseca — in Stipe Delić, ki je odšel k partizanom star komaj šestnajst let.

NOVE AMERIŠKE PODMORNICE

Iz ameriške vojne mornarice so pred kratkim izločili sedem zastarelih podmornic na dizelsko-električni pogon. Tako je sedaj skupno število podmornic manjše od dovoljenih 105 enot. Toda prav kmalu se bo spet povečalo, zakaj že grade ali pa je naročenih 27 novih podmornic. Od teh jih dvanaest sodi o serijo SS(N) 688. Podmornice iz omenjene serije bodo lahko pod vodo plule s hitrostjo do 75 km na uro, oborožene pa bodo s protipodmorniški raketami subroc in protipodmorniški torpedi. Ameriška vojna mornarica jih bo dobila že čez dve leti.

NA KOPNEM IN NA MORJU

Znano je, da so ameriški tanki ti pa sheridan oboroženi s topovi kal. 152 mm, ki imajo znotraj gladke cevi in lahko streljajo s klasičnimi granatami, pa tudi s protitankovskimi raketami shillelagh. Sedaj pa Američani skušajo s poskusi ugotoviti, kako bi se te rakete obnesle na morju. Kupolo z vgrajenim topom kal. 152 mm so vgradili na hidro-

zanimivosti

krilec FLAGSTAFF (67 ton) in streljali na cilje ob raznih hitrostih in manevriranju hidrokrilca. Če bodo poskusi uspešni, bodo Američani vključili tudi hidrokrilce med svoje bojne plovne enote, namenjene za hitre napade na druge ladje in kopenske cilje. Pri tem je treba vedeti, da imajo rakete shillelagh poleg navadne lahko tudi jedrsko bojno glavo.

PRED SATELITI NI NIČ SKRITO

Fotografije, ki so jih posneli ameriški opazovalni sateliti, kažejo, na to, da Sovjetska zveza še nadalje krepi arzenal svojega strateškega orožja.

Sateliti so odkrili kakih 90 novih silosov, ki sodijo v tri kategorije. Prva dva tipa silosov sta namenjena za sprejem medcelinskih balističnih izstrelkov. Ti utegnejo biti izboljšane različice že znanih izstrelkov ali pa povsem nove vrste raket.

Za tretji in največji tip odkritih silosov strokovnjaki ne vedo, čemu so namenjeni. V vsakem raketskem oporišču so odkrili le po en silos te vrste. Zato se sprašujejo, ali imajo Rusi kake rakete za posebne namene, ali pa bodo silose uporabili za nov sistem vodenja. Dejstvo, da so silosi še prazni, si razlagajo s tem, da morda Sovjetska zveza čaka na izid pogajanj o strateškem razoroževanju.

Ameriška obveščevalna služba je ugotovila, da skuša Sovjetska zveza v čim krajšem času dokončati obroč s protiraketnimi raketami, ki naj bi ščitile Moskvo, in da so v zadnjem času podvojili zmogljivost ladjedelnice v Severodvinsku (ob Belem morju), kjer grade jedrske podmornice. Sovjetska zveza ima že 41 podmornic, oboroženih z balističnimi izstrelki, in na tem področju prav malo zaostaja za Združenimi državami Amerike.

ZMANJŠEVANJE DANSKE VOJSKE

V začetku novembra 1971 so spustili na Danskem v pogon prvi člen verige 85 radarskih postaj sistema NADGE, ki se razteza od Norveške do Turčije. S tem je bilo ob službo 200 radarskih tehnikov, ki so doslej opazovali danski zračni prostor. Toda novi radarski sistem le ne zmore še vsega. Še nadalje bodo morali imeti posebne radarje za odkrivanje letal v nizkem poletu.

Poveljstvo NATO pa bolj od tega vznemirja nekaj drugega. Danska vlada je namreč sklenila, da bo svojo vojsko skrbila za polovico. V vojaški službi bo ostalo le še 7.000 poklicnih vojakov. Zato bo treba skrbeti tudi njihovo oborožitev, in sicer število tankov od 331 na 123, oklepnih transporterjev od 970 na 234 in bojnih letal od 112 na 72.

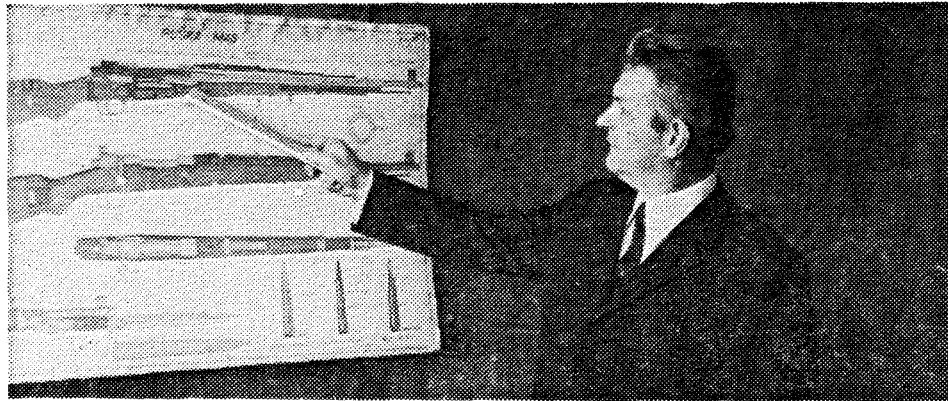
NOV IZRAELSKI TANK

Kot poročajo, bo izraelska vojska še letos dobila nov tank, namenjen predvsem za delovanje na puščavskem ozemlju. Gre za tank tipa sabra, ki bo oborožen z britanskim topom kal. 105 mm.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

NA ŠENTVIŠKI GIMNAZIJI

Veliko zanimanje za pouk o obrambi in zaščiti

Alojz Črnigój med poukom

Pomemben del priprav za obrambo in zaščito ter množičnega seznanjanja z njimi je pouk v šolah vseh smeri in stopenj, zlasti srednjih in višjih ter visokih šol. Tako mlad človek, bodoči izobraževanec in kot tak kandidat za vodilno mesto že med šolanjem zve zelo veliko o teh rečeh. Po besedah Alojza Črnigója, predavatelja za pouk o obrambi in zaščiti na gimnaziji v Šentvidu pri Ljubljani, srednješolec in srednješolka med rednim šolanjem pridobita približno isto, kot je med osvobodilno vojno in revolucijo pri nas pridobil tečajnik višjega oficirskega tečaja.

Ne bo odveč, če najprej na kratko opišemo Črnigójevo življensko pot, ki ga je privedla na šolo za predavatelja, pa tudi, kako si je pridobil strokovno izobrazbo za svoj poklic. Kakor mnogi drugi fantje njegovih let je tudi Črnigój zaradi vojne moral prekiniti šolanje. Postal je partizan in je leta 1945 ostal v vojski kot aktivni oficir. Končal je osemnajstmesečno pehotno oficirsko šolo ter nadaljeval prekinjeno šolanje na gimnaziji in ga je uspešno dokončal z veliko maturo. Leta 1956 je bil upokojen kot kapetan I. razreda. Po upokojitvi je naredil vse dodatne izpite, tako da so mu priznali usposobljenost za predmetnega učitelja, predavatelja takratne predvojaške vzgoje, po programu višje pedagoške šole.

V poslopju sta dve šolski ustanovi-gimnaziji in osnovna šola Alojza Kebeta. Črnigój vodi in usmerja tudi pouk v osnovni šoli, ki ga izvajajo učitelji v okviru svojih predmetov. Tudi odbor za splošno ljudsko obrambo je na obeh šolah isti, število članov pa je sorazmerno s številom zaposlenih, oziroma učencev in dijakov. Tudi ta odbor vodi tovariš Črnigój.

Razen tega ima na skrbi za obe šoli vse priprave za primer, če bi deželi grozila vojna ali če bi do vojne že prišlo. Prav tako odgovarja tudi za civilno zaščito na obeh šolah.

Pri pouku, za katerega izkorišča vrsto učil in modernih sredstev ter zato včasih bolj organizira kot nastopa v predavateljski vlogi, uporablja učni načrt. Tega je sestavil zavod za šolstvo Slovenije leta 1970, razmnožila pa Partizanska knjiga. Prvi del zajema učni načrt za osnovne šole, drugi del pa za srednje šole. Ob koncu je še seznam strokovne literature in poučnih filmov. Lahko si mislimo, da so učne načrte sestavljali strokovnjaki na raznih področjih in da je bilo njihovo delo res temeljito. Zato so po daljših in temeljitih pripravah izločili vse postransko ter obdržali najbolj nujno in pomembno.

UČNI NAČRTI

Za primer, kaj se učijo mladi ljudje v četrtem razredu gimnazije, si oglejmo razdelitev učne snovi. Učni načrt se deli na naslednje poglavje:

- Zamisel naše vseljudske obrambe
 - Psihološka vojna
 - Zaščita pred obveščevalnimi in drugimi sovražnimi dejavnostmi v muru in vojni
 - Sodobna bojna sredstva
 - Sredstva za zapore in rušenje
 - Opazovanje, stražarska, patrolna in kurirska služba
 - Premiki in uporaba terena v boju
 - Partizanski način bojevanja in divertske akcije na terenu, ki ga je zasedel sovražnik
 - Nega poškodovanih in obolelih oseb
 - Osnovni elementi sanitarne tehnike
 - Boj proti desantom
 - Ročne bombe
 - Opis, namen in bojne lastnosti polavtomatične puške
 - Bojne lastnosti avtomata, lahke strojnice in ročne minomete
 - Priprave in streljanje s puško
- Za izvajanje pouka so potrebna tudi moderna sredstva. Obramba in zaščita nam-

reč nikakor ne more biti predmet, ki ga lahko poučujejo le s predavanji. Najprej o prostorih: moderno in celo precej razkošno poslopje daje lepe možnosti za primerne prostore. Tako imajo za obrambo in zaščito posebno učilnico, v katero prihajajo razredi po urniku. Zaradi tega ni treba prenašati učil. V kleti pa imajo še kabinet, kjer hranijo orožje, opremo in drugo. Predavatelj ima diaprojektor, kinoprojektor, radio, televizijo in gramofon ter knjige, revije in časopise. Mnogi dijaki in dijakinje so člani strelskega društva, ki deluje v vojsnici pod vodstvom oficirjev.

Veliko zanimivega ve povedati tovariš Črnigój o tem, kako dijaki sprejemajo pouk. Predvsem je razveseljivo, da jih k učenju ni treba siliti, da kažejo za pred-

met celo veliko zanimanje. Zato so tudiocene povprečno dobre. Po Črnigójevem mnenju je učni načrt dovolj pester in dober. Dijaki se za obrambo zanimajo stalno, ne samo ob mednarodnih zapletih in vojnah. Fante zlasti najbolj zanima vojaška tehnika, posebno motorizacija in letalstvo, dekleta pa saniteta in zdravstvo. Lahko bi vsako leto odšlo nekaj fantov v vojaške šole, toda moti jih to, da take šole niso uradno priznane v civilnem življenju.

Ob rednem pouku mnogi prebirajo tudi razne revije in časopise. To pa vsekakor zaradi osebnega zanimanja, ne pa zaradi želje po boljših ocenah. Končno dokazuje zanimanje dijakov za ta predmet tudi to, da je pri pouku manj izostankov kot pri drugih predmetih.

DIJAKI IN DIJAKINJE BOLJŠI OD VOJAKOV

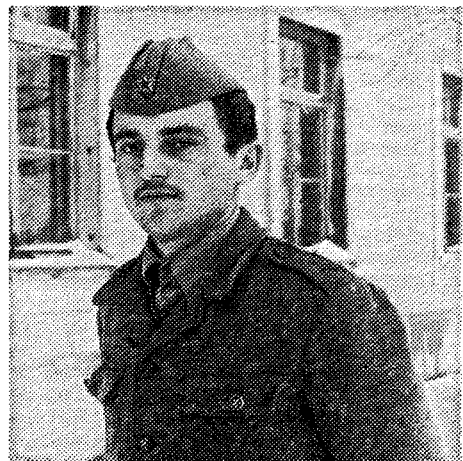
Zanimivi so tudi uspehi pri streljanju. Prvakinja šole je Irena Božič, ki je dosegla 47 krogov od 50 možnih. Že pri prvem streljanju pa so dijaki in dijakinje dosegli uspehe, ki precej prekašajo uspehe pri streljanju vojakov.

Končno je treba omeniti tudi veliko zanimanje dijakov in dijakinj za partizansko bojevanje. Čeprav je tudi zanimanje za taktiko bojevanja operativnih enot veliko, ga vendar zanimanje za partizansko taktiko prekaša. To pa tudi pomeni, da se jih večena zaveda, kako je napadalcu tudi potem, če je zlomil obrambo operativne vojske, nemogoče zatreti partizanstvo. To pa je tudi naše načelo pri obrambi, kar pomeni, da so ga bodoči mladi izobraženci sprejeli kot edino možnega.

Vsekakor pa priljubljenost tega ali onega predmeta v vseh šolah odraža priljubljenost predavatelja. Potemtakem lahko rečemo, da je tovariš Črnigój prodrl v srca mladih in s tem veliko koristil obrambi domovine.

MP

Josip in njegovo odlikovanje

»Naj bo Josip,« so dejali vsi, ki smo jih povprašali, koga naj povprašamo, kako si je v vojaški suknji prislužil odlikovanje. In to celo odlikovanje, ki vsakemu vojaku res nekaj pomeni, odlikovanje, ki si ga vsakdo z veseljem priprave na prsi in ki mu ga, če nismo preveč zlobni, mnogi zavidajo. To je odlikovanje, ki ga prejmejo dobri, boljše rečeno najboljši strelci.

V vojašnici »22. julij«, smo tako spoznali devetnajstletnega Josipa Mažarja iz Slavonskega Broda. Nič se nas ni ustrašil, le cigareto si je prižgal in kar najbolj sproščeno odgovarjal na naša vprašanja.

»Josip, si tudi doma že vadil v streljanju?»

»Res je, streljal sem že doma, saj drugače res ne vem, kako bi mi uspelo pri

vojakihi dosegati tako dobre rezultate. Doma imam malokalibrsko puško, pa tudi zračno sem večkrat uporabljal. Tako sem se dodobra naučil meriti, pa tudi roka se je navadila na to, da ne sme zatajiti v odločilnem trenutku.«

»In tako je šlo tudi pri vojakihi vse v redu?»

»Lahko bi rekel, da. Z vsemi orožji, tako z polavtomatsko puško kot z avtomatom in tudi s pištolo sem vedno dosegal samo odlične rezultate. Streljali smo tudi s tankovskim orožjem. Za dodelitev značke dobrega strelca pa je potrebno prav z vsemi orožji doseči le najboljše rezultate.«

»Imaš morda kakšen poseben recept za streljanje. Za dobro streljanje seveda?»

»Ne, ne bi mogel reči, da se lahko strelja po »receptu«. V trenutku pred sprožitvijo je potrebno veliko koncentracije, ne smeš imeti treme in kar je najvažnejše, ne smeš zamisliti v odločilnem trenutku...«

»Kaj misliš, v čem tvoji prijatelji, ki niso tako dobri strelci kot ti, največ greše?»

»To sem v kratkem dejal že v prejšnjem odgovoru. Precej jih ima tremo, nekateri celo streljajo prvič. Pri nekaterih orožjih veljajo posebna pravila za merjenje, ki se jih je treba kar dobro naučiti, pri pištoli pa so potrebne precejšnje vaje z roko.«

»In kako si se počutil, ko so ti dodelili značko dobrega strelca?»

»Bil sem seveda zelo vesel in ponosen. Bila je to lepa svečanost, ki se je ne da tako hitro pozabiti.«

Tako je pripovedoval strojni tehnik Josip. Dober strelec in dober vojak.

MITJA CIJUHA

nama

Ljubljana – Kočevje – Škofja Loka – Velenje

vam nudi popolno izbiro vseh

ZIMSKIH ŠPORTNIH POTREBŠČIN ZA ODRASLE
IN OTROKE

– ZA SMUČANJE – ZA SANKANJE – ZA DR-
SANJE

Sultan je obljubil za njegovo glavo 1000 zlatih lir

Goce Delčev se je rodil 29. januarja 1872 v Kukušu v Egejski Makedoniji. Makedonci ga slavijo kot ideologa in organizatorja makedonskega narodnostnega gibanja. Rojstni kraj tega makedonskega velikana je bil pomembno žarišče politične dejavnosti. Tam je Goce Delčev končal osnovno šolo, nakar je nadaljeval šolanje v Solunu. V tem pomembnem gospodarskem in političnem središču, ki je bilo drugo mesto v tedanjem otomanskem cesarstvu, je Delčev maturiral in se razvil v revolucionarja.

Ze na gimnaziji je leta 1890 vodil revolucionarni krožek. Naslednje leto je stopil v vojaško šolo v Sofiji. Kmalu pa je spoznal, da takšna šola ne ustreza njegovim življenjskim smotrom. Tudi na tej šoli je nadaljeval revolucionarno dejavnost, a se je zelo razočaral in se čutil osamljenega. Bil je v neposrednih stikih z znanimi makedonskimi političnimi delavci in se je nenehno živo zanimal za razmere v domovini.

Delčeva so leta 1894 izključili iz šole, češ da je širil socialistične ideje. Vrnil se je v domovino. O tedanjih razmerah je ugotovil: »Makedonija je v obupnih razmerah. Ljudstvo sramotno života. To pa nam narekuje naše naloge.« Iz teh besed zveni njegova odločnost, da se je treba borovati za svobodo naroda.

Spomenik Goce Delčevu

To so bile misli 22-letnega revolucionarja, sinu trpečega naroda. Brez omahovanja se je odločil za boj za svobodo Makedonije. Govoril je: »Ali more biti za Makedonca kje kakšen drug kraj razen Makedonije? Ali je še kje na svetu kakšen narod nesrečnejši od makedonskega? In ali je še kje drugje širše delovno področje kot pa v Makedoniji?«

Delčev je neutrudno mobiliziral vse napredne sile svoje domovine proti nasilju turške vladavine. Zato je govoril: »Turkov ne sovražim kot naroda, marveč se bojujem proti turškemu nasilju kot vladavini; bojujem se za svobodo Makedonije, za najširše pravice vseh revnih ljudi vseh narodov, veroizpovedi in jezikov.«

To je bila dejanska ideološka podlaga organizacije VMRO (notranja makedonska revolucionarna organizacija). To pa je bil tudi temelj mnogih drugih narodnoosvobodilnih gibanj tistega obdobja, kakor tudi potem našega narodnoosvobodilnega boja.

Leta 1894 je bil Delčev v središču makedonskega boja. Ostro je žigosal tako imenovane vrhoviste v osrednjem vodstvu VMRO. Pisal je, da je Makedonijo mogoče osvoboditi le z vstajo v deželi.

Delčev je bil neomahljiv v boju proti vrhovistom, agentom bolgarskega dvora, ki so si prizadevali, da bi se Makedonija združila z Bolgarijo. Njegovo vodilno načelo je bilo, da Makedonijo lahko osvobodijo le Makedonci sami. To načelo je prevzela tudi zdrava skupina VMRO. Vrhovisti pa so hoteli s stalnim pošiljanjem svojih čet v Makedonijo in s povzročanjem spopadov izzvati Turke, da bi se maščevali nad Makedonci, kar bi onemogočilo organizirano delovanje VMRO. Povrh tega so hoteli prepričati Makedonce, da se Makedonija ne more osvoboditi brez pomoči iz Sofije.

Delčev je tudi nasprotoval prizadevanjem vrhovistov, da bi prizgodaj začeli vstajo v Makedoniji, ker bi tako le dokazali, da se Makedonci ne morejo osvoboditi z lastnimi silami. Takšno vstajo sta bili melniška leta 1895 in gornodžumajska leta 1902.

Goce Delčev je po vrnitvi v domovino sprva služboval kot učitelj v Novem Selu v špijskem okraju. Potem je učil v vasi Ban-

ske pri Strumici. Konec leta 1896 pa je opustil učiteljski poklic, da bi se bolje posvetil dejavnosti v VMRO. Poslej si je zelo prizadeval, da bi pritegnil v organizacijo kar največ kmetov. Med drugim je tudi dosegel, da je začelo v Makedonijo skrivaj dotekati več orožja in streliva. Njegova dejavnost in vpliv sta se pokazala na kongresu VMRO leta 1896 v Solunu.

V naslednjih letih so Turki zelo škodovali organizaciji. Delčev pa je ostal vztrajen revolucionar. Leta 1901 se je začel njegov velik pohod po Makedoniji. Govoril je na neštetihih zbóirih, ustanavljal kmečko milico oboroževal kmete in jih pripravljaj na odločilni boj. Bil je pomemben organizator makedonske vstaje. Sprva je zbiral stare hajduke in mlajše moške, ki so odslužili vojaščino. Z njimi je ustanovil šolo za usposabljanje »vojvod«, inštruktorjev, agitatorjev itd. Jane Sandanski je bil kot izvrsten vojak in organizator zelo dober pomočnik Delčeva.

Delčev je bilo izredno delaven zlasti na bitoljskem, kosturnskem in lerinskem področju. Tam je nastopal tudi proti turškim sodiščem in zato so začeli ustanavljati revolucionarna sodišča. Delčev je tudi storil zelo mnogo za rast revolucionarne literature. Sodeloval je pri izdajanju lista Pravo, ki je izhajal v Sofiji z geslom »Makedonija — Makedoncem!«

Vrhovistom je bil Delčev trn v peti. Ob vsaki priložnosti so mu nasprotovali, mu delali težave in ga skušali onemogočiti. Leta 1903 so si na vse kriplje prizadevali, da bi nepravilno ljudstvo pahnili v vstajo proti Turkom. Januarja tistega leta je bil v Sofiji zbor, na katerem je Delčev nastopil proti prezgodnji vstaji. Razkrinkal je vrhoviste. Z njegovim stališčem so seznani osrednji odbor VMRO v Solunu. Toda Delčev je potem, že januarja, prejel sporočilo, da se je vodstvo v Solunu odločilo za vstajo, ki bi se morala začeti maja. S Sandanskim sta si prizadevala, da bi preklicali ta sklep, ker sta se bala usodnih posledic za makedonski narod, vendar zaman. Socialisti v bitoljskem okraju so se zavedali nevarnosti in se odločili, da bodo prevzeli zadevo, ker ni bilo mogoče storiti nič drugega. Delčevu se je vendar posrečilo, da so vstajo odložili vsaj do avgusta. Medtem pa so vrhovisti stregli po življenju Delčevu; čakali so na priložnost, da bi ga ubili. Smrt pa so želeli Delčevu seveda tudi Turki. Sultan je celo obljubil nagrado 1000 zlatih turških lir ubijalcu, ki bi prinesel glavo Delčeva...

Dne 3. maja 1903 je prispel Delčev s svojo četo v vas Banico. Turki so tistega dne obkolili vas. Delčev je predlagal, naj bi uporniki zapustili vas, tako da bi prebivalstvo ne trpelo. Ko so naslednji dan odhajali iz vasi, je bil Delčev smrtno ranjen. Celih trinajst ur so ga tovariši stražili mrtvega in medtem se Turki niso upeli približati.

Goce Delčev je živel le 31 let. Tretjino tega življenja je posvetil revolucionarnemu boju. Njegovo življenje je postalo prava legenda makedonskega naroda. Med narodnoosvobodilno vojno pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije se je uresničilo geslo »Makedonija — Makedoncem!«; to so doživeli borci, ki so nadaljevali boj Delčeva. To uresničenje pa je tudi nedvomno najmočnejši spomenik Delčevu in njegovim soborcem.

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

ČE BI VSI VOJAKI TEGA SVETA STRELJALI S FIZOLOM, BI IMELI RAJ NA ZEMLJI!

Kuhan fizol je izredno praktičen za hitro pripravo raznih predjed, fizolovih juh, enolončnic, prilog in solat. Da osvežimo vašo kuharsko fantazijo navajamo nekaj primerov uporabnosti belega in rjavega fizola — kuhanega.

KOT HLADNE PREDJEDI — tunina s fizolom (beli), sardine s fizolom (rjavi)

JUHE — krem juhe, domače juhe s celim fizolom, fizolova juha s slanino (rjavi), prečlačena fizolova juha (beli)

RAZNE ENOLONČNICE — srbski pasulj (beli), minestra (testenine in fizol rjavi)

PRIOLOGE — belokranjski »matevž« (krompir in fizol), fizolov pire ali kaša, fizolovi štruklji, fizol z ocvirkami z zeljem ali repico

SOLATE — fizol z bučnim oljem mešane solate s svežim zeljem, radičem ali zeleno solato.

Na Svinji

PO PRIPOVEDOVANJU IVANA JURAČA-BRANKA PIŠE ANTON IKOVIC

Vojnomir s prestreljeno nogo, Januar s prestreljeno roko in Lojze so splezali na smreke. Jaz sem si poiskal prostor kar v potoku pod snegom. Dvignil sem veje košate smreke tik ob robu gozda, stopil skozi debeli sneg v jarek in legel v vodo. K meni je prišel Stanko in me vprašal, kam naj se skrije. Svetoval sem mu, naj se kar v jarek kot jaz, toda bil je prepočasen; komaj se je oddaljil kakih deset metrov in začel plezati na drevo, je že za mano zašumelo in tišina sta pretrgala glasen poziv »roke kvišku« ter rafal. Videl sem, kako je Stanko omahnil in padel z drevesa. Videl sem, da to čaka tudi mene in prvega, ki me bo zagledal v jarku. Bil sem miren, nisem čutil, kako mi ledeno mrzla voda leze v kosti in jemlje moči. Otrdeli prsti so mirno držali ročaj brzostrelke in pištole ter čakali na usodni trenutek. Še nekaj sekund in vsega bo konec. Začutil sem se. Nemcem se je k padlemu Stanku tako mudilo, da me je eden celo preskočil. Kot lačni psi so obračali mrliča. Prvi si je pri lastil uro, drugim pa je ostal le prazen nahrbtnik. Ko so opravili mrharsko delo, so se zopet v strelski črti v razdalji enega metra pomikali skozi gozd in pretaknili vsak grm. Računali so, da je gozd očiščen.

Na gozd se je zgrnila senca. V bližini se je kdaj pa kdaj slišal še kakšen rafal. Poznal sem po glasu, da je to rafal iz našega mitraljeza, ki so ga zaplenili pri padlem Pavlu in ga verjetno preskušali. Mislim sem že, da sem ostal sam in da so vsi padli tako kot Stanko. Ko se je začelo mrčičiti, sem v bližini zaslišal pokanje hoste in tiho govorenje. Gotovo je ostala na bojišču še nemška zaseda, sem si mislil. Po nadaljnjem prisluškovanju sem le ujel nekaj znanih besed. »Pst!« sem zašepetal, nato je vse utihnilo. Čez nekaj minut zopet slišim šumenje snega. Tiho sem vprašal, kdo je. Kmalu se mi približa Lojze in me vpraša, če sem jaz Branko. Povedal mi je, da so tudi oni mislili, da je tu zaseda, ko sem se oglašal. Dvignil me je iz vode. Takrat sem se šele zavedel, da sam niti ne bi mogel vstati, zakaj po treh urah ležanja v ledeni vodi, sem popolnoma otrpnil. Prislonjen na smreko, sem se počasi razgibal. Lojze pa mi je medtem pripovedoval, da so bili v gostih smrekah in da jih Nemci kljub temeljiti preiskavi niso našli. Pripovedoval je tudi, kako je ranjeni Januar v smreki držal kapo pod roko, da se je vanjo nabirala kri, ki bi ga drugače izdala, če bi pordečila sneg pod smreko. Ko je bila kapa polna, je strjeno kri polagal na goste veje. Bolje je bilo za Vojnomira, ki se mu je kri cedila kar v škorenj. Pod Lojzetovo smreko so Nemci našli prazno brzostrelko, ki jo je bil Lojze skril v sneg, preden se je povzpela na drevo. Imel pa je še pri sebi pištolo z nekaj nabojji.

Torej, ostali smo štirje, smo rekli vsi hkrati, ko smo si stisnili roke. Končano je! Groza... Spomnili smo se mrtvih tovarišev. Nismo jokali, toda oči vseh so bile nabrekle in prsi so hropile od zadržanega ihtenja. Izgubili smo tovariše, borce, s katerimi smo si v najtežjih dnevih skupno bodrili zavest in si delili zadnji kosček kruha. Skrbelo me je, kaj je z drugo polovico čete, ki se je prebila drugam. Treba se bo čimprej umakniti. Samo kako spraviti na varno dva ranjenca, ko sva samo dva zdrava? Pa je vse šlo. Pregledali smo še padle tovariše. Nekje so Nemci staknili tudi ranjenega Bertla s Podpece, ki smo ga

zvečer našli mrtvega z nogami zavitimi okoli smreke. Videlo se je, da so ga mučili. Nemci so mrtvim vzeli celo čevlje in suknjiče, če so bili le še za rabo.

Krenili smo na slovensko stran Svinje. Globoko v dolini je šumela voda. Iz velike daljave za gozdom so se svetile luči. Kdo ve, od katere samotne kmetije onstran je prihajalo zamolklo lajanje psa. Skozi gole krošnje dreves, ki jih je srebnil sneg, so kot skozi omrežje kukale migljajoče zvezde. Tišina, šepetajoča povelja in opozorila... Ura za uro — vso dolgo noč. Oči so uprte v hrbet tovariša pred teboj. Noge samo iščejo predhodnikove stopinje. Vsi gubi telesa so podrejeni varčevanju z močmi. Dolga je še pot, daleč je še naš cilj. Vsa čustva potonejo v človeku, glavo polni ena sama misel — naprej, samo naprej!

Ranjenca sta hodila skoro vso pot sama, le tu in tam sva Vojnomiru pomagala prek kakšne, zapreke. Navzdol mu je šlo najbolj, ko se je po zmrazlem snegu lahko spuščal od smreke do smreke. Noč je bila jasna in mirna, le sem in tja se je podila nekaj raztrganih oblakov. Proti jutru smo prišli do revne kmetije visoko nad Djekšami.

Tej hiši smo rekli »Pri črni ženi«. Tu sta res gospodarili dve starejši ženski, ki sta nam v sili večkrat pomagali. Videti je bilo, kot da nista niti vedeli, da se moramo borovati in skrivati pred Nemci. Pomagali sta pač vsakemu, ki je bil pomoči potreben. Zaprotil sem ju, naj začasno skrijeta Vojnomira in Januarja, ki sva jima z Lojzem na skednju pripravila skrišališče v slami. Poslovila sva se ter šla iskat pomoči in drugi del čete.

Po štirinajstih dneh sva našla nekje nad Grebincem Mivškovo četo. Pri njej je bil tudi bolničar. Vzeli smo ga s seboj, da je ranjenega Vojnomira in Januarja obvezal. Januar je zgubil skoraj vso kri, rana na roki pa je bila polna slamnatih res. Dva prsta sta mu le še za kožo visela na roki. Tako slaba sta šla z nami na pot. Kmalu smo zopet našli ostali del čete, s katero smo se bili v borbi razšli. Pri nekem lovcu smo pozneje zvedeli, da je mrtve borce on pokopal, in sicer po enem tednu, ker poprej Nemci niso pustili. Povedal nam je tudi, da so Nemci ujeli enega našega ranjenca, ki je imel prestreljeno nogo. Bil je to mitraljezec Lesnik, ki so ga Nemci hoteli pozdraviti in narediti iz njega izdajalca. Vendar se jim načrt ni posrečil. Mladega Metoda, doma z Leš, pa so ujeli pri nekem kmetu drugi dan po boju in ga po štirinajstih dneh, ko ni ničesar izdal, nekje pri Volšperku ustrelili. Od lovca smo zvedeli tudi to, da je bilo v akciji osemsto policistov in da so tudi oni imeli velike izgube. Kajti čim bolj je primanjvalo streliva, tem bolj redki strelji so udarjali v živo. Padlo je 24 policistov, a naših 9.

Nebo so pokrivali črni kopasti oblaki. Včasih je zavel hladen vetrič in napolned je začelo rosiiti. Stisnili smo se pod košate smreke in počakali na boljše vreme.

Ker je četi primanjkovalo orožja in streliva, smo predvsem iskali akcije, kjer bi si priborili orožje. Od obveščevalcev smo prejeli obvestilo, da iz rudnika glinje za porcelan vozita dvakrat dnevno dva traktorja glino v dolino ter da jih vedno sprem. ljeta dva policista, oborožena z avtomatskim orožjem. Sam rudnik pa straži štirideset policistov. Odločil sem se za napad na traktorja. Zbral sem devet prostovoljcev. V popoldanskih urah 14. IV. 1945 smo krenili iz taborišča, ker je bilo treba prijeti na kraj akcije še pred mrakom, ko se bosta traktorja vračala. Previdno smo se spuščali po strmih pobočjih čez goljave, travnike in grape. Dospeli smo do skalnatih z drevjem in grmovjem poraslih gričev, med katerimi so ležale vijugaste dolinice. Pod bukvami in smrekami so se tu pa tam kazale ozke kopnine. Poznalo se je, da je zemlja odprta proti jugu. Ustavljali smo se vedno pogosteje, sedli ali legli na rjavo, mokro listje in počivali. Ker smo videli, da sta traktorja že odpeljala v dolino, smo se počasi približali cesti. Vsak čas se morata vrniti. Ustavili smo se v gozdčku tik ob kamionski cesti. Dobro smo si ogledali teren in napravili načrt za napad. Mitraljeza, Francoza Maksa, sem postavil tik ob cesti za visok panj. Drugi — Aleks, Pavle, Vinko, Rudi, dva Rusa, Miha in Niko ter Poljak Kat — pa so se razvrstili dva do tri metre drug poleg drugega, oboroženi z brzostrelkami, puškami in ročnimi bombami. Jaz pa sem se vlegel za malo smrekico. Imel sem brzostrelko. Minute čakanja so počasi tekale. Hladen veter nas je kmalu rezal do kosti. Prsti so otrdeli, moral sem si neprestano meti roke, da sem jih razgibal in ogrel.

(Konec prihodnjici)

Sestre Logar – zgled možatega odpora

Logarjevi so star in ponosen rod. Čut za lepoto, svojo naravno razumnost in trdživost so izpričali že s tem, da so se naselili v priznani najlepši ledeniški dolini, ki se Logarska po njih imenuje, in s tem, da so se v tem rezkem podnebnju tudi obdržali, kar nikakor ni bilo lahko. Skozi stoletja izoblikovana življenjska modrost, da samo trdo delo oblikuje čvrst človeški značaj in daje tudi možnosti za poštene in pravilne razumske sodbe, jim je pomagala do pravih spoznanj in ravnanj v najusodnejših dneh slovenske zgodovine. Pomagala pa sta jim tudi ugled in priljubljenost, ki so si ju bili ustvarili. Logarjevim so se rodili štirje sinovi: Jurij, Jože, Janez in Franc, hčera pa je bilo kar pet. Najprej se je rodila Marija – 2. avgusta 1904, nato Elizabeta – 17. novembra 1906, potem Neža – 11. decembra 1908, končno pa še Magdalena – 5. maja 1913 in Ljudmila – 15. septembra 1916. O njih, o sestrah Logar, bo govorila naša reportaža.

Sestre Logar znajo prijeti za vsako delo, so pa tudi zelo izobražene in razgledane. Marija se je za gostinstvo šolala na Dunaju, v Solnogradu in Milinčinu, Elizabeta je naredila gostinsko šolo v Gornjem gradu

taiko grdo delati s našimi ljudmi. 'O, ne,' sem rekla, 'to pa še ne. Naš rod sega po izročilu že 900 let nazaj, pa smo se vedno imeli samo za Slovence. Slovenska mati nas je rodila in materinega jezika tudi ne

Elizabeta Logar

»Saj so bili ti že tako prvi partizani. Na primer Jože Prislani je bil med prvimi za Koroško. Pa še več jih je bilo tudi iz Savinjske. Jože Letonja iz Smarznega ob Paki, potem so bili neki Rasulski iz Ljubnega ob Savinji, mislim, da so se pisali Fluderniki, in drugi. Pa je vse popadalo, vse je bilo postreljeno. Zato pa imamo tudi take težave pri urejanju dvojne delovne dobe za leto 1941, ker mrtvih ne moremo obuditi...«

Nemce, ki so jih še posebno čislali. Natepili so se noter in jedli na polna usta, ta čas pa je Jurij Logar voz s municijo in eksplozivom odpeljal na varno. Čovnik si je potem že tudi opomogel in gostišče sester Logar zapustil s velikim občudovanjem do teh žensk, ki niso izgubile prisotnosti duha tudi v najtežavnejših trenutkih.

JUNAŠKO ZADRŽANJE V STAREM PISKRU

Potem so Nemci nekoč kar prišli ponje in jih odvedli v zaporo celjskega Starega piskra. To se je zgodilo 28. oktobra 1942.

»Seveda smo bile izdane, saj so nas nemški ovadniki že dolgo nadzorovali. V Celju so nas zaprli vsako v svojo celico, nas narkotično zasliševali, mučili in 'tepli'. Pa nismo nič izdale. Še drugim smo pomagale, da so vse zanikale in da niso nasledle nemškim ukazom. Meni je uspelo,« pripoveduje Marija Logar, »da sem vzela iz 'torbice' penkalno papir, ko pa sem hodila na sprehode, sem po raznih znakih ugotovila, kje je zaprta katera od naših zvez. V zaporu smo morale lepiti nekakšne kartone, pa je bilo treba iti po lepilo. Napislala sem sporočilo za Režiko Radišek, da me nismo ničesar izdale in da naj reče, da nas sploh ne pozna. Potem sem stresla lepilo iz kante v klibo, kamor smo hodile na potrebo, in poklicala paznico, češ da mi je zmanjkalo lepila. Paznica je bila že stara in me je pustila, da sem šla kar sama po lepilo. Že prej sem si ogledala lino v celici Radiškove, ki je bila zaslonjena s kartonom. Potrkala sem po kartonu, ko pa je Radiškova pogledala, sem privzdignila kanto s lepilom, da je sporočilo prebrala, potem pa sem listek potopila v lepilo. Na podoben

Marija Logar, slikana kot kaznjenska v Auschwitzu s cebrasto jetniško obleko

pa tudi na Dunaju, Neža trgovsko-gostinsko šolo v Celju in Škofji Loki. Torej ni čudno, da se ljubitelji dobre jedi tako radi ustavljajo pri njih, je pa pravi čudež, kako morejo te sestre pripravljati hrano za goste, ki je tako obilna, okusna in poceni, saj dnevni penzion računajo le 40 dinarjev. Nedvomno moramo razloge za to iskati v njihovem strokovnem znanju, pa tudi v vzajemnosti in človekoljubju. Sestre Logar so redki primer družinske sloge. Menda se ravno zaradi tega ni nobena poročila.

Malo ped drugo svetovno vojno, leta 1938, so si ob vstopu v Logarsko dolino z lastnimi združenimi močmi zgradile lepo in prijetno gostišče. Alpski turizem se je tedaj ravno začel razvijati in je mnogo obetalo. Toda nacistični osvajački so vse to zavrli in uničili.

SMO IN OSTANEMO SLOVENKE

S prihodom nemških okupatorjev se začela tudi delo sester Logar za Osvobodilno fronto in njihov možati odpor.

»Ko so Nemci zasedli Štajersko,« pripoveduje Marija Logar, »so brž začeli s tistim haimabundom. Tamle gori pri Logarju so zgradili z deskami in stebrički, kakor za krave, in nas nagnali noter, potem so pa začeli vsakega posebej zasliševati. Me smo dosi dobro po nemško tolčile, so pa rekli, vi ste ja naši, vi ste Nemci, vi ste star nemški rod. To pa nas je razjezilo, ko so

bomo zatajile...« Kako so se spogledovali! Saj veste, če bi se bile domovini odrekale, bi nam bili dali rdeče izkaznice in dobro bi se nam bilo godilo, tako pa je bilo to že prvi naglavljeni greh, ko smo takrat nastopile, da smo Slovenke in da brezpogojno tudi ostanemo Slovenke. No, in takrat se je tudi že začelo. Vseskozi smo bile opazovane, prihajali pa so k nam že tudi prvi organizatorji osvobodilnega gibanja. Grčar, ki je bil eden izmed glavnih za Štajersko, Jože Prislani, učitelj, ki je bil že prej pribežal s Koroškega. Jaki Keber in drugi. Predlagali so nam, da ustanovimo Osvobodilno fronto, da odločno delamo proti okupatorju in da pomagamo našim ljudem...«

»Pa ste ustanovili Osvobodilno fronto?«

»Seveda. Na vse smo bili pripravljene. Jaki Keber, ki je bil tu pri Klemenški v službi, je dobil nalogo, da raznaša literaturo in sporočila proti Koroški, me pa smo se obvezale, da jo bomo spravljale dalje po Savinjski dolini navzdol, do Celja. Pri nas je bila javka. Da ne bi bilo sumljivo Nemcem, smo se s tem Jakijem dogovorile, naj se vpiše v Rudolf-Legatov tečaj za nemščino, nekaj takega kot je zdaj večerna univerza, in je potem prinašal k nam zvezke, da sem mu jaz popravljala nemščino, kar se je Nemcem dobro zdelo in je bila to dobra krinka. Veliko je bilo treba tvegati. Dostikrat smo bili v smrtni nevarnosti...«

»Pa so se prav partizani pri vas oglašali?«

Neža Logar

no obvestilo posreduje. Baj se je, da ga ne bi kdo od tistih, ki še niso bili kompromitirani, izdal, če pa bi iskal stikov z že znanimi partizanskimi družinami, bi lahko prav tako prišel Nemcem v roke, ker so jih nenehno nadzorovali...«

Dr. Jože Arh se je po temeljitim razmisleku odločil za sestre Logar, ki so se mu zdele najbolj zanesljive in odločne.

»Vam zaupam, da boste to obvestilo spravile na pravo mesto in da me ne boste izdale,« nadaljuje svojo zanimivo pripoved Marija Logar. »Brž sem napisala dopisnico Režiki Radišek iz Kaplje pri Taboru, da imamo s senom veliko dela in da same ne zmoremo, naj pride pomagat kar s kolesom, saj je lepa cesta. Režika je tako zvedela, da je nekaj važnega in nujnega, vedela pa je tudi, da mora priti s kolesom. In res je prišla drugi dan, pri nas prenočila, nato pa se odpeljala z važnim sporočilom za vodstvo savinjskih partizanov s podatki o obeh vrinjenih. Zanimala sem se, kako se je to končalo. Dr. Arh mi je povedal, da so verjeli in policisti naši partizansko taborišče prazno, to pa pomeni, da je sporočilo prišlo v prave roke...«

ZGODBA O VOZU S STRELIVOM IN O KLOBASAH

Kako pogumne in iznajdljive so bile sestre Logar, pa pove naslednji primer.

Savinjski partizani so se pripravljali na veliko akcijo in so potrebovali strelivo in eksploziv. Z volji je šel ponj kmet Čovnik. Na voz je naložil zaboje s municijo in eksplozivom, ki jih je prekril s slamo, na vrh pa povezil še bakren kotel in nekaj druge krame. Ko je peljal po cesti proti Logarski dolini, so se čisto slučajno za njim pojavili Nemci. Bil je ves trd od strahu, ker je mislil, da je izdan. Ko je prišel do sester Logar, se je kar tresel in jecjal, da je po njem.

»Tiho bodi, šleva, usedi se in naroči klobaso in vino, jaz ti bom prinesla malinovec,« je rekla Marija Logar.

Res mu je postregla s klobaso in malinovicem, potem pa na klobase povabila še

način sem obvestila tudi druge zapornice in zapornike. Radiškovi je to 'oliko pomagalo, da je bila izpuščena. Bila nam je hvala in nam je potem v Auschwitz pošiljala pakete...«

O sestrah Logar niso Nemci imeli nikakih konkretnih obremenilnih dokazov. Motil jih je njihov ponos in motila jih je neuklonljivost. Po tem so sklepali, da so povezane s partizani in jih je zato treba uničiti. Dne 24. decembra so jih skupaj s Tončko Čečovo prepeljali v Maribor, kjer so čakale na ustrelitev. Nemci so jih večkrat vodili pred puške ter po svojih ovadnih namigovih, da bodo ustreljene, samo da bi jih duhovno zlomili. Sestre Logar pa so ostale trdne. Vseeno pa bi jih bili postrelili za talke, če ne bi bila prišla odredba iz Berlina, da se žensk več ne sme streljati. Tako so se ustrelitvi sicer izognile, čakalo pa jih je uničevalno taborišče Auschwitz. Iz Maribora so jih tja odpeljali 13. januarja v živinskih vagonih, v Auschwitz pa so prišle 15. januarja 1943. Dobile so cebraste uniforme, fotografirali so jih kot zločinke in vrtovirali so jim številke. Tako se je začel postopek, ki naj bi jih izbrisal iz sveta. Že po treh mesecih, 18. aprila 1943, je podlegla Magdalena zaradi lakote in splošne oslabelosti.

VSE JE BIL NAJSTRAŠNEJŠE

Sestre Logar sem vprašal, kaj je bilo v Auschwitzu najstrašnejše.

»Vse,« je odgovorila Marija, »od jutra do večera samo najstrašnejše. Najstrašnejši so bili psi, esesovci in uši. Vseposvodi je pisalo: 'Eine laus dein Tod!' (Ena uš tvoja smrt)...« Med potjo na delo smo vsak dan pokončale do 80 uši. Vsak dan so vse taborišče razdelili na delovne kolone, po 150 v eno kolono, k vsaki koloni nekaj psov in nekaj esesov in so potem hodile kolone na delo nekaj minut druga za drugo kakih 7 do 8 kilometrov daleč. In na tej poti so jih vsak dan pobili najmanj šest, če jim je šlo na fronti slabo, pa najmanj 15. Tako niso zjutraj nikoli vedeli, ali se boš zvečer še vrnil živ ali pa te bodo privlekli za

fotografija z vprašajem

Fotografija, ki jo objavljamo danes, predstavlja verjetno detajl s prevoza opreme, ki so jo s padali odvrgli zavezniki ali pa pripeljali z letali, mogoče pa tudi prevoz ranjenih. Na to fotografijo opozarjamo zlasti tovariše, ki so imeli opravka s prevzemom zavezniške pomoči, in tiste, ki so prevažali ranjence, ter jih prosimo, da nam sporoče kaj več o nastanku fotografije. Posebej nas zanimajo imena in priimki partizanskega častnika – poročnika in drugih treh tovarišev.

pote. Mrtve smo morale obesiti čez kole in jih vleči v taborišče, da je bilo število polno. Ko smo jih tako vlekle po cesti, je bil obraz ubitega pogosto popolnoma iznakažen. To je bilo strašno...»

Zanimalo me je, kako so se sploh obdržale pri življenju. Ali je morda na to vplivala medsebojna solidarnost?

»Veste, da smo si pomagale med seboj. In tudi drugim jetnicam smo pomagale. Mnogo jih je bilo v taborišču, ki so se izkazali za zelo sebične, zelo mnogo pa jih je tudi bilo, ki bi bili vse dali, da bi bili koga rešili. Me smo na primer vzele v skupnost; z nami tiste, ki niso nič imele in ki niso dobivale paketov. Nam so jih pošiljali: mati, brat in snaha iz Priekije, pa prijatelji in nekdanji gostje. Medse smo sprejele tudi nekaj mladih. Dve Primorki sta bili stari po 16 let, sta kar onemeli. Mislili sta, da bosta precej umrli. Ena izmed njih je bila Lidija, sedaj poročena Brajnik. Tako se nas je nabralo šestnajst, t. j. štiri sestre pa še 12 zraven. In tako potem nismo niti ene mrve kruha same pojedle, če smo ga kje dobile. Vse smo razdelile na 16 delov, prav tako pakeče, ki smo jih dobile. Taka medsebojna pomoč nas je ohranila...»

ZGODBA O BOŽIČNEM RADIČU

Studentka gozdarstva Jožica Prodnik, ki je bila navzoča pri tem pogovoru, je pripomnila, naj povedo tisto o radiču.

»Za barako smo našle velik radič. Vedno smo ga zakrivale z zemljo, da bi ga katera druga ne našla, in se bale zanj. Hotele smo ga prihraniti za božično pojedino. Potem pa je nekdo prišel tja neki kozak s konjem in ta konj je zavohal radič ter ga požrl. Hudo nam je bilo. Skopale smo tisto, kar je ostalo, in skuhale. Malo smo si vseeno potešile lakoto...»

POHOD SMRTI V RAVENSBRÜCK

Dne 17. januarja 1945 se je začel pohod iz Auschwitza, ki so ga Nemci hoteli izprazniti pred prihodom Rusov, v Ravensbrück. Ta pohod je trajal tri tedne in je znan kot pohod smrti. 73 kilometrov so morale oslabele in bolehnne taboriščnice hoditi peš. Če se je katera odtrgala od kolone, če je postala ali klecnila, se je zrušila pod streli esesovcev. Po vsej dolgi poti je bilo polno mrličev.

»Bili sta mati in hči,« pripoveduje Marija. »Materi je nenadoma postalo slabo, ker je zagledala mrliča z odprto lobanjo. Hči se je pripognila, hotela pobrati pest snega, da bi ji ga dala na čelo. Že je priskočil esesovec, potegnil mater iz vrste in jo

ustretil. Hči se je v obupu vrgla čez jelo in jokala. Esesovec jo je pozval, naj gre dalje. Ker ni slišala, je sprožil še vanjo. Tako sta obe tam izkruvali. Podobnih primerov je veliko. Potem smo prišle do nekakega letališča. Tam so nas pozivali, naj se javijo tisti, ki težko hodijo, da jih bodo odpeljali. Me smo takoj vedele, da je to ukanja. Takoj se jih je javilo kakih petnajst in so odkorakali komaj kakih 100 metrov za neko uto, tam pa so jih postrelili...»

Marija pripoveduje, kako mrzla je bilo. Neke noči so prišle v tovrne vagone in zatipale nekaj mehkega. Misli so, da je žaganje in se začele zakopavati vanj, da bi našle vsaj malo toplote. Zjutraj so ugotovile, da je bil to premogor prah. Bile so vse črne po obrazih, le zobje in oči so bile beli, pa od oči navzdol po licih se je belil sled premnogih solza...

V Ravensbrück so prišle v drugi polovici februarja 1945. Še mnogo trpljenja in ponižanja je bilo treba prenesti, dokler 2. maja 1945 niso zagledale prvih ameriških tankov. Oficir je odprl kupolo in zaklical po rusko, po nemško in po angleško: »Rešeni ste...»

To je bilo v Rommu pri Parchimu. Marija je takrat tehtala 38 kilogramov. Ko so jo Nemci zaprli, pa jih je imela 66.

DOMA VSE UNIČENO

Domov so se vrnile 12. avgusta 1945. Gostišče sester Logar so Nemci že prej izropali, 24. oktobra 1944 pa so ga skupaj s 37 domačijami požgali. Sestre so morale spati v zelenjavni kleti in v vdrti garaži. Za prvo ležišče sta jim služila dva gnila hloda in nekaj desk. Nanje so nanosile smrekovih vej in dva vozička slame. Zamažalo in teklo je po njih. Tudi nastrešek iz ponjave ni dosti pomagal.

Zivilskih kart niso dobile, ker so jih imeli za obrtnike in za premožne. Kuhale so ravna zelišča, regrad, kar je ostalo po njih in podobno in kar so jim dali ljudje iz usmiljenja. Koncem 1946 so gostišče toliko obnovile, da je bilo pod streho, dograjeno pa še danes ni. A zdaj so si vsaj malo opomogle.

Lani so jim priznali status borca od 1942. Pritožile so se, ker zahtevajo priznanje za aktivno delo od 1941. Upajo, da bo potem vsaj ena dobila pokojnino, druge pa se bodo šle »kmečki turizem«, ker gostinska obrt na starost slabo kaže.

FRANCI STRLE

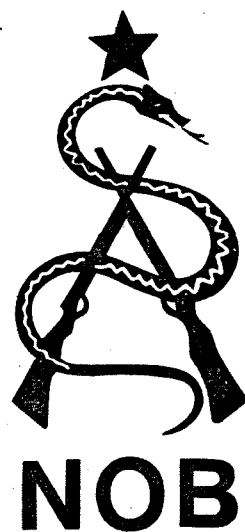
Opomba:

Jože Letonja, s partizanskim imenom Golob in Kmet, je bil komandir, pozneje politični komisar Savinjske čete in sekretar partijskega komiteja za Savinjsko dolino. Padel je 1943 v boju pod Smrekovcem pri Ljubnem ob Savinji.

Ljudmila Logar

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Vladimir Milavec

Rojen je bil 5. februarja 1905 v Ljubljani. Promoviral je v Innsbrucku leta 1928. Specializiral se je za dermatovenereologijo in služboval v splošni bolnišnici v Ljubljani. Leta 1939 je postal predstojnik dermatološkega oddelka splošne bolnišnice v Mariboru. Leta 1941 so ga gestapovci aretirali, vendar se mu je posrečilo pobegniti v Ljubljano. Tu je organiziral emigrante iz okupirane Štajerske in sodeloval v emigrantskem krožku OF. K partizanom je odšel septembra 1942. Postal je načelnik oddelka za zdravstvo pri predsedstvu SNOS. Umrl je v partizanski bolnišnici Zgornji Hrasnik v Kočevskem Rogu 1. avgusta 1944 zaradi rane, ki mu jo je zadal z revolverjem gestapovski vrtnjenec.

Magdalena Logar je podlegla v Auschwitzu 18. aprila 1943

Bil sem v posebni skupini

Ob nedeljah vlada tukaj živahen športni vrvež. Druge dni pa je na razsežnem zemljišču mirno in tiho. Samo ena žična ograja loči igrišče od krematorija št. 1. Zanima me, kaj se godi v senci ogromnega dimnika, ki neprerušoma bruha ognjene zublje. Od tod, kjer sedim, ne vidim kaj prida. Ograji pa se ne kaže približati, ker številne straže v stolpih streljajo brez opozorila z mitraljezi na vsakogar, ki zaide v nevtralni pas.

Zdaj lahko razločim, da se ljudje v civilnih oblekah na dvorišču krematorija, pred velikim poslopjem iz rdeče opeke postavljajo v vrsto. Kakšnih sto jih je. Pred njimi je neki esesovec. Zdi se mi, da gre za ugotovitev številnega stanja.

Pravzaprav gre za nastop dnevne izmene, potem ko se je nehalo delo nočne. V krematorijih delajo ponoči in podnevi, brez prestanka. Neki jetnik mi pove, da ima krematorijsko osebje ime Sonderkommando, tj. oddelek za posebno delo. Ti ljudje da imajo imenitno hrano in prav dobre civilne obleke, zato pa opravljajo najgrozotnejša dela. Nikoli ne smejo zapustiti prostora krematorijev, po štirih mesecih, ko vedo že preveč, pa jih pobijejo. Takšno usodo je doslej doživel vsak Sonderkommando, odkar obstaja taborišče. Gre namreč za to, da se ne bi nihče izmuznil iz teh strašnih poslopij, da svet ja ne bi zvedel, kaj se že več let zapovrstjo dogaja za temi zidovi.

Takoj ko pridem pred barako št. 12, naletim na dr. Mengeleja. Pripeljal se je z avtom. Sprejme ga

17

kapo barake. Dr. Mengele me povabi k sebi v vozilo. In že se odpeljeva, tako da se sploh ne utegnem posloviti od svojih kolegov. Pred taboriščno pisarno veli dr. Mengele dr. Sengkellerju, naj mu da moj kartotečni list. To se precej zgodi.

Potem se peljeva kakšnih dvanajst minut po blodnjaku sredi bodečih žic in skozi dobro zastražena vrata iz ene četrti v drugo. Šele zdaj vidim, kako razsežno je taborišče. Malo jih je, ki to lahko vidijo, saj jih večina umre kar tam, kamor so jih pripeljali ob njihovem prihodu.

Za bodečo, naelektreno žico koncentracijskega taborišča Auschwitz je bilo včasih več kot petsto tisoč ljudi...

Iz razmišljanja me zdrami glas dr. Mengeleja: »Kraj, kamor vas peljem, ni sanatorij; toda živeli ne boste slabo,« mi pravi, ne da bi se ozrl.

Zapuščava taborišče in se peljeva kakšnih tristo metrov ob židovsk. rampi.

Šofer zmanjša hitrost in zatrobi. V ograji iz bodeče žice se v prisotnosti stražarjev odpro velika utrjena vrata. Zapeljemo noter. Pred nami se odpre razsežno, čisto dvorišče, pokrito z zeleno rušo. Tu so s peskom posute stezice, smreke in senca — kraj bi bil kar prijeten, če ne bi bilo sklonca velikega poslopja iz rdeče opeke in ogromnega dimnika, ki bljuje ogenj. Smo na območju enega izmed krematorijev. Sedimo v avtomobilu. Priteče neki esesovec in raportira dr. Mengeleju. Nato gremo čez dvorišče. Skozi velika vrata vstopimo v zgradbo krematorija.

»Je prostor narejen?« vpraša dr. Mengele esesovca, ki naju spremlja.

Esesovec odgovori pritrdilno. Dr. Mengele gre naprej, jaz za njim.

Znajdem se v prostoru, ki je sveže pobeljen in svetel. Veliko okno, skozi katerega lije svetloba, je zamreženo. Oprema je vse drugačna od tiste v bara-

18

kah. Bela postelja in prav tako bela garderoba, velika miza, stoli... Na mizi prti iz rdečega baržuna. Betonska tla so pokrita z lepo preprogo. Zdi se mi, da so me pričakovali. Pripadniki posebne skupine so prebelili to sobo in jo opremili s stvarmi, ki so jih pustili za sabo transporti jetnikov. Potem greva po ozkem hodniku v drugo sobo. To je zelo svetla secirnica — ima dvoje oken najmodernejšega tipa. Tla so iz rdečega betona. Sredi sobe je na betonskem podstavku gladka, marmornata secirna miza z več odtočnimi žlebički. Na robu mize je vodno korito s ponikljanimi pipami. Ob steni so trije porcelanasti umivalniki. Stene so prepleskane s svetlo zeleno oljnato barvo. Na velikih oknih, ki so zavarovana z rešetkami, so razpete žične mreže proti komarjem in muham.

Sosednji prostor je delovna soba. Tu je stilno pohištvo, več umetniških slik. Sredi sobe je velika miza, pokrita z zeleno tkanino. Okrog nje udobni naslonjači. Na mizi opazim tri mikroskope. V kotu stoji velika knjižna omara z medicinskimi deli, med katerimi so tudi najnovejše izdaje. V drugi omari so spravljene predpasniki in halja, prtički in gumjaste rokavice. Vse skupaj je točen posnetek inštituta za patološko anatomijo kakšnega velikega mesta.

Gledam in spreletava me groza. Takoj ko sem prestopil prag teh prostorov, sem se zavedel, da sem stopil na pot smrti, počasne smrti. Pred menoj se odpirajo njena vrtoglava brezna. Čutim, da sem izgubljen.

Zdaj vem, zakaj so mi dali civilno obleko: to je obleka, ki jo nosijo pripadniki Sonderkommanda, posebne skupine živih mrličev.

Moj šef se odpravlja. Esesovcem pove, da sem v službenih zadevah podrejen samo njemu, da esesovski osebje v krematorijih ne more v nobenem oziru razpolagati z mano. Hrano da mi je dolžna dajati

Sovražnik je med nami

Pri Zavodu »Borec« v Ljubljani je izšla zadnja knjiga iz lanskega programa, tj. **SOVRAŽNIK JE MED NAMI**, delo pokojnega Roberta Kennedyja. V bistvu je to poročilo senatne komisije za preiskavo nepravilnosti v ameriških sindikalnih organizacijah, ki so vse prevečkrat povezane z gangsterji. Kennedyjeva pripoved je napisana s tolikšno zavzetostjo, da nas pri branju pritegne kot prava kriminalka. Postane pa nam tudi jasno, zakaj sta izgubila življenje oba brata Kennedyja. Knjiga je vezana v platno, ima 443 strani in stane 76,00 dinarjev.

Če ima sindikalna organizacija za seboj že četrto stoletja dolgo preteklost korumpiranega vodstva, potem je ni tako lahko očistiti. Za člana sindikata, ki to poskuša, utegne biti to boj na življenje in smrt. Prav to pa je tudi bilo usodno za Roya Underwooda iz Philadelphije, člana 542. lokalne organizacije sindikata obratnih inženirjev.

Postala sva prijatelja. Spoznal sem ga, ko smo pripravljali zadevo o obratnih inženirjih. Prišel je v mojo washingtonsko pisarno in pogovarjala sva se o dolgotrajnem boju, ki ga je skupaj s svojimi prijatelji vodil proti vodstvu svojega sindikata. Underwood je bil visok človek, okroglega, prijetnega in inteligentnega obraza, globoko vdan svojemu sindikatu; sramoval se je tistega, kar sta za slabo ime te organizacije storila William E. Maloney in razvpiti Joey Fay.

Njegovo philadelphiaško organizacijo so spravili pod prisilno upravo l. 1930. Mnogo let je v njej oblačil in vedril Joey Fay, izsiljevalec in sindikalni voditelj. Glavno Favovo oporišče je bila 825. lokalna organiza-

cija v New Jerseyu, odkoder je razširjal svoj vpliv na mnoge lokalne organizacije na območju tega mesta, New Yorka in Philadelphije. Zaradi izsiljevanja je l. 1947 sedel v zloglasni kaznilnici Sing Sing. Obsodili so ga na osnovi obtožbe, češ da je z izsiljevanjem delodajalcev dobil več kot 700.000 dolarjev.

Roy Underwood mi je pripovedoval, kako je Joey Fay vladal. Sestanki s člani sindikata so bili redki, kadar pa se je z njimi že sestal, ni trpel nikakršnih ugovorov ali opazk o tem, kako je sindikat vodil. Če ga je kdo kaj vprašal, se je zadiral, poleg sebe je vedno imel telesno stražo, da bi ga podprla, če bi bilo potrebno. Članom so odtrgovali od plač posebni trikotni odbitek, ki je odhajal v žepe sindikalnih funkcionarjev, ne pa v blagajno. Vsiljene pogodbe so bile pravilo. Ko pa so l. 1948 Faya poslali za rešetke, je Roy Underwood ustanovil »osvobodilni odbor«, ki se mu je posvečilo, da se je njihova lokalna organizacija otrsela prisilne uprave vseh državne zveze.

Underwood mi je pripovedoval, da je

ugotovil, da je bila uničena večina dokumentacije lokalne organizacije, ko je bilo prisilne uprave konec. Nikakršnega podatka ni bilo mogoče najti, ki bi govoril o zlorabljanju sindikalnega denarja. Preden je prišel s svojimi pristaši na oblast, se je moral obvezati, da ne bo obtožil nobenega izmed prejšnjih voditeljev sindikata. Od l. 1948 do 1952 so znova napolnili sindikalno blagajno; člani so se redno sestajali; pogodbe so izvajali tako, kakor so bile napisane.

Ker pa je Roy Underwood vztrajal pri tem, da morajo delodajalci pogodbe spoštovati, je zabredel v težave. Močni delodajalci, s katerimi so imeli pisnene pogodbe, so imeli dobre zveze z Williamom E. Maloneyem. Dali so mu vedeti, da so z Underwoodom nezadovoljni. In ko so po tegnili za vaje, se je Maloney zganil. L. 1952 je lokalni organizaciji spet naprtil prisilno upravo. Po sindikalnem statutu so bili Underwood in njegovi prijatelji brez moči, ko so se tej Maloneyevi akciji uprli, so prišli nasilneži, da bi jih naučili kozjih molitvic. O Rayu Dawsonu, prijatelju Roya Underwooda, je nekdo izpričal tole:

»Obstopili so ga in povsem obkrožili. Tisti, ki so bili znotraj obroča, so ga tepili, pobili na tla in brcali s čevlji. Hudo so ga zdelali. Ves je bil krvav.«

Potem je bil primer T. C. McCarthyja, ki je zahteval, da bi na sestanke ne prihajali nečlani. Ducat neznanih ljudi ga je odvelo v dvigalo in medtem, ko se je dvigalo dvigalo in spuščalo, so iz njega napravili krvavo kepo. Nekaj nasilnežev so izročili sodišču, kjer so jih obsodili na 200 dolarjev globe. Vse njihove stroške je poravnal sindikat.

Sam Morris, starejši človek, je bil naslednji član sindikata, ki je podpiral Underwooda. Prematili so ga in zaradi udarca ima še danes čeljust zvezano z žico.

Pristaši Underwooda so le težko dobili službo. Mnogi izmed njih so se morali odseliti iz Philadelphije, da bi lahko dobili zaposlitev.

Po zasliševanjih l. 1958 sem upal, da bodo Roy in njegovi prijatelji za svoj sindikat dobili tisto zadoščenje, ki so ga tudi zaslužili. Toda sodna obravnava se je znansko zavlekla. Čeprav so sodišča razsodila v korist Underwooda, je to kaj malo pomagalo. Pravni procesi so dragi in pravica se večkrat prav po polževo obira: za deva je vedno zadrževal kakšen tehnični odtenek pravnega značaja. Navsezadnje je Roy Underwood izgubil sleherno upanje.

3. aprila 1959 zjutraj je rekel svojemu sinu: »Nikoli se ne spoprimi z nasilneži. Ne boš zmagal.« To je bil zadnji nasvet, ki ga je dal svojemu sinu. Svoji ženi je napisal pismo, potem pa odšel v garažo. Kmalu potem so našli njegovo truplo. Poleg njega je ležal revolver.

Prepričan sem, da nismo upravičili zaupanja Roya Underwooda. Bil je izjemno pogumen človek, toda korupcija v njegovem sindikatu se je že premočno zakoreninila...

... Vzemimo za primer samo Johna Ignazija Dioguardia, z drugim imenom Johnnyja Dia. Dio je bil dolgo časa gangster v oblačilni industriji, izsiljevalec in nekdani jetnik zloglasne jetnišnice v Sing Singu. Obtožili so ga, da je sodeloval pri napadu na sindikalnega časnikarja Victorja Riesla,

ki so ga gangsterji oslepili s kislino. L. 1930 ga je imenoval John E. Dewy, ki je bil tedaj državni tožilec v New Yorku, »mlada gorila«. Dio je postal »eden najhujših gangsterjev, odkar je izpolnil dvajset let.«

V vsej svoji karieri je delal Dio za obe strani, tako za sindikate kot delodajalce. Bil je direktor sindikata A. F. of L. v New Yorku, hkrati s tem pa je imel delnice v vrsti podjetij, ki so izdelovala cenena konfekcijska oblačila. Obsojen je bil zavoljo tega, ker je prekršil zakon o davku na dohodek države New York; davčnega urada namreč ni obvestil o vsoti 11.200 dolarjev, ki jih je dobil s prodajo enega izmed oblačilnih podjetij...

Dio je privedel v sindikalno gibanje okoli štirideset nasilnežev, ki so bili že 178-krat v ječi in so bili 77-krat obsojeni.

GRADITELJI — PRESKRbite SI PRAVOČASNO GRADBENI MATERIAL

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA · TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833; CENTRALA 22-015; KOMERCIJALA 20-965
OBRAČUNI: VIČ 22-833; BRDO 20-886; OPEKA 22-842; IN DOP 51-814
CESTA NA VRHOVCE · TEKOCI RAČUN, PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTNI PREDAL 14-1

obveščajo vse graditelje in ostale interese, da bodo imele na razpolago vse opčne izdelke preko cele zime.

V industrijski prodajalni je na razpolago tudi ves ostali gradbeni material in stavbno pohištvo.

Vse informacije daje prodajni oddelek v Ljubljani, Cesta na Vrhovce, telefon šte. 61-965 in 61-805 ter zastopniki:

- za Gorenjsko — Smolej Andrej, Kranj, Nazorjeva 4, telefon šte. 23-138
- za Dolenjsko — Praprotnik Ivo, Grosuplje, Prečna pot 8, telef. šte. 771-358
- za Notranjsko — Brenčič Janez, Vrhnika, Sušnikova 10.

Solidne cene — hitra dobava.

19

esesovska kuhinja, obleko in perilo pa lahko jemljem iz skladišča. Brit in stric se lahko hodim v esesovski frizerski salon, ki je v hiši. Ni mi treba hoditi ne na večerji ne na jutranji apel.

Poleg dela v laboratoriju in seciranja imam na skrbi zdravljenje esesovskega osebja krematorija, ki šteje kakšnih sto dvajset mož, in članov posebnega oddelka, ki jih je okrog osemsto šestdeset. Zdravila, zdravniški instrumenti in obveze so mi na voljo, kolikor jih potrebujem. Da bi bili bolniki deležni zadostne nege, jih moram obiskovati vsak dan, včasih celo po dvakrat; to velja za vse bolnike, ki pripadajo krematorijskemu osebju. Lahko hodim brez straže od sedmih zjutraj do sedmih zvečer po območju vseh štirih krematorijev. Vsak dan moram raportirati komandantu esesovcev in posebnega oddelka oberscharführerju Mustfeldu ter navesti število bolnih in dela nezmožnih.

Dih mi zastaja, ko poslušam naštevaje svojih pravic in dolžnosti. Vse bi bilo lepo, bil bi gospod v KZ, če ne bi spadal v Sonderkommando, če se ne bi to godilo v »Krema № 1«.

Dr. Mengele odide brez besede. Noben esesovec — niti najnižji — ne sme pozdraviti interniranca ali posloviti se od njega. Zaklenem vrata secirnice. Odslej odgovarjam zanjo.

Ko se vrnem v svojo sobo, se usedem, da bi spravil svoje misli malo v red. To je težko. Najprej se spomnim svojega zapuščene doma. Pred očmi mi vstane hišica s sončno teraso in prijetnimi prostori, kjer sem ure in ure lajšal gorje bolnikom, zadovoljen, da jim lahko pomagam. V tej hišici sem preživel tudi nešteto srečnih ur ob svoji ženi in hčerki.

Minil je že en teden, odkar smo se ločili. Kje neki sta? Kdo bi vedel, izgubili sta se v množici, požrla ju je ta ogromna ječa, kakor nešteto drugih.

20

Je moji petnajstletni hčerki uspelo ostati pri materi? Kaj pa, če so ju ločili? In kaj je z mojimi starši, ki sem jim tako vdano lajšal stare dni? Kaj je z mojo ljubo nežno sestro, ki sem ji nadomeščal bolnega očeta? Kako mi je bilo lepo, ko sem jih imel rad in jim pomagal! Glede njihove usode si ne delam utvar. Prav gotovo so v transportu, sestoječem iz kakšnih štiridesetih vagonov, ki jih pelje lesem, na židovsko rampo uničevalnega taborišča Auschwitz. Dr. Mengele mehanično pokaže z roko in moji starši gredo na levo; moja sestra pojde prav tako na levo — tudi če bi jo poslali na desno, bi prosila s sklenjenimi rokami, naj pustijo, da gre z materjo. In ko jo bodo pustili, se jim bo zahvaljevala s solznimi očmi...

Novica o mojem prihodu se je bliskovito razširila med esesovsko posadko in med pripadniki posebnega oddelka. Drug za drugim prihajajo k meni. Najprej pridejo podčastniki SS. Predme stopita dva scharführerja bojevitiga videza, prava hrusta. Zavedam se, da je od mojega nastopa odvisno, kakšen bo odnos teh ljudi do mene. Spomnim se ukaza dr. Mengeleja, da odgovarjam samo njemu. Zatorej štejem njihov obisk zgolj za izraz vljudnosti. Namesto da bi se dvignil in se postavil v pozor, kar ob sedim, pozdravim in povabim gosta, naj sedeta.

Ustavita se sredi sobe in me preiskujejo čemerita. Zavedam se pomembnosti trenutka: prvi vtis je najvažnejši. Zd. se mi, da se dobro držim, ker se jima obraza s svetlimi ličnicami rahlo razširita. Nato skomigneta z rameni in sedeta.

Okvir našega pogovora je ozek. O tem, kako sem potoval in zakaj sem v KZ, me ne moreta vprašati, ker bi ju moji odgovori spravili v zadrego. O politiki, vojni in razmerah v taborišču pa jaz ne maram govoriti. Kljub temu se kar dobro znajdem, saj sem pred vojno študiral v Nemčiji in se imam o čem

21

pogovarjati. Pogovor se razvname. Čudita se, da govorim njun materni jezik pravilneje kot onadva sama. Nekaterih izrazov niti ne razumeta, česar pa mi seveda ne povesta. Poznam dobro njuno deželo, mesta, družinsko življenje Nemcev, njihove verske in moralne nazore. Torej se mi ni težko pogovarjati. Zdi se mi, da sem odlično prestal preizkušnjo, ker odhajata z nasmehom na obraza. Potem so na vrsti drugi obiskovalci. Moški v civilnih oblekah, gladko obriti, zlikani. Vstopijo kapo in dva »vodnika« posebnega oddelka: spet vljudnostni obisk. Ti trije so poskrbeli, da so mi jetniki uredili sobo. Zdaj me vabijo, da grem z njimi na večerjo, da bom spoznal še druge.

Grem z njimi v prvo nadstropje krematorija, kjer so prostori za osebje. Velika dvorana z udobnimi ležišči, ki se vrstijo na desni in levi ob steni. Postelje so izdelane iz nepopleskanega lesa, toda na vseh vidim svileni pregrinjala in vezene blazine. Ta raznobarna, mehka in udobna posteljnina je v kričečem nasprotju s prostorom, ki mu ni bila namenjena. Prinesli so jo jetniki prejšnjih transportov. Sonderkommando je dovoljeno, da jo vzame iz skladišč in jo uporablja.

Vsa dvorana je sijajno razsvetljena. Tu ne skopirajo z elektriko kakor v barakah KZ.

Pomikamo se mimo dolge vrste ležišč. Tu je samo polovica pripadnikov posebnega oddelka; druga polovica — kakšnih sto mož — ima nočno službo. Izmed tistih, ki so tu, so nekateri že legli in zaspali, drugi berejo. Knjig je dovolj na razpolago. Vsi židje silno radi beremo. Vsak interniranec je prinesel s seboj knjige, ustrezajoče njegovi intelektualni ravni. Imeti in brati knjige — to je še ena pravica posebnega oddelka. V KZ dobijo za tak postopek dvajset dni samice, kjer si prisiljen stati pokonci, še prej pa te lahko tudi ubijejo.

Ustaši so nas pričakali v zasedi

Vsako leto se nekdanji in preživeli borci 14. udarne divizije radi spominjajo na tiste januarske dni, ko smo pred 28 leti krenili na dolgo in legendarno pot iz Suhorja (v Beli krajini) preko Hrvatske na slovensko Stajersko.

Ze uvodoma opisanega dogodka moram omeniti, da v tem sestavku nimam namena prikazovati, kaj vse je narekovalo, da je 14. divizija pod neugodnimi vremenskimi okoliščinami morala oditi na Stajersko. Namreč to vprašanje je temeljito zgodovinsko obdelal v svojem govoru pokojni predsednik ZIS in nekdanji komisar GS NOV in POS tovariš Boris Kraigher 4. januarja 1964 ob proslavi 20-letnice pohoda v dvorani gospodarskega razstavišča v Ljubljani. Zato želim z nekaj vrsticami obuditi le spomin na en sam pomemben dogodek, ki je terjal izgubo dveh borcev — komunistov.

Ko smo se na ta pohod pripravljali v Beli krajini, sem bil v štabu 3. bat. 2. brigade Ljube Šercerja. Vse tiste borce, ki so bili že telesno izčrpani, ali po zadnji tri-dnevni akciji v Kočevju decembra 1943 ranjeni, je štab brigade na podlagi zdravniške ocene izločil. Tako smo imeli pripravljene za to dolgo pot le zdrave in sposobne ljudi.

Po bataljonih smo imeli tudi nekaj Italijanov — prostovoljcev, ki so ob kapitulaciji Italije pristopili v naše vrste. Nič ne bom pretiraval, če omenim, da so bili pravi mojstri pri uporabi italijanskega orožja, s katerim smo bili tedaj pretežno oboroženi. Med temi je bil izredno zanimiv in discipliniran mitraljezec Bruno. Ta je svojjo lahko »breda« tako skrbno negoval, da je bil edini v bataljonu, ki je v svojem nahrbtniku vedno nosil rezervno cev mitraljeza in kompletni pribor za čiščenje orožja.

Ko smo bili od 6. januarja 1944 dalje že na pohodu, se še dobro spominjam, kako je nekega večera na sestanku štabnih funkcionarjev (komandantov in komisarjev) govoril komisar divizije tovariš Stane Dobavičnik — Krt. Med drugim je dobesedno dejal takole: »Tovariši! Gremo na dolgo in naporno pot. V krajih, kamor bomo prišli, bo vsega dovolj — hrane in pijače...« Seveda pa ni povedal, kje so ti dobrohotni kraji. Zakaj tega ni hotel povedati, je povsem jasno, saj smo se vseskozi zavedali, da je naša maršruta v strogi tajnosti. V štabu bataljona smo si naš končni cilj tolmačili različno. Komisar Jože Jakš — Šolski, je po svoje modroval in trdil, da gremo v Bosno in se bomo tam priključili enotam Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije. Vsa ta naša prerokovanja so bila prazna in zaman.

S tem v zvezi naj se povrnem na opis

Komandant Jaka Rihar — padel v noči med 10. in 11. januarjem 1944

zanimivega dogodka. Ko smo v noči med 10. — 11. januarja 1944 prispeli v bližino železniške proge Zagreb—Karlovac, to je v kraj, imenovan pri »Golgovem«, nas je v zasedi pričakal sovražnik. Celotna divizija se je pred tem nekaj časa pomikala skozi ravnino gozda in nekaj časa po kolovozni poti ob robu gozda. Vrstni red kolone je bil naslednji: na čelu je bila Tomšičeva brigada, za njo štab divizije, zatem brigada Ljube Šercerja in na začetku 13. brigada Mirka Bračiča.

Sovražnik, prikrit ob železniški progi, nas je napadel s močnim mitraljeznim in minometalskim ognjem. Tomšičeva brigada je takoj sprejela borbo. Med to borbo je sovražnik pričel z minami obstreljevati tudi drugi del divizijske kolone. Tedaj se je na čelu Šercerjeve brigade oziroma njenege 3. bataljona zadrževal komandant brigade Jaka Rihar-Radovan, za njim so bile partizanke Jelka in Rezika, jaz in kulturnik 3. bataljona Janez Krže, doma iz Ribnice na Dolenjskem.

V trenutku, ko je kolona brigad s štabom divizije zastala, je priletela težka mina in padla natanko ob koloni 3. bataljona.

Eksplodizija mine je bila tako močna, da sem se za trenutek spotaknil ob zemljo in padel na glavo. Komandant Jaka je nekaj korakov pred menoj padel in obležal na tleh, kulturnik Janez pa je bil težko ranjen v glavo. Takoj je interveniral brigadni zdravnik dr. Jože Benigar in pri kontroli pulza na roki ugotovil, da ni pomoči, ker je Jaka mrtev, čeravno ni dobil nobene zunanje poškodbe. Medtem ko je težko ranjeni Janez ležal v globoki nezavesti, smo iz šotorskih kril napravili dvojna nosila za prenos umrlega Jake in ranjenega Janeza. Za prenos je bil določen naš 3. bataljon.

Približno po dvehurnem boju je Tomšičeva brigada pognala ustaše v beg. Ko smo že prešli železniško progo, so iz bližnjega gozda pričeli ustaši izzivalno na ves glas vpiti »JANEZ DODJI OVAMO, OČES CIPELE? JANEZ, DODJI OVAMO, OČES CIPELE.«

To njihovo ponavljajoče vpitje me je spominjalo, kot da poslušam pobesnelost zaprtega leva v zooškem vrtu.

Iz vsega tega je bilo sklepati, da so bili ustaši že vnaprej obveščeni, da se na tem potu pomika slovenska partizanska vojska. Zato so zanesljivo pričakovali naš prihod prek železniške proge Zagreb — Karlovac.

88 let Marije Janež

Marija Janež, r. Turk iz Belice bo 28. t. m. dočakala svojo 88-letnico. Zdrava je še, čeprav je bilo njeno življenje ena sama trnova pot.

Ko ji je bilo komaj deset let, ji je umrl oče. Zapustil je sedem otrok in zadolženo kmetijo. Mati je morala razdati otroke; doma je ostala najstarejša, Mica, da je pomagala materi na kmetiji. Kmetija je bila na hribovitem kraju. Gnoj je bilo treba nositi v košu na njivo, prav tako pa so morali prenesti pridelke z njive in seno s košenice.

Ko so otroci dorasli, se je začela vojna. Njeni otroci: France, Vlade, Micka in Stefka, so začeli sodelovati s partizani. Zato so jim Italijani požgali domačijo, družino pa odgnali. Franceta so obsodili na smrt in ga v Gerovem ustrelili. Mož Anton je umrl na Rabu, prav tako njen brat Tone Turk. Vlade je umrl na Reki, ko so ga odgnali tja z Raba. Njenega zeta Alojza Šercerja (moža hčerke Micke) so ubili. Njo s hčerko Stefko so ločili od možkih izgnancev in ju odgnali v južno Italijo. V izgnanstvu so v opuščeni stavbi sprva ležali na betonskih tleh in silno stradali.

Marija se je po italijanski kapitulaciji odpravila proti domačemu kraju. Veliko ljudi, ki je bila z njimi internirana, je umrlo v izgnanstvu. Iz južne Italije so hodili proti Rimu peš — brez listin in vsega drugega. Bila je vojna — povsod je mrgolelo vojaštva, zavezniško letalstvo pa je bilo nenehno nad njimi in bombardiralo. Več dni so se mudili v Rimu, od koder ni bilo izhoda. Nato so nadaljevali pot, Marija je večino dolge poti prehodila. Doma jo je čakalo pogorišče. Ostala je le klet pod oboki v lino, pod katero so kurili, da se je kadilo iz kleti. Na golih tleh so si postlali z listjem. Po oddaljenih vaseh je s hčerko Stefko naprosila semena, da sta potem obdelali zemljo in postregli s skromnimi pridelki tudi borcem.

Vse to je minilo — vse težave je premagala in ostala zdrava. Pohvali se lahko,

Marija Janež (na desni) s svojima sestrama Ančko (87 let) in Francko (80 let)

Na pohodu nam je na nosilih umrl še Janez Krže. Naslednjega dne v zgodnjih jutranjih urah smo prispeli v neko manjšo hrvaško vas, katere imena se ne spominjam, pač pa se spominjam, da je bila zunaj vasi manjša cerkev in pokopališče. Padla borca, komandanta Jaka in kulturnika Janeza, smo pokopali na to pokopališče. Z Janezom sva si bila zelo dobra prijatelja. Kot intelektualc je bil pobudnik in organizator kulturnega in propagandnega dela v bataljonu. Večkrat mi je govoril, da ima družino v Ribnici na Dolenjskem.

Še nekaj besed o pohodu čez Hrvaško! Na tej poti, predvsem v Moslavini in Hrvaškem Zagorju, nas je tamkajšnje ljudstvo sprejelo z velikim navdušenjem in simpatijami. Izreden vtis med prebivalstvom je napravilo predvsem težko pehotno orožje, ki so ga nosile italijanske mule.

V Čazmi, kjer smo dva dneva počivali, je divizijska kulturniška skupina, ki jo je vodil pokojni Karel Destovnik-Kajuh, sprožila med tamkajšnjim prebivalstvom še posebno navdušenje. Partizanski miting s peštrnim kulturnim sporedom je morala celo ponoviti.

IGNAC MIKLIČ — NACE

dobro je, če veste

KAKO JE MOGOČE DOŽIVETI

166 LET, je skušal pojasniti najstarejši človek na svetu — vsaj znano ni, da bi bil kdo kdaj kje na svetu starejši — Širalijski Mislimov, ki živi v gorski vasi, okrog 1700 m n. m., Berzavi v Azerbejdžanu. Izredno dolgo dobo svojega življenja je bil pastir, šel pred leti je nehal pasti ovce. Zdaj ni več dovolj gibčen, da bi se podil za ovcami. Sicer pravi, da se mu še ne mudi umreti. Prav v tem je predvsem skrivnost, da je dočakal takšno neverjetno metuzalemsko starost, kakor sam pravi: Nikdar se me ni mudilo! Ni pa seveda brez pomena, da ni bil nikdar tudi bolan. Živel je zmeraj v gorskem kraju z zelo ugodnim podnebjem, s čistim zrakom in z dobro vodo. Hranil se je preprosto, večinoma z mlekom, sirom, sočivjem in sadjem, razmeroma malo pa je užival mesa. Njegovo pravilo je, da nikdar ne sede k mizi, dokler ni lačen. Pomembno je tudi, da je dolgoživost številnega prebivalstva na kavkaškem pogorju dedna, saj je tam največ stoletnikov.

DOBRI ZDRAVILI ZA ANGINO PECTORIS IMAJO V ANGLIJI. Med kliničnimi poskusi so dosegli zelo lepe uspehe z »antromidom« in »clofibratom« (tovarniški imeni zdravil). Zdravili je z uspehom preskusilo 55 zdravnikov pri kakšnih 1200 bolnih. Zmanjšala se je umrljivost bolnikov in skrbilo se je število nenadnih smrtnih primerov. Nasploh je bil razvoj bolezni pri zdravljenju z novima zdraviloma mnogo ugodnejši.

SVETOVNO SREDIŠČE ZA PREPREČEVANJE ONESNAŽENEGA NARAVNEGA OKOLJA. Po svetu se čedalje bolj širi gibanje za varstvo narave in človekovega okolja pred škodljivimi vplivi industrije in civilizacije. Letos junija bo v Stockholmu mednarodni kongres strokovnjakov in javnih delavcev, ki si prizadevajo, da bi človeštvo zaustavilo izredno nevaren razvoj, saj so industrijske dežele in velika mesta že zelo nezdrava, ker ozračje vsebuje mnogo preveč strupenih plinov in ker skoraj ni več zdrave vode. Zlasti strašne posledice pa grozijo, ker so tudi morja že tako onesnažena, da naglo izumirajo v njem številne živalske vrste.

NA MARSU NI VODE, kakor sklepajo na podlagi najnovejših podatkov, ki so jih dobili z instrumenti dveh sovjetskih vesoljskih raziskovalnih postaj »Mars 2« in »Mars 3«. Zelo redko marsovsko ozračje vsebuje tako malo vodnih hlapov, da bi vsi skupaj vsebovali komaj toliko vode, da bi z njo pokrili površje Marsa s plastjo, ki bi bila le za las tanka. Zato v takšnem ozračju ne morejo nastajati deževni oblaki, ki bi bili člen kroženja vode med nebom in tlemi, kot je to na naši premočnici. Brez vode pa si ni mogoče misliti življenja, kakršnega poznamo na Zemlji. Vendar s tem ni rečeno, da globlje plasti Marsa ne vsebujejo vode. Ni še tudi dokončne ugotovitve, da na Marsu ni nobene oblike življenja.

Osvobodilna vojna v Jugoslaviji

Na življenje in smrt

Desant na Drvar

Vojna na Balkanu

Kri na kamnu

Zgodovina gestapa

Roparski zaklad

in še druge knjige iz bogatega repertoarja knjig založbe BOREC prejme vsak novi naročnik na TV-15, ki se naroči nanj vsaj za 12 mesecev.

izreži

Priimek in ime:

Naslov:

»TV-15«

Pošta:

p.p. 598.

61001 Ljubljana

Podpis:

(Naročnino bom poravnal/a po prejemu položnice — naročnino bom sam nakazal)

Poleg tega ima možnost biti izzreban za eno izmed štirih ročnih ur, ki bodo vsak mesec podeljene med stare in nove naročnike lista.

Člani Zveze združenj borcev in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije! TV-15 je vaše glasilo. Pomagajte ga razširjati; naj pride v vsako partizansko družino, naj ga prebira vsakdo, ki mu naša polpretekla zgodovina ni tuja!

OBISK V MARIBORU BO

USPEŠEN, če boste obiskali

lepo urejeno in bogato za-

loženo novo blagovnico

zarja
maribor

KUIK
GLAVNI TRG

Gestapovcu iztrgal pismo in ga požrl...

Človeško življenje ima svoje zakonitosti. Ali je človek v usodnih trenutkih stopil na stran ogroženih, ali je bil pripravljen osebne koristi podrediti skupnim, ali je bil pošten do sebe in do drugih — ta vprašanja so bila odločilna za pot v junštvo ali izdajstvo. Le ljudje z dosledno življenjsko potjo in čvrstim značajem so bili kos veliki preizkušnji osvobodilnega boja. Eden takih je Anton Britovšek iz Slovenj Gradca.

Anton Britovšek se je rodil 11. decembra 1895 v Gornjem Dolcu, pred njim pa je prišlo na svet že šest sestic. Posestvo jim je bilo prodano, deklice so morale iti za dekle in pastirice. Tudi Anton je moral za hlapčka, čeprav se je v šoli dobro učil in veliko bral. Potem pa se je 1911. leta prijavil na razpis za uk ter tako prišel za vajenca k edinemu slovenskemu trgovcu v Slovenj Gradcu, Jožetu Druškoviču. Od tu so ga 1915 potegnili k 87. pešpolku, ki je moral na italijansko fronto. Britovšek se je bojeval na Doberdolu in Sanmartinu, pri Lokvici, na Fajtjem hribu, na Sveti Gori in na Gabrijelu. Že pri Doberdolu je prebolel tifus, ob avstrijsko-nemškem prodoru čez Kobariid proti Piavi pa je bil hudo ranjen od težke mine v nogo. Iz poljske bolnišnice pri Bači je bil najprej prepeljan v Celovec, nato v Olomuc na Moravsko, končno pa je kot rekonvalescent prišel v Rogoško Slatino, kjer je postal nabavljalec hrane. Tu je dočkal razsulo Austro-Ogrske in se takoj prijavil za prostovoljca v celjsko narodno stražo, malo zatem pa posegel tudi v boje za našo severno mejo.

Britovšek se je odpeljal v Dravograd z drugim transportom. Prvi je šel na Koroško s svoje čete nadporočnik Fran Malgaj, ki je potem zahteval okrepitve. Proti Dravogradu je odrinil dolg vlak, toda v Smartnem ob Paki, ko je vlak nekoliko dalj časa stal, je veliko vojakov ušlo na svoje domove. »Kar pri srcu me je bolelo, ko sem to videl,« pripoveduje Britovšek. »V Dravograd nas je prišlo le nekaj vagonov. Tam smo dobili mitraljeze in strelivo. Potem smo krenili v Labotsko dolino...«

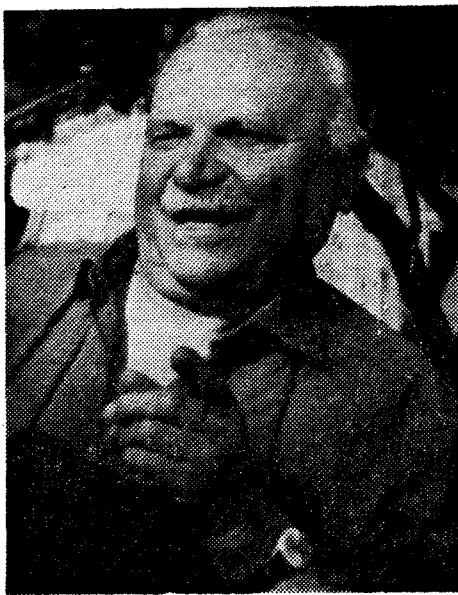
»Ranjen sem bil pri Sv. Trojici nad Labotom, nekako 8. januarja 1919. V četi smo imeli izdajalca. Ta je enega od mitraljezov onemogočil tako, da je stran vrzel zapiralec. Z enim samim mitraljezem nismo mogli vzdržati navala heimwehrovcev in nam tudi ni mogel nuditi zadostnega kritja pri umiku. Tako sva bila dva ranjena, jaz in neki praporščak. Prepeljali so me v mariborsko bolnišnico. Rana se mi še ni popolnoma zacelila, ko sem bolnišnico prostovoljno zapustil, da sem pomagal ubraniti pred Nemci in nemčurji slovenski Maribor, ko so le-ti v Mariboru 27. januarja 1919 nameravali izvesti nekakšen udar. Nas, vojaško stražo pred Rotovžem, so hoteli razorožiti. Proti meni je nekdo iz množice ustrelil z revolverjem, da se je krogla odbila od bajoneta. Nato smo nastopili z orožjem, začeli smo streljati in to nemčurško drhal razgnali...«

Nekaj časa je bil nato Britovšek komandir straže v mariborski moški kaznilnici, potem pa je šel na zdravljenje. Zdravniška komisija ga je priznala za nesposobnega za vojko in je bil odpuščen. Čez nekaj časa se je v Slovenj Gradcu zaposlil kot trgovski pomočnik, se poročil in svoje otroke vzgajal v naprednem duhu. S prihodom nacistov pa so ga čakale nove, še hujše preizkušnje.

Osvobodilnemu gibanju se je priključil že takoj v začetku. Aktivno in organizirano delo za NOV ima priznano od 22. julija 1941. Opravljal je važne naloge in vzdrževal mnoge pomembne zveze. Kot oskrbovalec gostiln s kislo vodo je prave namene svojih potov lahko spretno prikril, hkrati pa za osvobodilni boj storil tudi take usluge, ki jih drugi ne bi mogli. Pomen njegovega dela za osvobodilno fronto je bil tudi v tem, da je zelo dobro poznal ljudi daleč po Mislinjski dolini, Pohorju, Graški gori in tja do Vitanja. Važno je bilo to predvsem zaradi tega, da je lahko omrežje sodelavcev osvobodilnega gibanja varoval pred izdajstvom. Potem je prišlo tisto najhujše...

Britovšek je vzdrževal zveze tudi s sodelavci partizanov v Mariboru. Svoja potovanja v Maribor je deloma kril z izgovorom, da nosi zapornikom pakete.

»Pakete sem v Maribor nosil vsak petek. Paznike v Mariboru je podkupoval neki Jankovič, tako da smo v zapore lahko spravljali tudi hrano in kakšna obvestila, naše ljudi pa smo skušali rešiti tako, da so jih nekateri podkupljani gestapovci spuščali domov ali pa spravljali namesto na streljanje v koncentracijska taborišča. V začetku leta 1944 so tudi gestapovci iz Mislinjske doline zaprli 11 sodelavcev Osvobodilne fronte, in tako sem nesel v Maribor kar 11 paketov. Prejšnji večer pa je k nam prišla patrolja s Pohorskega odreda. V tej patrolji

Anton Britovšek s partizanskim imenom Propaganda, ve povedati veliko zanimivega svojim vnukom.

je bil sošolec mojega sina iz gimnazije v Mariboru, ki je bil obveščevalec. Ko je zvedel, da grem v Maribor, mi je napisal pismo za neko dekle iz finančne uprave v Mariboru, ki je imela svoje pisarne na bivšem Kralja Petra trgu. V pismu, ki mi ga je prebral, je bilo navedeno: »Tukaj ti pošiljam našega najboljšega aktivista iz Mislinjske doline. Daj mu poročila o premikih nemške vojske iz Gradca, kako so oboroženi, kakšni so oficirji itd! Ne dajaj pisanega poročila, povej mu ustno!« Ne vem, kaj sem takrat mislil, ker sem pismo spravil lepo v denarnico. Mislim sem pač, da me ne bodo pregledovali, kot me tudi še dotedaj niso.

Ko pa sem prišel v mariborske zapore, paketov ni več sprejemal tisti paznik, ki je bil podkupljen. Menda so mu prišli na sled. Novi paznik pa je bil zagrizen hitlerjanec in me je takoj ostro prijel, zakaj nosim toliko paketov in kaj je v njih. »Samo perilo lahko, klobas in kruha ne!« In je kar zmetel stran kruh in meso. »Banditi imajo dosti za jesti...« Potem pa je začel natančno pregledovati vsako srajco. Na onih spodnjih hlačah sta bili dve zaplati in ko je eno odtrgal, je padel ven majhen listek. Zdaj se je pa začelo. Preiskal je tudi mene in našel v moji denarnici tisto pismo. Takoj so poklicali Lenarta Pintarja, gestapovca-prevajalca. Vedel sem, da je po meni in da bo osvobodilno gibanje pretrelo veliko škodo, če gestapo dobi to pismo v roke in ga pebere. Zato sem iztrgal pismo gestapovcu iz rok, ga zmašil v usta, ga zgrizel — imel sem močne zobe — in ga požrl. Začelo se je vpitje in dirindaj, nekaj nemških uradnic je kar omedlelo. Potem so me prišli, me začeli biti in me uklenili v verige, nato pa me vrgli v samico. Bil sem krvav kot zaklan...

Zasliševal me je gestapovec Elzner, ki me je takoj usekal za uho, češ da moram govoriti resnico. Vprašal je: »Zakaj si požrl pismo? Tisto pisemce, ki je bilo zašito, ni nič. Tam je le fantek pisal očetu, češ da jim je doma dolgčas, tako tihe so noči in nihče nam ne igra na harmoniji... Das ist nicht, aber das, to, kar ste požrli in kam bi morali to pismo nesti!« Izgovarjal sem se, da mi je pismo izročil neznani moški na vlaku in da nisem gledal naslova, kam bi ga moral nesti. In so me tako spraševali, potlej pa me topli, me obešali na verigo. Tolki so me po čeljusti pa po nogah z bikovko, da sem imel vse črne noge. Pa sem klečnil in konec... Potlej pa so me začeli brcati in skakati po meni. Ko so začeli po meni skakati, sem rekel: »Jezus, Marija... Oni pa: »Zdaj pa bo povedal... Samo povejte resnico, povejte samo eno ime, šli boste ob dveh domov...« Odgovoril sem: »Če pa ne morem povedati, jaz nimam nobene zveze s partizani. Vi tako mene točete kakor žival, ko vam nisem nič naredil. V prvi svetovni vojni sem se bojeval na nemški strani in bil odlikovan...« So pa kar poslušali. Potlej so me zaprli v bunker. Tam sem bil tri tedne. Jesti nisem mogel nič, ker so mi vse po ustih razbili tudi spat nisem mogel. Bil sem tak, da sem si želel samo smrti. Zaprt sem bil do 1. maja 1944...«

Gestapovci so Britovška izpustili. Mor-da so upali, da jih bo pripeljal do zvez, ki jih ni hotel izdati, zakaj čez nekaj dni so ga spet hoteli zapreti. Niso pa ga več dobili. Star 49 let, je prijel znova za orožje in se boril skupaj s sinom Marjanom. To pa je že nova povest... FRANCIS STRLE

Mraz je pritiskal, da je kar pokalo.

Vedel sem, kje bo kuhinja. Nad ograjenim dvoriščem se je svetlikal komaj zaznaven rdečkast sij. Pod hlevskim napuščem, v zavetju zidovja, se je bil utaboril divizijski kuhar Keček s svojimi kotli, lonci, vrečami in mulami. Iz opeke, pripravljene za popravilo hleva, je sezidal nizek zid, na katerem so slo-neli štirioglati kotli. Pod stopniščem, ki je držalo na pod, je bila vsa njegova zaloga živil. Nekaj vreč krompirja, fižola, bele in koruzne moke, lonec loja in lonec masti, sito in nekaj zajemalk ter velikan-ska kuhalnica, s katero bi zlahka pobil najmočnejšega bika. Menda jo je slesal iz bukovega polena.

Že od daleč sem slišal neena-komerno tleskanje. Keček je z dlanjo tolkel ob obod sita, s katerim je sejal moko. Brez bojazni pred očitki bi zlahka stresel v krop ne-presejano moko s plevami in nitmi vrečevine vred. Toda prirojena poštenost mu je branila napraviti kaj takega.

Stopil sem bliže in ga pozdravil. Pri kuhi mu je pomagal šibek mlad fant, ki bi mu prisodil komaj pet-najst let. Keček se je pravkar hudo-val nanj:

»Da bi te koklja brcnila, neroda lena! Revež, roditelj si se z dvema levima rokama. Si misliš kuharček, da je pri nas bolj kot v brigadi? Zmotil si se, nesnaga. Na pohode hodimo kuharji kakor drugi. Kadar grede drugi spat, moramo mi kuhati. Zvečer, ko razdeliš večerjo, je treba pomivati in pripravljati zaj-trk...«

Ko me je zagledal, se je počasi obrnil, rekoč: »Aha, ti si.«

Bilo mu je že blizu petdeset let. Velik, suh podgorski kmetič je bil, grčav in koščen. Glas mu je pel v žametnem baritonu in kakor vsi Podgorci je namesto u izgovarjal zelo širok ó, pa tudi vsi eji so bili razvlečeni in široki. Dolgi črni lasje so mu padali za vrat in zaradi njih je velikokrat moral požreti o-čitek, da ga iščejo brivci. Ker je imel opraviti največ s kotli in og-

Mile Pavlin: Kuhar Keček

njem, je bil bolj podoben dimnikarju kakor pa kuharju.

Keček je bil prvi kuhar v našem bataljonu, ko smo bili še odredovci. Tovariši so pravili, da je takoj, ko je prišel v partizane, dobil namesto puške kuhalnico. Ni je odložil do konca vojne. Napredoval je samo od četrtega kuharja do kuharja pristabnih enot divizije in proti koncu vojne je dobil čin deseterja. Doma je imel številno družino in zgarano ženo, izčrpano od porodov, gosposinjstev in dninenja pri bogatih kmetih. Vsa vas je bila belogardistična, le Kečkova hiša parti-zanska.

Tistikrat sem povprašal Kečka, kdaj bo kuhana hrana za bataljon. Iz žepa je potegnil čebuli podobno uro na srebrni verižici, jo obrnil, da bi ogenj osvetlil številčnico, in počasi odgovoril:

»Kdaj bi moralo biti?«

Z enim ušesom je poslušal, kar sem mu govoril, z drugim pa je ves čas strigel kakor pred psi bežeči zajec. Včasih se je zadržal nad pomočnikom, da je kar poskočil. Nazadnje je začel obujati spomine na minula leta partizanstva.

»Oh, se spomniš, kako sem vam kuhal v Gorjancih? Zgance na masti, toliko ocirkov kakor moke... in pečenko, palačinke, potvece! Proč ste metali drobce, ker ste bili pre-siti. Bi sedaj kaj takega vrgel proč?« Seveda sem zanikal in pri tem se nisem prav nič zlagal. Zdaj so bile že krušne drobtinice, pobrane s kmečke mize ali okenske police, prava poslastica.

Potem sem ga vprašal, če je bil zadnje čase kaj doma. Še sem pomnil poletno noč pred poldrugim le-tom, ko je odšel z našo patroljo v dolino. Čeprav bajtar, revež med

reveži, nas je pogostil tako tako, kot malokdo. Komaj streljaj od nje-gove hiše pa so tulili pijani belo-gardisti in Italijani.

»Letos spomladi sem bil zadnjič doma, ko je bila naša brigada tam blizu. Zvečer sem prišel, še pono-či odšel. Dopoldne so v bajto pla-nili belogardisti in pretepli staro. Nekdo jim je brz nesel na nos, da sem bil doma.

Potem sem poskušal srečo jeseni, menda za mali šmaren. Prosil sem komandanta za dovoljenje. Komaj mi ga je dal. Imel sem srečo, to moram reči. S Kosom sva šla do Javorice. Tam sva čakala, kdaj se bo znočilo. Pravkar je zahajalo son-ce, vsa Šentjernejška dolina se je kopala v sončnih žarkih in polje je bilo tako lepo pisano. Z očmi sem poiskal svojo bajto in videl, kako se iz dimnika vali dim. Kar milo se mi je storilo. Naenkrat je nekdo kriknul za mojim hrbtom: »Roke kvišku, capin!« Nisem se utegnil ozreti, saj sem vedel, kaj to po-meni. Še glas sem spoznal. Sosedov sin, ki je šolo obesil na klin in po-stal pri belih narednik, nama je pripeljal patroljo za hrbet.

Nisem se ustavil, dokler nisem prišel v dolino. Za menoj hosta in »tabeli«, pred menoj pa ravno polje brez slehernega grmička. Kam zdaj? Ustavil sem se in prisluhnul. Za seboj sem slišal lomastenje in krike. Vedno bolj so se bližali. Sti-snil sem puško in bi tudi ustrelil, čeprav še nisem v življenju ubil člo-veka, celo belogardista ali Italijana ne. Kar sem zagledal čisto blizu Kosa. Ves raztrgan in opraskan je bil. V rokah je držal italijansko br-zostrelko, prej pa je imel nemško.

Pripovedoval mi je, kako se je izmuznil belim. Planili so nanj in ga podrli. Znašel se je pod gručo belih, ki so na vso moč udrihali po njem. Brzostrelko so mu iztrgali iz rok. Kos je dobro vedel, kaj ga čaka, zato je skrcil roke pod tre-buh in naglo odvil pokrovček na nasekani jugoslovanski defenzivni bombi in udaril z vžigalnikom po kamnu, ki ga je čisto slučajno našel pod seboj. Nihče je ni zapazil, tako so bili belogardisti zaverova-ni v tepež. Mislili so najbrž, da je Kos zato potegnil roke podse, ker se več ne more braniti. Teda pa je počilo in odneslo gručo belogardi-stov s Kosa. Planil je na noge in jo ucvril po bregu, mimo grede pa pograbil prvo brzostrelko, ki mu je prišla pod roke.

Na najino srečo se je kmalu zno-čilo. Za seboj sva v gošči poslušala krike belogardistov, ki so pre-taknili vsak grm. Domov si nisem več upal. Vedel sem, da bo pri hiši vso noč čakala zaseda. Nisem se zmotil. Zjutraj so prišli k stari, ko je šla krmit pajčka. Pretepli so jo in ji ukradli mršavega prašička. Zažgali bi bili bajto, pa je na srečo pihal veter, da so se sosedje bali za svoje strehe. Tako so prosili za mo-jo bajto, naj je ne zažgo.

Spet se je zadržal na pomočnika:

»Kaj stojš in zijaš? Te ni sram? Tako mlad in tako zanikr!« Dekle-ta ne marajo kuharjev, ti pa tako mlad siliš k loncem. V brigado pojdi, saj si zdrav, da bi poteg-nil kobilo za rep iz hleva.

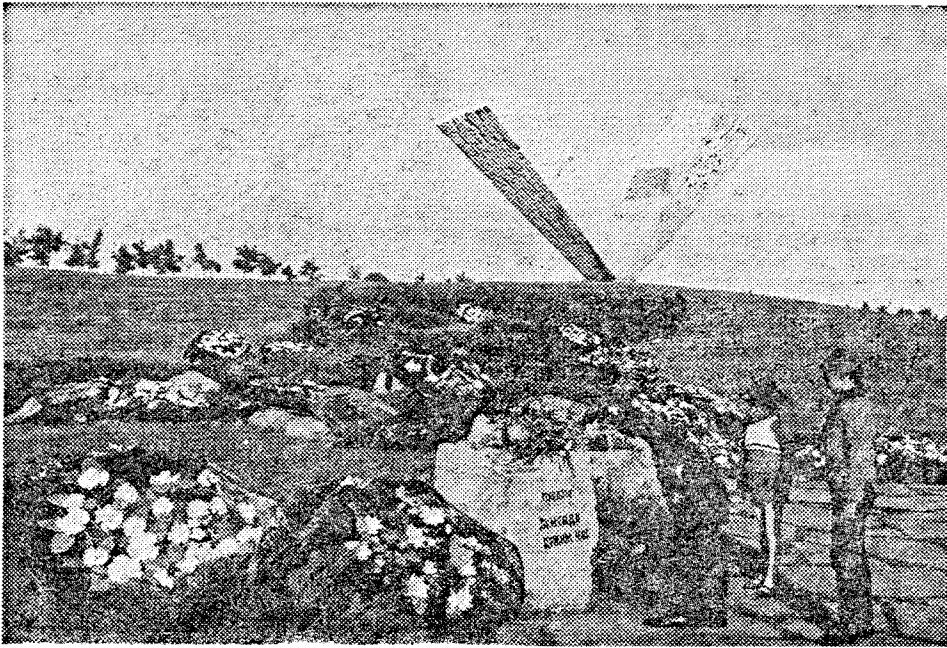
Nekaj časa me je prekanjeno opazoval in mežikal z drobnimi, čr-nimi očesi, ki sta se mu svetlikali ob siju ognja. Slutil sem, da me bo nekaj prosil. In res: »Imaš čik? Vi jurišniki precej hodite okoli in ima-te baje dovolj božje trave. Zado-voljen bi bil, če bi mi z žlico ostrgal tisto, kar imaš v žepnih šivih.«

Spomnil sem se, da sem nekoč shranil cigareto za rob čepice in po-zabil nanjo. Namenil sem jo bil ne-komu za darilo. Bila je še tam, vsa zdrobljena in zmečkana.

Kako je poskočil Keček, ko jo je zagledal! Kar verjeti ni mogel, da sem mu jo res dal in da ne sanja. Prižgal jo je in slastno puhal dim, dokler ni opazil, da tako pre-naglo tli. Čik je skrbno ugasnil in ga vtaknil za rob čepice.

Že visoko v hribu smo bili, ko sem med zidovi opazil rdečkast sij dogorevajočega ognja. Keček je mo-rda legel spat za uro ali dve, potem pa bo treba kuhati, da bi se fantje najedli, preden se bo zdanilo. Zakaj ob zori bo sovražnik zadržno spet napadel in takrat ne bodo utegnili ne jesti ne kuhati.

berilo za mlade

Spomenik ustreljenim dijakom v Kragujevcu

Krvava bajka...

V ZEMLJI KMETOV SE JE TO ZGODILO, NA HRIBOVITEM BALKANU, KO SO KOT MUČENCI PADLI UCENCI, VSI ISTEGA DNE.

Zapisane verze smo brali v torek med uro slovenskega jezika, ko smo obravnavali »Krvavo bajko« Desanke Maksimović. Poznala sem jo že prej, to pretresljivo pesem, a vendar je vame vedno znova zaorala črte bolečine.

A PETINPETDESET MINUT POPREJ SO SEDELI V KLOPEH IN ISTE NALOGE REŠEVALI: KOLIKO BO POPOTNIK, ČE GRE PEŠ... IN TAKO NAPREJ.

Šepetaje ponavljam te besede, ko me zmoti sošolka. »Krvava bajka bo danes na televizijskem zaslonu!« slišim. »Mnogo filmov sem že zamudila, tega ne bom!« sem si potem vse popoldne dopovedovala in hitela z domačimi nalogami.

Ko sem sedla v naslonjač, so se mi pred očmi nizali najrazličnejši prizori in žalost mi je preplavila srce. Morda bi bilo res bolje, če bi se bila zaprla v svojo sobico in se prepustila samo razmišljanju o teh strašnih kragujevskih dneh... Ne, ne bom vam ponavljala vsebine! Prepričana sem, da ga ni mladega človeka, ki bi je ne poznal. Le nekaj drobnih prizorov, ki jih ne bom nikoli pozabila, vam bom predstavila.

Ob prizoru, ko se dečki poslavljajo od mrtvega tovariša, zatisnem oči. Da bi ne videla teh žalostnih otroških obrazov... Mali čistilci čevljev. Kako pridne so bile njihove ročice! »Nemci niso tu na dopustu!« reče eden izmed njih... Te delovne ročice se pozneje stegujejo in zvončkljajo s pločevinasti-

mi posodicami. Vojaka neseta ostanke hrane. »Stric, daj nam malo!« Pa jih zlijeta stran. »Nič ne bo za jesti!« slišimo iz ustec. Opetekajoče nožice počasi merijo že tolikokrat prehojeno pplot... Žitno polje. Otroci za trenutek pozabijo na življenje, ki bi ga morali živeti. Deček in deklica se lovita. Radosten nasmeš na licih. »Onadva se gresta ljubezen!« reče tretji. Tedaj zabobni. Oblaki prahu se dvigajo pod nebo. Nedolžno otroško igro prekinejo strelji... Pogovor nemških oficirjev. Preprosta računsko operacija. Iznenada: »Pobiti je treba osem tisoč ljudi!« Takšen je bil davek za padle nemške vojake... »Pridite, dobili boste nove osebne izkaznice!« Kmalu se zavedo, da jih čaka smrt... »Direktor, koliko let imaš?« — »Petinštirideset!« Izpustimo te! »Grem, če pustite dijake!« »Potem ostani!«... Otroke, skrite v slamnatem zaklonišču, odkrijejo. »Vse so videli!« Drug za drugim morajo na morišče. »Kaj napraviti z njimi?« se glasi vprašanje. »Najprej naj očistijo škornje!« Skupina otrok čepi ob lesenih škatlak kot takrat sredi mesta. Ročice pa se ne zganejo, preplašene očke le začudeno zrejo v vojake... Povelje za ustrelitev nove skupine ljudi, ne vem katere že... Eden izmed nemških vojakov se upre. Peter mu je ime. Se je oglasila vest? Potem ga ustrelijo, tudi njega, nemškega vojaka... Mali črnolasi Piljak joče. »Pa zakaj me je moralo zadeti ravno v hrbet? Dedek je rekel, da smrti ni čutiti. Zlagal se je. Mene pa tako boli!« so bile zadnje besede malega ciganka, junaka filma »Krvava bajka«... Pogled na morišče. Ljudje se poslavljajo od svojih najbližjih. Preveč jih je, zato izgovarjajo vsa srbska imena... Se prepaden obrazek deklice Bele, ki je vse to doživela. S solzami v očeh in trepetajočim glasom izgovarja imena padlih tovarišev... In »Krvava bajka« je bila sklenjena.

Se da to pozabiti?

ALENKA TRONTELJ

Kurirka

Zgodbo sem zapisala po pripovedovanju mamice, odvijala pa se je pozimi leta 1944 v Nemškem rovtu nad Bohinjsko Bistrico.

Hiši se je po domače reklo pri Bridmanu. V njej so živeli oče Franc, mati Frančiška in njune hčerke Francka, Milka in Cilka. Bila je to zavedna slovenska družina, prav vsi so pomagali narodnoosvobodilnemu gibanju.

Komaj dvanajst let stara Francka je šla po dvakrat na dan v Bohinjsko Bistrico. Tam je živel njen stric Tone, ki je bil železničar. Vedel je za vse nemške premike, Francka pa je njegova sporočila nosila v kurirsko postojanko nad Nemškim rovtom. Žal se je tudi v tej gorenski vasi našlo nekaj ljudi, ki so bili na nemški strani. Le-tim ni ostalo prikrito, kako Francka prenaša partizansko pošto. To so povedali Nemcem in kmalu bi se bilo zgodilo tisto najhujše:

Bilo je nekega jutra, ko so nemške puške zaropotale na vratih Bridmanove domačije. Mati in oče sta šla odpret, za njima pa so se vse prestrašene skrivale deklice. Nemci so zgrabili Francko in jo pahnili pred steno. Že so namerili puške nanjo, ko je prišel mimo neki Nemec. »Pustite otroka!« je ukazal. Ubogo Francko so zopet zgrabile nemške roke in jo pahnilo pred jokojočo mater.

Strahovanje zavedne partizanske družine s tem še ni bilo končano.

Ko se je zvečerilo, je prišel k Francu neki Nemec in mu ukazal, naj se drugo jutro javi pri hiši s številko de-

TV-15
za
mladino

set ter s seboj pripelje konja in voz. Zjutraj je oče odšel po opravkih. Ni še minilo pol ure, ko je nekaj Nemcev zopet vdrla v hišo. Spraševali so, kje je Franc. Mati jim je vsa obupana dokazovala, da je odšel tja, kamor so mu ukazali. Nemci ji niso verjeli, pograbili so jo in odgnali v vas. Kmalu zatem je prišel oče. Dekleta so mu med jokom pripovedovala, kaj se je zgodilo. Uvidel je, da se z Nemci ne kaže šaliti. Hitro je vzel voz in konja ter odhitel v vas. Ko so ga vojaki zagledali, so mater takoj izpustili. Ukazali so, naj pelje nahrbtnike in municijo na Sorško planino. Pot je bila strma in zasnežena. Konj je med potjo večkrat padel. Nazadnje so Nemci le spoznali, da ne bo zmogel. Razložili so voz in veleli Francu, naj se vrne. Le-temu ni bilo treba dvakrat reči. Vedel je, da je nekaj sto metrov naprej dobro zgažena partizanska pot... pa tudi presneto vesel je bil, da se je vse skupaj tako srečno končalo.

JOŽICA ARH

V črtico »Zgodba o jabolku«, ki je bila objavljena v 4. številki »TV-15«, se je vrnilo več tiskovnih napak. Začetek druge vrstice se pravilno glasi: S pobočja (namesto podočja). V istem odstavku je treba popraviti stavek: Tu je bilo svobodno ozemlje (namesto svobodno...). V šestem odstavku se zadnji dve besedi v predzadnji vrstici pravilno glasi: čez Tančjo goro (namesto čez Trančjo goro). V predzadnji vrstici prvega stolpca je treba popraviti: čaj iz robide (namesto iz robid). Stavek v četrtem odstavku drugega stolpca se pravilno glasi: »Jablano boš že zadel, jabolka pa ne.« (Namesto jabolko.)

Gre za čiste tiskovne napake!

Posojilo

Stara mama mi je pripovedovala:

Bilo je junija 1944 v vasi Šebrelje pri Jagrščah. Proti večeru nam je kurir Petrič prinesel štiri in pol milijona lir. To je bilo posojilo, ki so ga Primorci prostovoljno zbrali za narodnoosvobodilno gibanje. Denar je prinesel v nahrbtniku, prispevali pa so ga skoraj vsi Primorci. Zvedeli smo, da so bajtarji prodali tudi zadnjo kozo, samo da so lahko priložili svoj delež.

Zvečer je bilo iz doline slišati streljanje. Ker ni pojenjalo, je tovariš Franc Kimovec-Ziga ukazal spraviti denar na varno. »Pomaga naj ti eden izmed tovarišev!« mi je rekel. Odločila sem se za Jožeta Suligoja, ki živi danes v Sempetru pri Gorici. Po kratkem posvetoivanju sva sklenili, da skrijeva denar v bližnjo sušilnico. Bila je zidana in nekoliko oddaljena od hiše. Jože je odstranil pepel, izkopal luknjo in vanjo zložil denar. Komaj sva dobro opravila, je bil ukazano umik, saj so Šebrelje Nemci že hudo obstreljevali. Kljub požaru, ki je zajel tudi sušilnico, je ostal denar nepoškodovan.

IRENA MENCEJ

Zdravko

»Med borci narodnoosvobodilnega boja, ki so darovali svoja življenja za svobodo — in teh ni malo, — je zapisano tudi ime kurirja Zdravka!« mi je ondan rekel očka.

Na vprašanje, kako je padel, je začel pripovedovati:

»S kurirjem Zdravkom sva dobila ukaz, da večjo skupino novincev spremiva do taborišča bataljona. Nalogo sva srečno opravila in v zgodnjem zimskem jutru sva se z nekaj pošte, ki sva jo dobila, že vračala proti naši postojanki. Hitela sva, saj sva vedela, da naju tam čakajo z žganci... Nisva pa vedela, da bo to jutro usodno za Zdravka in da bo meni prineslo morda nadaljši dan v življenju.

V gostem smrečju pod glavno cesto so bili prav na najini poti Nemci z nekaj mitraljezi in policijskimi psi postavili zasado. Hitela sva jim torej naravnost v naročje. Takojšnje smrti naju je rešil starejši domačin in aktivist, ki je z nerazumljivim vpitjem pritegnil pozornost Nemcev in nama omogočil pobeg. Spustila sva se v dir, vsak na svojo stran. Nemci so streljali za nama, da so vejice smrečja kar frčale po zraku. Pritekel sem do kotlinice in se odplazil do bližnjega potočka, kjer sem se skril in čakal tovariša.

Zdravko je medtem z zlomljeno puško in krvavečo ramo pritekel v vas. Skril se je v lopo pri prvi hiši, se zaril v listje in prav tako čakal. Nemški policisti so s pomočjo psov ranjenega kurirja kmalu odkrili. Takoj so začeli z zasliševanjem. Zdravko ni črnil niti besedice in po krajšem mučenju so ga kar tam ustrelili.

Sam sem nadaljeval pot šele v mraku. Srečno sem prišel do postojanke, kjer o Zdravku niso nič vedeli. Proti jutru nam je prišel neki fantič povedat, kaj se je pravzaprav zgodilo. Zdravko pa je imel komaj šestnajst let... je dejal očka in s temi besedami sklenil svojo pretresljivo pripoved.

Zato: nobene vojne več, dovolj je bilo že gorja!

MARKO VALJAVEC

kramljanje

Draga Milena!

Kot vedno vas tudi tokrat pri srčno pozdravljam. Najprej se zahvaljujem za knjižno nagrado, ki ste mi jo poslali, in pa za novoletno pisemce. Obojega sem se zelo razveselila in zato še enkrat najlepša hvala.

Danes se vam ne oglašam s prispevkom. Rada bi le zapisala nekaj dopolnilnih besed k spisu »V poslednjem hipu«. Napisala ga je Milka Kuštrin iz Nove Gorice, objavili pa ste ga že zdavnaj. V želji, da bralcem imenovanega prispevka osvežim spomin, ponavljam del teksta:

»Še nekaj korakov in iz vasi bomo!« je šepnil Travnikarjev Nace. Samo minuto zatem so se srečali z Nemci. Sovražniki v belem so se le za hip spogledali s partizani. Kratek rafal — in usahnili so tri mlada življenja. To se je zgodilo na Sentvski planoti v jutranjih urah 7. fe-

bruarja 1945... Poleg kurirja Travnikarjevega Naceta sta izgubila življenje tudi Gabrijel Božič in Janez Lipušček.

Saj ne zamerite?

Vas, tovarišica Milena, prisrčno pozdravljam in se vam zahvaljujem za vzpodbudne besede, ki jih namenjate mladim dopisnikom. Milki Kuštrin pa želim, da bi ji mamica povedala še dosti takšnih in podobnih dogodkov, saj so vaščani iz Pečin veliko žrtvovali za narodnoosvobodilni boj.

Ob koncu pisemca še eno vprašanje: se še lahko oglašam, čeprav ne hodim več v osnovno šolo?

Prejmite lepe pozdrave!

MIROSLAVA BESEDNJAK,
64000 Kranj
Kidričeva 2

Draga Miroslava!

Seveda, saj se nam oglašajo mladi od sedmega do dvajsetega leta starosti. Hvala ti za imeni padlih kurirjev, kraj in točen datum. Zapisovanje resničnih dogodkov izpred mnogih let je odgovorno, pa nič kaj

lahko delo. Zato so tovrstna dopolnila vedno zelo dobrodošla.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Spisu sem priložila tudi razglednico, ki mi jo je prinesel očka. Na fotografiji je spomenik padlim dijakom kragujevške gimnazije. Spominjam se, da smo prav zanj v šoli zbirali »pionirski dinar«. Mislim, da bi bilo prav, če bi fotografijo objavili. Se nekaj: že dolgo je, kar sem prispevek napisala, pošiljam ga šele danes.

Iskren pozdrav!

ALENKA TRONTELJ
61290 Grosuplje
Stranska pot III

Draga Alenka!

Nič ne de, in če bi se katerega dogodka iz vojnih dni ne smeli spomniti samo na dan obletnice, je to prav gotovo »krvava bajka« iz Kragujevca.

Lepo pozdravljena!

MILENA

SESTANEK V HOTELU

V obvestilu o sejah in sestankih vodstev organizacij ZKS smo ta teden zasledili zanimivost, kakršne doslej še nismo. Komite občinske konference ZKS Ljubljana-Center bo tokrat imel svojo sejo kar v hotelu Turist.

Razmišljamo, zakaj so se za to oddčili? Jim je na njihovem sedežu v Komenskega ulici pretesno (za oblikovanje »velikih« idej namreč)? Bodo praznovali? Hočejo izpodrinuti ertevejeve, ki so v Turistu »doma«? Ali je sodelovanje z direktorjem hotela, ki je hkrati tudi predsednik skupščine občine, na taki ravni, da jih je povabil kar v goste?

Komunist — 14. I. 1972

IZ ZK IZKLJUČENIH 40 ČLANOV

Kot rezultat obračuna z nacionalizmom in njegovimi nosilci so v Splitu odstopili ali pa bili odpoklicani z vodilnih funkcij: dva člana medobčinskega sindikalnega sveta, en član občinskega odbora ZZB NOV, pet članov občinske konference ZKH, en član izvršnega odbora SZDL, po dva člana občinskega sodišča in javnega tožilstva in dva pomočnika direktorjev v splitskih podjetjih. Iz Zveze komunistov so doslej izključili 40 članov, in to največ na fakultetah in višjih šolah.

Politika — 15. I. 1972

DOLŽNIKI

Stanovanjsko podjetje v Sarajevu je bilo prisiljeno najstrožje ukrepati proti stanovalcem, ki so mu dolžni za stanarino tudi za tri, štiri leta nazaj. Da ne gre za majhno število in majhne vsote naj povemo, da so Sarajevčani svojemu stanovanjskemu podjetju samo za lansko leto za stanarino dolžni 120 milijonov dinarjev.

Kar preko 700 Sarajevčanov je na seznamu dolžnikov, ki za stanovanje dolgujejo preko 10.000 dinarjev. To so predvsem uslužbenci z višimi osebnimi dohodki. Zadnja možnost, ki jo bo stanovanjsko podjetje izkoristilo, je rubež.

Dnevnik — 18. I. 1972

LOGATEC

VAM NUDI

KVALITETNA

OKNA

BALKONSKA VRATA

ROLETE

Kako je hotel nacist postati graščak

Znano je, da so nacisti skušali iz svojih privržencev in nazadnje iz vseh zanje neoporečnih Nemcev narediti razred veleposestnikov in kapitalistov. V arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja, imajo prošnjo orožniškega oficirja z Jesenic. Ta je jeseni 1942, ko so Nemci prodrli proti Kavkazu, popolnoma resno prosil državo za posestvo v Gruziji ter dokazoval svojo strokovno usposobljenost za kmetovanje v toplih krajih. Prošnji pa je priložil celo potrdila o cepljenju proti tropskim boleznim...

Blizu Srpske Crnje v Banatu, komaj 200 metrov od romunske meje, še zdaj stoji prava graščina. Zgradili so jo konec 1943 za nemškega generala Franza Neuhausena.

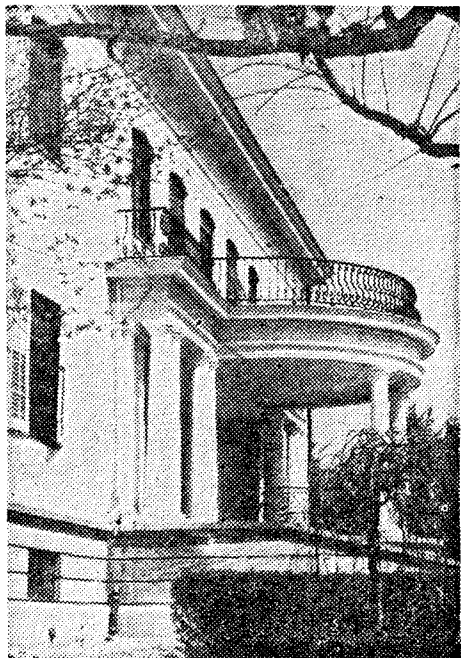
Ta mož je že precej pred zadnjo vojno prihajal v Jugoslavijo kot nemški gospodarski izvedenec. Tako se je temeljito seznanil skoraj z vso predvojno jugoslovansko industrijo in kmetijstvom ter z vplivnimi ljudmi. Skrbel je za navezovanje jugoslovanskega gospodarstva na nemško. Potem ko je prišel na oblast Hitler, je postal Neuhausen nemški generalni konzul v Jugoslaviji. Takoj po zasedbi Jugoslavije aprila 1941 pa je Neuhausen oblekel generalsko uniformo ter postal generalni pooblaščenec za gospodarstvo Srbije. S tem je pokazal, kaj je dejansko ves čas pred vojno počel, njegova naloga pa je bila izžeti iz Srbije čimveč za Nemčijo.

Banat, že prej poln Nemcev, pa je s svojim bogastvom postal cilj in želja mnogih nacistov. Po Hitlerjevih načrtih naj bi izgnali postopoma vse nenemce in v tem predelu Balkana ustanovili močno postojanko nemštva. Zato so nacistične oblasti rade volje podpirale prehajanje zemlje v roke Nemcev in njihovo naseljevanje. Takrat so mnogi dobili posestva pregnancev v dar. Hitler pa je osebno poklonil Neuhausnu posestvo Zida Sajavice, delničarja tovarne olja v Zrenjaninu.

Neuhausen je takoj obiskal svojo posest. Zazdela se mu je, da ima premalo zemlje, zato je kupil še 30 jutrov od bližnjih kmetov, ki niso upali ugovarjati nacističnemu mogotcu. Plačal jim je zelo malo.

Spomladi 1942 pa so prišli na posestvo arhitekti, ki so zakoličili mogočno stavbo. Takoj nato so prišli tudi delavci, začeli so voziti gradbeni material in stroje. Delavce so enostavno mobilizirali po okoliških vaseh po programu Nedićeve nacionalne delovne službe, posnetka po nemški delovni službi. Delavci so stanovali v hlevih in delali po 15 ur dnevno, nadzirali pa jih je major Reiser, drugače gradbeni inženir.

Leta 1943 so se delavci zaradi neznošnih razmer, lakote in nasilja uprli in začeli stavkati. Tedaj je bil Reiser pri Neuhausnu v Beogradu. General mu je odstopil svoje letalo, da se je vrnil na gradbišče. Tam je osebno začel neusmiljeno pretepsti stavkajoče, nakar so nekatere zaprli.

Pogled na pročelje gradu pri Srpski Crnji

Drugače pa je bil grad posnetek srednjeveških dvorcev iz 9. stoletja. Vanj so vgrajevali samo najboljše: beton, kamen, opeko, hrastov les in obilje kovanega železa. V prvem nadstropju je bilo šest prostornih sob in ogromna veža s stopniščem iz rezljanega lesa. Okna so bila vstavljena v okvire, zalite s svincem, lestenci umetniška dela Vsepovsod je bilo obilje dragocenih slik, pohištvo pa je bilo prav tako umetnina. Za udobje je bilo poskrbljeno tudi pozimi in poleti. Ogrevanje, oziroma hlajenje je bilo za tisti čas izredni tehnični dosežek.

Reiser je pogosto odhajal v Beograd in se vračal, Neuhausen mu je dal na razpolago svoje osebno letalo. Imel je tudi pooblastilo, da sme brez posebnega dovoljenja jemati denarja, kolikor ga potrebuje.

Potem ko so grad zgradili, je Neuhausen prihajal tja na lov. S seboj je pripeljal večkrat tudi ženo, ki je imela ob sebi krdelo raznovrstnih psov. Toda kaj kmalu so ga začele moriti skrbi. Nemčiji je šlo na bojiščih čedalje slabše, prišlo je do atentata na Hitlerja. Morda je o tem kaj vedel tudi Neuhausen, saj so ga klicali v Berlin. Cez dlje časa se je vrnil, kar kaže, da mu je uspelo prepričati pristojne v svojo vdanost. Toda prišla je jesen in treba je bilo bežati iz Beograda ter pustiti grad. V njem so še dolgo lajali zapuščen psi...

Anekdote

Nemški cesar Henrik V. (1081 — 1125) se je bojeval s poljskim kraljem Boleslavom. Po svojih poslanicah je zahteval od Boleslava, da se brezopojno vda. Če tega ne stori, mu je zagrožil, da bo poslal v napad toliko vojakov, da vsi niti ne bodo mogli vkorakati na Poljsko.

»Naj pošlje vojakov, kolikor hoče, na Poljskem je dovolj zemlje, da vse pokopljemo.«

Neka obiskovalka je Churchillu nekoč navdušeno dejala:

»Gotovo občutite nekaj izrednega ob misli, kako silovito se prerivajo ljudje, da bi slišali vaš govor!«

»Seveda je to zelo laskavo,« je priznal državnik, »ne smete pa pozabiti da bi bila gneča trikrat večja, če bi me obešali!«

Neki francoski parlamentarec, zagovornik pomirjevalne politike, je vprašal Georgesa Clemenceauja, ali je njegovo sovražno stališče do Nemcev posledica tega, ker jih dobro pozna.

»Ali ste sploh bili kdaj v Nemčiji?« je pozvedoval.

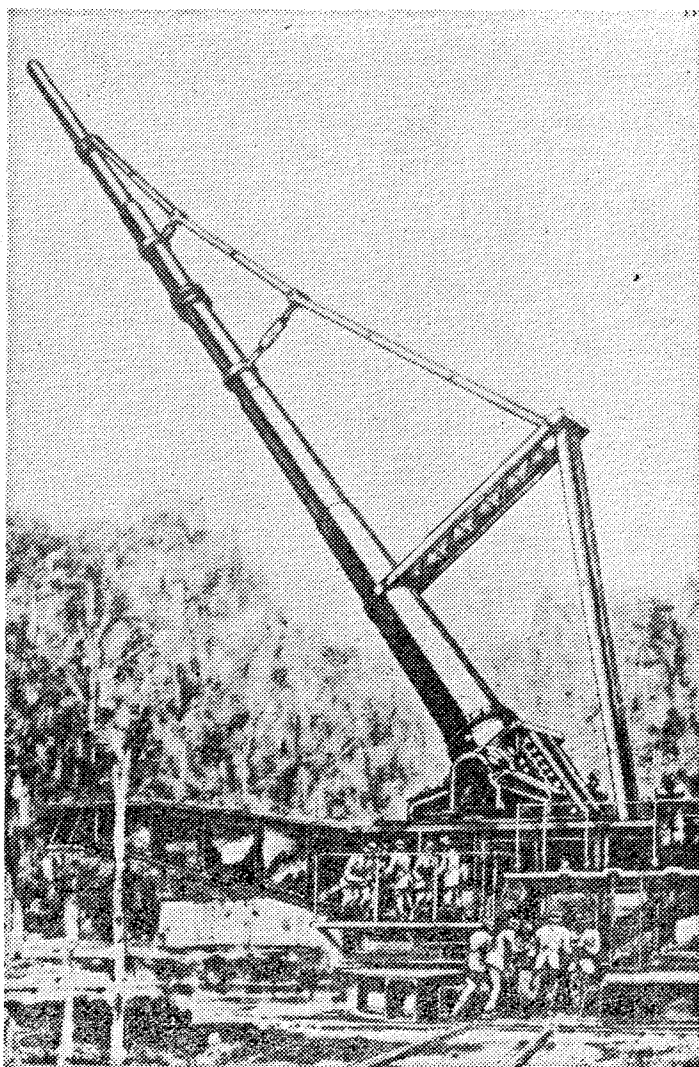
»Ne gospod,« je odgovoril Clemenceau. »Sam nisem bil v Nemčiji, pač pa so bili, kar jaz živim, Nemci že dvakrat pri nas!«

Zbral: Oleg Križanovski — Igor

Vsak novi naročnik v letu 1972 prejme knjigo založbe BOREC brezplačno.

Vsak mesec bodo podeljene štiri ročne ure med stare naročnike.

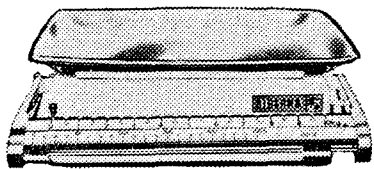
Naročajte »TV-15« preko svojih organizacij ali direktno na naslov: TV-15, p. p. 598 — 61001 Ljubljana.

DEBELA BERTA

Naziv »debela berta« so dali Francozi nemškemu »super-topu«, s katerim so Nemci med prvo svetovno vojno (leta 1918) streljali na Pariz. Nenavadna baterija je imela položaj pri Crepyju, kakšnih 112 km zračne linije od Pariza. To razdaljo je 280-milimetrska, 105 cm dolga granata preletela v 3 minutah. Top je tehtal 78 ton, imel je 35 metrov dolgo cev, njegova posadka je štela 70 mož. Od 23. marca do 1. oktobra 1918 je »debela berta« ustrelila 898-krat, ubila 402 in ranila 810 ljudi. Top je izdelala tovarna Krupp — vsega skupaj deset primerov. Ime je dobil po ženski iz te družine, ki je tedaj aktivno sodelovala v vodstvu tovarne.

kuhinjska tehcnica

LIBELA
LIBELA CELJE

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec, Ljubljana, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije — Tisk in klišaji ČGP Delo Ljubljana, Titova 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 70 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501—8—29 pri SDK Ljubljana — Telefonska številka: glavni in odgovorni urednik 21-901 tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo